SLOVENSKÁ REČ

časopis pre výskum slovenského jazyka orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

HLAVNÝ REDAKTOR
František Kočiš

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Anna Oravcová

REDAKČNÁ RADA
Ján Bosák, Ferdinand Buffa, Ladislav Dvonč, Ján Findra, Jozef Furdík, Eugen Jóna, Ján Kačala, František Kočiš, Jozef Mistrík, Jozef Mlacek, Anna Oravcová, Štefan Peciar, Jozef Ružička

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Nálepkova 26

OBSAH

E. Jóna, Matej Bel (1684—1749) 129
M. Bel, Predhovor 134
J. Krišššáková, Zmena *ā* > *o* > *a* v goralských nárečiach 149
M. Majtán, Vlastné mená v románoch Františka Hečku 156

DISKUSIE

J. Horecký, Na okraj štruktúrnej stratifikácie jazyka F. Kočiša 162

SPRÁVY A POSUDKY

Milan Majtán päťdesiatročný. L. Dvonč . . . 168
Súpis prác Milana Majtána za roky 1926—1983. L. Dvonč 170
Zasadanie Medzinárodnej komisie pre štúdium gramatickej stavby slovanských jazykov v Budyšíne. E. Tibenská 185

ROZLIČNOSTI

Cerberus, cerberus — Kerberos, Scylla — Skylla. L. Dvonč 188
Tvary gen. sg. a nom. pl. substantíva *pamäť*. L. Dvonč 189
Čierna Hora — Čierna hora. L. Dvonč . . . 191

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 49—1984
ČÍSLO 3

Eugen Jóna

MATEJ BEL (1684—1749)

Pri oslavách 300. výročia narodenia M. Bela, vynikajúcej osobnosti našich dejín v prvej polovici 18. stor., sa na viacerých konferenciách zhodnotil jeho zástoj vo vtedajšom vedeckom, spoločenskom a kultúrnom živote Uhorska.

Aj tento článok predkladáme čitateľom Slovenskej reči ako príspevok k vzácnemu jubileu M. Bela. Spomenieme v ňom niektoré momenty z jeho života a uvedieme prehľad jeho filologických prác. Našu štúdiu o M. Belovi zároveň koncipujeme ako úvod k nasledujúcemu článku, v ktorom sa po prvý raz v dejinách našej jazykovedy uverejňuje v slovenskom preklade slávna Prefácia M. Bela k dielu P. Doležala Grammatica Slavico-Bohemica z roku 1746. Bude to vzácny historický dokument pre našu jazykovedu, ako aj pre celú našu kultúru.

M. Bel sa narodil 24. marca 1684 v stredoslovenskej obci Očová. Jeho otec Matej s prezývkou Funtík bol Slovák, matka Alžbeta, rodená Cesnaková (maď. Cseszneky), bola asi zemianka a Maďarka. Dejiny maďarskej literatúry o ňom píšu, že bol napoly Slovák, napoly Maďar. R. 1695 ako jedenásťročný odišiel na strednú školu do Banskej Bystrice, ktorú vtedy viedol konrektor Ján Pilárik. Tento pedagóg získal mladého M. Bela na štúdium latinských klasikov, aby si osvojil uhladený štýl. R. 1697 odišiel M. Bel do Prešporka, aby sa zdokonalil v nemčine. Skončil humanitnú a filozofickú triedu. Koncom r. 1700 vybral sa M. Bel do Veszprému, neskoršie do Papy, aby sa zdokonalil v maďarčine. Po návrate do Banskej Bystrice (1702) pokračoval v štúdiu u Buria a Pilárika i za zmenených pomerov, keď po zásahu jezuitov sa škola obmedzila na nižšie triedy. M. Bel sa súkromne pripravoval na štúdium teológie. R. 1703 Banskú Bystricu zaujali Rákociho vojská. M. Bel sa musel vrátiť domov. Keď dostal od cirkvi v Banskej Bystrici a v Rožňave štipendium, v októbri r. 1704 ako dvadsať-

ročný študent na radu svojich bývalých učiteľov Buria a Pilárika sa odobral na teológiu do Halle, kde okrem univerzity boli známe aj Franckeho ústavy, sirotinec a školy, ktoré tento organizátor vybudoval na Spenerových ideách, podobných ideám Komenského. M. Bel sa tu oboznámil s pietizmom, s jeho ideológiou i so školskou praxou. Za tri roky štúdií na univerzite získal solídne vedomosti nielen z teológie, ale i z filozofie, filológie a histórie, z práva a medicíny. Štúdium vynikajúcim spôsobom zakončil obhajobou teologickej práce *Forma sanorum verborum* (1707). V Halle si nadobudol dobrú povesť, ktorá sa dostala i do B. Bystrice.

Po krátkom účinkovaní v nemeckej škole sa M. Bel vrátil do vlasti na pozvanie z B. Bystrice. Na odporúčanie J. Buria bol zvolený (1708) za konrektora školy, v ktorej kedysi študoval a ktorú teraz chcel povzniesť podľa nemeckých vzorov. Ale mal i odporcov, keďže prichádzal z Halle, strediska pietizmu, odsúdeného už r. 1707 na ev. synode v Ružomberku superintendentom D. Krmanom z vieroučných príčin. Úspechy v škole, kde sa počet žiakov pod rektorom M. Belom (od r. 1710) značne zväčšil, a umiernenosť v názoroch skoro umlčali Belových protivníkov. O jeho povahe a účinkovaní vydali výborné svedectvo, pravda, nie bez kritiky, aj ideoví odporcovia. Jeho žiakom v B. Bystrici bol aj S. Hruškovic, neskorší superintendent, ktorý si zo štúdií priniesol pevné protipietistické presvedčenie. Vo vlastnom životopise napísal o Matejovi Belovi:

„Je človek nepatrnej postavy, len hlavu má veľkú, ducha veľkého a hrdého... Vyniká nadaním a výbornou pamäťou: jeho úsudok nie je vždy pevný. Z vedeckých odborov pestoval hlavne filológiu, majúc temer prirodzenú výrečnosť; racionálnou filozofiou, najmä tou, ktorá učí pravidlám dišputovania, po spôsobe hallských pohŕda a nenávidí ju. Ale vo vzdelávaní mládeže a v naprávaní mravov i najničomnejších ľudí je veľmi úspešný, v čom mu pomáha jeho vynikajúca a obdivuhodná veľkorysosť, ktorú má, a didaktická múdrosť, takže sa zdá rodeným učiteľom..." „Nemôžem zatajiť, že som mu v mnohom zaviazaný a že som nikdy ani nemal, ani nevidel jemu podobného, ako aj on vyznáva — píšem to bez sebachvály —, že nemal lepšieho žiaka nado mňa..."

Po smrti Pilárikovej (1709) Bel sa stal rektorom školy a horlivo sa venoval škole i cirkvi medzi Slovákmi a Nemcami. Pracoval aj literárne, takže sa stal známym po celej krajine a dostával pozvania, aby prijal miesto profesora alebo farára v rozličných mestách. Po šiestich rokoch úspešného účinkovania v B. Bystrici prevzal r. 1714 vedenie gymnázia v Prešporku (v Bratislave), kde mu sľubovali v blízkom čase i výnosnejšie miesto farára. V tomto meste mal mať väčšiu voľnosť a možnosť pracovať pre všetky tri národnosti v Uhorsku. Rozvinul tu naozaj mnohostrannú pedagogickú, literárnu a vedeckú činnosť za päť rokov ako rektor školy, od r. 1719 ako kňaz nemeckej cirkvi v Bratislave. Umrel 3. augusta 1749.

V školskej príprave, v pedagogickom účinkovaní a vo vedeckom diele

M. Bela podľa požiadaviek doby mala primerané miesto klasická i moderná filológia. V jazykovede tých čias doznievali idey a metódy humanizmu a renesancie, ktoré prechádzali od stredoveku, ba niekedy už od staroveku (Peter Ramus, F. Melanchton a i.). Pri probléme vzniku jazyka sa hebrejčina pokladala za matku jazykov. Písmo a pravopis prevládali zväčša nad zvukmi a správnou výslovnosťou, litery nad hláskami. Rozbor textov podľa slovných druhov (partes orationis) sa tradoval od Aristotela a Donáta až do novoveku. Problém rozličnosti jazykov zaujímal učencov z rozličného hľadiska, ale M. Bela zaujala osobitne myšlienka sv. Augustína, že rozličnosť jazykov odcudzuje človeka človeku. M. Bel naproti tomu tvrdil, že vyučovanie jazykov má zbližovať ľudí. Takto hodnotil M. Bel úlohu učiteľov. Pripomína to aj vo svojom predhovore k Doležalovej gramatike.

Jazyková situácia v prvej polovici 18. stor. v Uhorsku bola zložitá. Latinčina bola úradnou (diplomatickou) rečou nad rečami národností Uhorska — maďarskou, nemeckou a „slovanskou", t. j. podľa spisovnej reči českou (ich poradie M. Bel prísne zachovával). Doma si osvojil reč náboženských kníh. V škole bolo vyučovanie latinčiny na poprednom mieste, ostatné predmety sa iba postupne dostávali do učebných programov. Domáce tri jazyky sa vyučovali v nižších triedach, v strednej škole boli pomocné podľa potreby popri latinčine. Slováci prevzali ako spisovný jazyk češtinu, ktorá dosiahla vysoký stupeň kultivovanosti na panovníckych dvoroch, v literárnej i bežnej komunikácii. Vlastná reč Slovákov bola rozdrobená na mnohé nárečia. Ich základ bol už v jazyku slovanských kmeňov, ktoré žili medzi Dunajom a Karpatmi. Časom sa vyvinuli tri väčšie nárečové typy: západný, stredný a východný. V ich rámci konvergentným vývinom vznikali nadnárečové bežne hovorené útvary a v prejavoch umeleckých (ľudová slovesnosť) i odborných tzv. kultúrna slovenčina v užšom zmysle. Oba tieto útvary mali prevažne ústnu podobu a tvorili kultúrny jazyk v širšom zmysle ako útvar celonárodného jazyka popri miestnych nárečiach. Písomnú formu kultúrneho jazyka substituoval český jazyk, do ktorého hneď od začiatku prenikali prvky zo slovenčiny. Takto sa vyvinula u Slovákov slovakizovaná čeština, ktorú možno chápať ako slovenský variant spisovnej češtiny. Tento jazyk pokladali Slováci za kultivovanú, „pulerovanú" podobu svojho jazyka a nazývali ho český alebo slovenský, resp. slovanský (porov. aj spomínaný predhovor M. Bela).

Od polovice 18. stor. existujú pokusy o slovenský spisovný jazyk na východe (kalvíni) i na západe (kamaldulskí mnísi, I. Bajza, A. Bernolák), hoci práve M. Bel poukázal už prv na strednú slovenčinu ako najčistejšie zachovanú proti vplyvom susedných jazykov. M. Bel v slovníkových prácach a D. Krman v rukopisnej, P. Doležal v tlačenej gramatike zachytili slovenský variant spisovnej češtiny a istým spôsobom ho uzákonili. Tento

jazyk podľa jednej svojej funkcie sa označoval názvom bibličtina, ale tento názov je najmä pre staršie obdobia nevhodný (zdôrazňuje to i E. Pauliny v novom vydaní Dejín spisovnej slovenčiny). Bibličtinou treba nazývať archaickú podobu češtiny používanú v ev. cirkvi ako liturgický jazyk od čias, keď spisovná čeština sa vo vývine už modernizovala a od klasickej češtiny sa odlíšila koncom 18. stor. a v 19. stor.

M. Bel používal slovakizovanú češtinu vo vlastných literárnych prácach, v prekladoch náboženskej literatúry a v učebniciach, no najmä v slovníkových prácach. Pri prekladoch spolupracoval M. Bel s D. Krmanom, ktorý už pred r. 1720 mal hotovú prácu Rudimenta Grammaticae Slavicae, preto sa M. Bel v otázkach jazykovej správnosti spoliehal na neho a sám sa nepokúsil napísať gramatiku spisovnej češtiny. Takto M. Bel sám vysvetľoval fakt, že napísal gramatiku maďarčiny a nemčiny, ktoré sa menej spracúvali najmä v Uhorsku, kým české gramatiky sa vydávali častejšie. Iba keď Krmanova gramatika ostala definitívne v rukopise, podporoval M. Bel vydanie Doležalovej gramatiky.

M. Bel s D. Krmanom vydali r. 1722 preklad biblie[1]. M. Bel už vo svojich veršovaných skladbách používal štyri jazyky bežné v Uhorsku. Podobne i v učebniciach popri latinčine uvádzal (napr. v spracovaní Cellariovho slovníka[2]) nemecké, maďarské a české i slovenské ekvivalenty. Išlo mu o to, aby žiaci v škole nemuseli študovať iba z diktovaných písaných poznámok, ale aby mali tlačené pomôcky.

Takto vznikla už prv Belova *Grammatica Latina* (Levoča 1717), spracovaná podľa Ch. Cellaria. Obsahuje základné časti učebnice latinčiny (etymológiu, t. j. morfológiu, syntax, ortografiu). Pôvodné rukopisné spracovanie, zachované v Ostrihome ako fragment, obsahuje približne tú istú látku, vyloženú po maďarsky pre Maďarov a osobitne pre Slovákov v ich spisovnom jazyku.

V časti o etymológii sa podáva najprv rozdelenie gramatiky (na etymológiu a syntax, k nim sa pripája náuka o prozódii), vymenúva sa osem slovných druhov, a to iba po latinsky. Medzi nimi je aj osobitný druh particípium, ale neuvádzajú sa osobitne prídavné mená a číslovky, ktoré sa zaraďujú medzi mená.

---

[1] Biblia sacra, to jest Biblí svata aneb všechna svatá Písma, Starého i Nového Zákona.

[2] Christophori Cellarii latinitatis probatae et exercitae liber memorialis naturali ordine dispositus... Norimberg 1719. In usum scholarum patriage, plurimis vocibus latinis atque interpretatione hungarica et bohemica locupletavit et de usu libri praefatus est Matthias Bel, lyc. Poson. evang. rector. Norimbergae 1719.

Editio secunda auctior et emendatior. Accedunt indices germanicus, hungaricus et bohemicus. Leutschoviae 1735 (Tretie vydanie je v podstate nezmenené. Vyšlo v Bratislave r. 1777). Skrátené vydanie vychodilo s názvom Primitiva latina 1766, 1772, 1779, 1785, 1786, 1794.

V poznámke sa spomína, že niektorí jazykovedci všetky slová delia iba na tri druhy: nomen, verbum, particula.

Vyučovanie latinčiny vo všetkých triedach gymnázia M. Bel dobre premyslel. Hoci latinčina ostávala osou všetkého vyučovania, predsa do programu strednej školy uviedol už revolučné premeny v obsahu i forme jazykového vyučovania (poznávanie slov a frazeologických spojení pred gramatickými pravidlami, ktoré mali byť krátke; cieľom mala byť pohotovosť hovoriť po latinsky, lebo to bolo v Uhorsku potrebné; prostriedkom bolo cvičenie v konverzácii, čítanie a rozbor autorov, ako boli Cornelius Nepos a Cicero). V zhode s nemeckými autormi kritizoval M. Bel Komenského, lebo jeho latinčina nebola vraj dosť čistá. Popri klasických jazykoch a literatúrach sa zdôrazňovala potreba študovať aj iné vedné odbory (históriu, geografiu, prírodné vedy, matematiku, fyziku atď.). Podľa svojich záľub M. Bel neskoršie aj u žiakov hľadel prebudiť záujem o vlastivedu.

Pokiaľ išlo o jazykové vzdelanie, bolo treba sa učiť i reč ľudu, ktorému mali budúci vzdelanci slúžiť ako učitelia a kazatelia. M. Bel chcel pomôcť všetkým trom národnostiam, ako bolo vidieť i z rukopisnej latinskej gramatiky v maďarskej a českej reči. Najprv vydal po latinsky samostatnú učebnicu nemčiny. Vyšla pod názvom *Institutiones linguae germanicae* (Levoča 1718) s významným úvodom o pôvode, rozšírení a dialektoch nemeckého a slovenského jazyka.

Slováci podľa M. Bela prišli do svojich sídel z juhu z Ilýrie, ako hovorí v úvode tejto gramatiky, pred príchodom Hunov sa usadili v býv. severnom Uhorsku. Na starodávnosť Slovákov poukazujú miestne mená (Muráň, Ľubča, Zvolen, Bojnice, Lietava, Blatnica, Sklabina, Lykava, Krasna huorka . . .). M. Bel uvádza mená hradov a zámkov iba zo stredného Slovenska, pretože mu boli v tom čase najznámejšie a mohol vyložiť ich slovenský pôvod a znenie. Ďalej načrtol krátku históriu husitských vojen a Jiskrovej vlády v niektorých stoliciah, spomenul porážku J. Huňadyho pri Lučenci a víťazné zavŕšenie bojov Matejom Korvínom.

Slovákov označil M. Bel za dávnych občanov v Uhorsku. Ich meno *Slavus, Slovák,* odvodzujú niektorí od slov *sláva* alebo *slovo.* M. Bel sám ho chce odvodzovať od slova *človek.* Dôrazne zavrhoval etymológiu podľa slova *sclavus.* Oblasť slovenského jazyka vymedzuje v stoliciach na severe bývalého Uhorska (v Nitrianskej, Trenčianskej, Oravskej, Liptovskej, Turčianskej, Tekovskej, Zvolenskej, Hontianskej, Novohradskej, Gemerskej, ale i v Bratislavskej a v Šarišskej), podobne ako po ňom Ľ. Štúr. Nárečia slovenčiny sú obmenené podľa susedstva s okolitými národmi. Slováci bývajúci pri Morave majú vo svojej reči niečo z moravčiny, pri Poľsku napodobňujú poľštinu, ale najhrubšie rozprávajú Slováci žijúci medzi Maďarmi. Túto nepresnú mienku opakovali po M. Belovi niektorí učenci aj neskoršie v 19. stor. M. Bel tu naznačil, že slovenčina v strede Slovenska je najčistejšia. Ľ. Štúr potom na nej budoval moderný spisovný jazyk Slovákov.

Vo vlastnej gramatike sa vykladá celá sústava v obvyklých častiach (ortografia, etymológia, syntax, výslovnosť) s mnohými praktickými príkladmi, s ná-

ležitou pozornosťou osobitostiam (členy, kompozitá, nepravidelné a pomocné slovesá, odlučiteľné predpony, syntax zhody a syntax rekcie atď.) a v konfrontácii s európskymi jazykmi (napr. s francúzštinou) alebo s nemeckými nárečiami. O kvalite a potrebnosti príručky svedčia tri vydania. Bola určená vzdelancom, ktorí vedeli po latinsky, hoci latinčina bola známa v tom čase v Uhorsku i sedliakom. Autorovi išlo o čistú spisovnú nemčinu bez barbarizmov. Belova kniha bola prvá sústavná gramatika nemčiny v Uhorsku.

Ešte väčší úspech než nemecká gramatika mala Belova učebnica maďarčiny[3].

I tu naznačil snahu zbližovať národy. Chválil maďarčinu ako svoju materinskú reč, t. j. reč Uhorska v dobovom chápaní. M. Bel chápal uhorské vlastenectvo ako jeho súčasníci. Takto vykladajú túto zmienku o materinskom jazyku niektorí historici (D. Rapant a i.). Pravda, označenie uhorský sa nestotožňovalo s označením maďarský.

V gramatike M. Bel spracoval prakticky i teoreticky náležite všetky dôležité problémy maďarčiny podľa najlepšej literatúry a vlastných vedomostí a skúseností, a to z odboru výslovnosti, pravopisu a náuky o slove (meno, zámeno, sloveso, postpozície, spojky, interjekcie atď.). Uvádzal aj osobitosti maďarčiny ako aglutinačného jazyka (tvorenie plurálu, privlastňovanie, prípony so zmenami podľa tzv. vokálnej harmónie atď.). V dodatku ku gramatike boli praktické články a rozhovory. V nových vydaniach sa rozširovala slovná zásoba.

Ťažisko Belovej vedeckej činnosti je v jeho vlastivednom diele *Notitia Hungariae novae historico geographica I—V* (1735—1892), kde s pomocou miestnych znalcov zhromaždil veľké množstvo historického, zemepisného a národopisného materiálu zo všetkých stolíc Uhorska (vyšli zväčša zväzky o hornouhorských, t. j. slovenských stoliciach, kde všade so sympatiami opisuje Slovákov ako ľud pracovitý, zachovávajúci svoje starodávne zvyky i svoju reč).

Plán výskumu Uhorska načrtol už v práci *Hungariae antiquae et novae prodromus.* Norimbergae 1723.

Historické pramene k dejinám Uhorska vydával pod názvom *Adparatus ad historiam Hungariae.* Posonii 1735.

Bohatá je aj Belova rukopisná pozostalosť, kde sa javí ako mysliteľ oboznámený so západoeurópskou vedeckou literatúrou, najmä filozofickou. Jeho korešpondencia s učencami je iba čiastočne známa. Stal sa členom vedeckých spoločností a akadémií (berlínskej, londýnskej a i.). Vysoké ocenenie vedeckej práce dosiahol aj u cisára a pápeža.

Jazykovedná činnosť M. Bela úzko súvisela s jeho pedagogickým účinkovaním. Sám vysoko hodnotil prácu filológov, ktorí učia poznávať jazyky

[3] Der ungarische Sprachmeister, oder Kurtze Anweisung zu der edlen ungarischen Sprache, nebst einem Anhang von Gesprächen. Der deutschen Nation zum Nutz und Dienste gutherzig gestellt von Meliboeo. Pressburg 1729 (2. vyd. 1731 — Clausenburg, 3. vyd. Ofen 1734, 4. vyd. Pressburg 1754 ... 13. vyd. Pressburg 1829).

a tým pomáhajú zbližovať ľudí. V prvom období literárnej činnosti prekladal náboženskú literatúru do slovakizovanej češtiny. Náš spisovný jazyk nebol mu taký bežný ako latinčina, takže novšie mu kritika vyčítala slabú znalosť češtiny, ale písal lepšie ako súvekí českí puristi („nechtěl jsem však i tauto hrivničku jazyka slovenského v sátku složiti a bez užitku jakoby pod skálu zakopati . . .“ — z predhovoru k Arndovej Zahradke rajskej 1720).

Belova chvála našej reči je povestná, ale podobné charakteristiky rečí sú známe aj inde. Národné cítenie v modernom zmysle u M. Bela nenachádzame: išlo mu o spravodlivé vzťahy k národnostiam i jazykom v Uhorsku. Proti súvekým názorom dokazoval autochtónnosť Slovákov v Uhorsku a starodávnosť Slovanov vôbec. Bol uhorský vlastenec, jeho vlasť bola Panónia a jeho patriotizmus bol úprimný.

M. Bel v svojom živote bol determinovaný pomermi búrlivej doby občianskej vojny a protireformačných obmedzení, ale vytvoril veľké dielo ako pedagóg, filológ, historik, zemepisec i teológ, teda polyhistor. Ocenenie Belovej vedeckej činnosti v nasledujúcich generáciách sa prejavilo v označení Magnum Decus Hungariae (veľká ozdoba Uhorska).

Matej Bel

PREDHOVOR

Láskavého čitateľa srdečne pozdravuje Matej Bel.

§ I. Ako je vskutku mnoho ľudí veľkého nadania i vynikajúcej učenosti, ktorí sa svojimi štúdiami znamenitým spôsobom zaslúžili o ľudstvo, tak do ich počtu by si plným právom zahrnul predovšetkým tých, ktorí štúdium najrôznejších jazykov tak zošľachťujú, objasňujú a uľahčujú, aby kmene a národy, ktoré predtým iba rozdielnosť jazyka rozštiepila, mohli čím ľahšie prejsť z onoho rozporu k opätovnému spojeniu a navrátiť sa k vzájomnej a ľudskej prirodzenosti vlastnej družnosti. O tejto veci jestvuje tvrdý výrok sv. Augustína[a]: „Rozdielnosť jazykov odcudzuje človeka od človeka a iba pre rozdielnosť jazykov vôbec nič neprispieva k družnosti ľudí taká veľká podobnosť ich prirodzenosti, takže človek je radšej so svojím psom ako s cudzím človekom.“ A že je to skutočne tak, nikto nebude ľahkovážne popierať. Ale nie je ťažko vypátrať ani príčinu tejto nezhody tým, ktorí o nej hoci len mimochodom, ale rozumne budú uvažovať. Človek zaiste chápe myšlienky iného človeka iba pomocou jeho reči, ktorá je zvyčajne

najvhodnejšou sprostredkovateľkou rozumu a ktorá náleží k prirodzenosti ducha. A tak sa stáva[b], „že ľudia rôznych rečí sa navzájom temer nepokladajú za ľudí". Ak sa táto mienka upevnila medzi susednými národmi, nemôže sa zväzok spoločenstva, ak nejaký medzi nimi jestvoval, nezneuctiť, nespretrhať a musí sa to skončiť vzájomnými nezhodami a prejavmi nepriateľstva. A preto celkom takú istú úctu, akú majú vyjednávači posielaní k znepriateleným národom na tú i onú stranu, zaslúžia si zaiste aj tí, ktorí sa tak starajú o zveľadenie svojho jazyka, že ich snahy sa nielen doma stávajú slávnymi, ale že prilákajú zraky i mysle aj okolobývajúcich národov, aby ich poznali. Toto úsilie je zaiste už samo osebe veľmi chvályhodné, no je tým čestnejšie, čím sa kto zaoberá jazykom starším, vynikajúcejším a vznešenejším čo do používania a užitočnosti.

[a] O božom štáte, kniha XXIX, hlava VII.
[b] Caelius[1], kniha III, hlava XII.

§ II. Toto, hľa, je to, čo som sa odvážil smelo tvrdiť o vynikajúcom úsilí autora tejto Slovensko-českej gramatiky, ktorý, ako sa uvidí, oplýva potrebným nadaním. Keď totiž hovorím o slovanskom jazyku, hovorím i to, že to už dávno bol jazyk prastarých kmeňov, i to, že je taký rozšírený medzi takmer nespočetnými národmi ako v Európe nijaký iný. Oboma týmito skutočnosťami nemôžem sa tu obšírnejšie a dôklednejšie zaoberať, len ako to dovoľuje povaha predhovoru. O starobylosti slovanského kmeňa netreba vykladať obšírnejšie, veď dôkazy o nej sú také veľké, že v tom množstve dokonca aj ich počet ťažko uviesť, nie to ešte závažnosť jednotlivých dôkazov podľa zásady oceniť. Ak Heneti[2], kmeň Paflagónie, ktorý spomína aj najstarší zo spisovateľov Homér, majú sa považovať za predkov Slovanov, čo tvrdia aj mnohí[c], aj vážni spisovatelia, pre mňa veru budú Slovania starobylým národom. O tomto predmete podľa svojho zvyku dišputuje Schurtzfleisch[d] a polemizuje s fórom vzdelaných[3], ale aj s Dávidom Chytraeom[4], ktorý stotožňuje Henetov s Venedmi[5]. Sám však priznáva, že tých v starých a dávnych pamiatkach skrytých Slovanov nazýval Plínius, Tacitus a Ptolemaios Venedmi, ktorých neskôr Helmold[6], bosovský

[1] Lucius Caelius Antipater (2. stor. pred n. l.), rímsky historik.
[2] Heneti, staroveký kmeň v Paflagónii na severnom pobreží Malej Ázie; presťahovali sa do severnej Itálie, kde ich nazývali Venetmi; podľa nich sa utvoril názov Venetia (Benátky).
[3] Conrad Samuel Schurtzfleisch (1641—1708), nemecký polyhistor, profesor vo Wittenbergu; *De rebus slavicis.*
[4] David Chytraeus Kochhafe (1530—1600), protestantský teológ; *Chronicon Saxoniae ab anno 1500 usque 1596.*
[5] *Venedi, Vindi* je názov, ktorým Germáni a Galovia nazývali Slovanov.
[6] Johann Helmold (12. stor.), kňaz v Bosove pri Plunskom jazere, nemecký kroni-

kňaz, pomenoval Winichmi alebo Winulmi. Odtiaľ germánske meno kmeňa die Wenden a Windischen. Preto sa nebudeme namáhať dokazovaním, že Venedi sú predkovia Slovanov. Ale či môžeme tento prívlastok pripísať aj Vandalom?[7] To by som nechcel, ba ani nemôžem bez ujmy na pravde. Lebo samotné slovo nám naznačuje, že Vandali boli germánsky kmeň a že môžeme toto slovo vykladať ako *Wandler* podľa ustavičnej túžby sťahovať sa — *zu wandeln* alebo *wandern.* Treba teda osobitne pamätať, že Slovanov pozvali Rifati, a Vandalov, ktorí boli germánskym kmeňom, Askániovia, potomci Askenaziho, čo tvrdí Ján Aventínus[e], príliš ľahkoverný autor, ktorý o tom prináša málo istých údajov.[8] Tieto veci bolo treba pripomenúť, aby sa objasnila menej známa starobylosť slovanského kmeňa. Je isté, že ak Slovanov možno stotožniť s Henetmi a Venedmi, ako že aj nimi sú, môžeme si túto skutočnosť overiť názormi najučenejších mužov, ktorí nás utvrdzujú v tom, že je to kmeň, ktorý môže, a to nie neúspešne, súperiť o starobylosť svojho pôvodu s tými najstaršími kmeňmi.

[c] Stačí spomenúť spis Filipa Melanchtona[9] *Kniha epištol Joachimovi Camerariovi*[10], s. 501. Pridaj Aventína, kniha I, hlava IV, § 5, s. 10: Venedmi ich nazývame my, oni seba nazývajú Slovanmi.

[d] V rozprave *O slovanských dejinách,* ktorá je v prvom zväzku *Dišpút,* číslo XX, s. 10.

[e] Kniha I, hlava VI, § 16, s. 19 Gundlingovho vydania.

§ III. Ale prv než budeme podrobne hovoriť o Slovanoch, pouvažujme ďalej spolu so Schurtzfleischom o menách Venedov a Vandalov. Oba tieto názvy, ako hovorí, si osvojil najstarší vek, ten však nepoznal meno Slovanov; neskorší menej vzdelaný vek zmenil spôsob reči a táto zmena sa ujala tým väčšmi, čím bola novšia, takže ani dnes neupadla do zabudnutia. Slovo *Slovan* sa však vyskytuje nielen u Jornanda a Helmolda, ale aj u pápeža Gregora a Blonda. Čítajúc toto, budeš sa azda domnievať, že meno *Slovan* má akýsi nejasný pôvod, predovšetkým preto, že vzniklo

kár; napísal 2 zväzky diela *Helmoldi presbyteri Chronica Slavorum,* ktoré sa končia udalosťami roku 1171. Sú prameňom pre dejiny baltských Slovanov.

[7] Vandali, východogermánsky kmeňový zväz v rímskej dobe. Ich sídla boli najmä v dnešnom Sliezsku.

[8] Aventínus — Johann Thurmair (Thurmayr, Turmaier; 1477—1534), historik; *Annales ducum Boiariae alebo Annales Bojorum, libri VII* (Ingolstadt 1554); nemecké vydanie *Bayerische Chronik* (1566). Dielo bolo napísané v rokoch 1526—1533; dejiny siahajú až do roku 1460.

[9] Filip Melanchthon — Melanthon (1497—1560), spoločník Lutherovho reformačného diela a zakladateľ učeného protestantského školstva; *Liber epistolas continens ad Joachimum Camerarium* (Lipsko 1569).

[10] Joachim Camerarius — Liebhard Kammermeister (1500—1574), nemecký humanista, filológ a polyhistor.

v menej vzdelanom veku. Ale nie je to tak. Vznešený, ba slávny je pôvod tohto slova; buď ho môžeš odvodiť podľa mienky niektorých od slova *sláva*[f], alebo, ako chcú iní, od slova *člowěk* a od jeho nepoužívaného množného čísla *člowěcy*.[g] Tamto pomenovanie znamená slávu a označuje kmeň, ktorý je známy slávnymi činmi. Toto pomenovanie zase človeka alebo i muža osvedčeného a obdareného osobitnou udatnosťou. Toto slávne meno, či už z toho alebo iného dôvodu, začali si dávať neskorší Venedi. Toto meno zaiste neoznačuje nič hanlivé, naopak označuje premnoho chvály a slávy od samého začiatku. Keď potom buď pre víťazstvá Germánov alebo pre ľubovôľu v písme Grékov, ktorí pridali svoje písmeno kappa, začali byť nazývaní *Sklávmi* alebo *Sklavínmi*, to u Grékov nemalo nijaký hanlivý význam, u Germánov však nadobúda táto zmena znak znevažovania. Ale pýtam sa: v ktorej asi dobe boli známi Slovania pod týmto menom? Slovo *Sláv, Slavín* sa začalo vskutku používať až v šiestom storočí, avšak nie natoľko, žeby úplne vymizlo z pamäti pomenovanie Venedi, ktoré sa nachádza i u samého Jornanda[11]. V nasledujúcich dobách sa natoľko ujalo pomenovanie *Slovania*, že zmienka o prvšom pomenovaní bola už zriedkavá, ba u mnohých spisovateľov vôbec nijaká, zatiaľ čo nové pomenovanie sa natrvalo zakorenilo. Celkove by som mohol tvrdiť, že meno *Sláv* a *Slavín*, neznáme v staršom veku, najviac sa používalo v neskoršej menej vzdelanej dobe.

[f] Z toho pochádza názov *Slowák*.

[g] Odtiaľ (názov) *Slowěcy*, azda podľa Alemanov a Germánov alebo Garmanov; týmito slovami chceli byť Teutóni označovaní za úplných a celých mužov.

§ IV. Hoci Vandali a Venedi, ktorí boli neskôr nazvaní Slovanmi, boli veľmi odlišnými kmeňmi, boli medzi nimi isté styky tak vojnové, ako i mierové a rovnako aj napodobňovanie sťahovania. Temer všetci učenci sa zhodujú v tom, že všetky národy vyšli z Ázie. Odtiaľ ako zo svojich prvých sídiel vyšli i Vandali. Po Vandaloch nasledovali Venedi, potomci paflagónskych Henetov, neskôr predkovia Slovanov. Vandali obsadili ono Sarmatsko, ktoré sa rozprestiera medzi Donom a Dneprom.[12] Ostatných zase privábili rozsiahle priestory medzi riekou Labe a Baltským morom. Časť sa potom odsťahovala do Afriky, časť, preplávajúc Aniánsku úžinu, zaujala kraje Ameriky. Po Vandaloch prišli Venedi, po Venedoch Sar-

[11] Jornandes (Jordanes), biskup v Krotóne v polovici 6. stor., pôvodom Gót, byzantský spisovateľ; *De origine actibusque Getarum* (okolo r. 550); výťah z Cassiodorovho diela, ktoré sa nezachovalo, obsahuje správy o pravlasti Slovanov a ich spoločnom postupe s Gótmi proti východnej časti rímskej ríše na dolnom Dunaji v 4. stor.

[12] V pôvodnom latinskom texte *Tanais* a *Borysthenes*.

mati,[13] a tak postupne na miesto rôznych národov nastupovali nové. Ale Venedom sa zdalo zdĺhavé postupovať za Vandalmi a to ľahko pohlo tento veľmi bojovný ľud k tomu, že radšej napadol v otvorenom boji dŕžavy Vandalov, než by mal čakať na ich vysťahovanie. A to najmä vtedy, keď Venedi videli, ako sú Vandali veľmi vyčerpaní vonkajšími vojnami. A tak „ľahko vypudzujú tých, ktorí boli zanechaní doma, a tým, ktorí odišli z domova do iných krajín, zabraňujú vrátiť sa; vracajúcim sa postavia sa do cesty násilím, zbraňou, vojskom. Tak boli premožení tí, ktorí dosiaľ víťazili, a boli vyháňaní, ktorí vyháňali iných. Boli potrestaní tým, čím sami hrešili," hovorí Schurtzfleisch[h].

[h] Toto vzájomné striedanie a nasledovanie oboch národov z prameňov spoľahlivej starobylosti nám dotvrdzujú: Althammerus[14], Rhenanus[15], Latomus[16], Vadianus[17]; najnovšie de Groot[18] a doktor Conring[19]: onen v úvode Gótskych dejín, ten v citovaných knihách O hraniciach ríše. Pridaj komentátorov k Helmoldovi Reineccia[20] a novšieho Bangerta[21].

§ V. Už vtedy Venedi svoju stopu a meno vniesli do Európy a meno Slávia dali Sarmatsku, krajine rozprestierajúcej sa na široko a ďaleko. O nej píše spomínaný Schurtzfleisch: „Sarmatskú Sláviu nemožno chápať príliš zúžene, lebo sú v nej zahrnutí nielen Poliaci, ale i Litvania a onen

[13] Sarmati, nomádske pastierske kmene iránskeho pôvodu, príbuzné Skýtom; sídlili medzi Donom a Aralským jazerom; v rímskej dobe postupne prenikali na západ k dolnému a strednému Dunaju a do Karpatskej kotliny Jazygovia, Roxoláni a Aláni; v spojenectve s germánskymi kmeňmi, hlavne s Kvádmi často útočili na Panóniu. V 5. stor. podľahli Hunom.

[14] Andreas Althammer (1498—1564), teológ reformačného obdobia; *Scholia in Cornelium Tacitum de situ, moribus populisque Germaniae* (1529, 1536).

[15] Beatus Rhenanus — Bilde von Rheinan (1485—1547), nemecký humanista, vynikajúci kritik a vydavateľ; *Rerum germanicarum libri III;* dielo obsahuje staršie dejiny a zemepis Nemecka.

[16] Bartolomej Latomus (1485—1570), belgický filológ, prvý profesor latinskej rétoriky na Collège de France; *Summa totius rationis disserendi, uno eodemque corpore et dialectiques et rhetorices partes complectens* (Kolín 1527).

[17] Vadianus — Joachim von Watt (1484—1551), švajčiarsky humanista; *Commentarii in Pomponium Melam* (filologické dielo, Viedeň 1518); *Deutsche historische Schriften* (historické dielo).

[18] Huig de Groot (1583—1645), jeden z najväčších mysliteľov 17. stor., pochádzal zo starej šľachtickej burgundskej rodiny; *Historia Gotharum, Vandalorum et Longobardorum* (Amsterdam 1655).

[19] Herman Conring (1606—1681), nemecký polyhistor, zaslúžil sa o dejiny nemeckého štátu a práva; *Exercitationes de republica germanica* (1675).

[20] Reinerus Reineccius (1541—1595), nemecký historik. Napísal mnoho spisov, ktoré prispievali k rozvoju historického bádania v Nemecku, vydal viacero historických diel iných spisovateľov, medzi nimi i Helmoldovo dielo *Chronica Slavorum* (1581).

[21] Heinrich Bangert (1610—1665), riaditeľ školy v Lübecku, vydal dielo *Helmoldi bosoviensis et Arnoldi lubecensis Chronicon Slavorum.* V rukopise zanechal spis *Notae ad Helmoldum et consilium de edendo rursus Helmoldo.*

šíry národ Rusov alebo Moskvanov. A to je tiež dôkaz, že táto sarmatská Slávia siahala až do Ázie." Hľa, prvé sídlo Slovanov v Európe! Títo dôstojní nástupcovia Vandalov, len čo si doma usporiadali verejné záležitosti, vysielali mnohé kmene a národy na výboje. A tieto ozbrojené kmene nepoužívali zbrane na to, aby sa neskôr museli oddať ochabnutosti, ale aby vychádzali divokejší z bojov, v ktorých nadobúdali skúsenosti. Nechcem sa zaťažovať prácou, ktorá by presahovala rámec predhovoru, tým, že by som uvádzal čo i len mená všetkých národov, ktoré sa rozšírili neskôr z tejto rodiny Venedov a Slávov. Urobili to mnohí a veľmi slávni muži, najnovšie osvietený Ján Krištof z Jordanu.[22] Aby som sa však len tak bez úžitku nevyhol tejto veci, zmienim sa aspoň o niektorých. Sem patria: Abodriti, ktorí sa nazývajú aj Obodriti[23], Anti[24], Česi, Bulhari, Korutánci, Chorváti, Limiganti, Moravania, Moskvania čiže Rusi, Poliaci, Runovia čiže Rugiovia[25], Slezania, ktorí sa sami nazývajú Slezákmi, čo značí zhromaždený ľud, Srbi čiže Svrblaví, Vagrovia[26], Vilci, ktorí boli takto nazvaní azda podľa vlčej povahy. Niektorí zvyšujú ich počet na sedemdesiat. Hoci im to nevyčítame, predsa si to neosvojujeme. Ešte pripomenieme čitateľom, že kmene slovanského pôvodu sa rozišli na dve strany: jednak na sever, jednak na juhozápad, z čoho povstala zároveň dvojaká Slávia.

§ VI. Prichodí nám tu na myseľ uvažovať o onom privilégiu Alexandra Macedónskeho, ktoré vraj udelil Slovanom a ktoré je obyčajne silným podnetom na vystatovanie, v skutočnosti sa však domnievame, že v týchto tabuliach nie je nič, čo by sa len trochu podobalo pravde; a aj dobové a dejinné dôvody dokazujú, že je to bájka. A práve tak svojím dielom sotva prospel osvietený Peter z Revy[27], keď tento falošný dekrét neváhal

[22] Johann Christoph Jordan, r. 1730 povýšený do rytierskeho stavu; *De originibus slavicis, opus chronologico-geographico-historicum ab antiquitate litteris nota in saeculum usque christianum decimum ex fontibus ipsis antiquis scriptorum tum romanorum tum graecorum et ex historiis variarum aliarum gentium ad res slavicas illustrandas deductum* (2 zväzky, Viedeň 1745).

[23] Obodriti (Abodriti, Obotriti), podľa Šafárika Bodrci, severozápadný kmeň baltských Slovanov.

[24] Anti, kmeňový zväz východných Slovanov medzi Dnestrom a Dneprom. Prvú správu o nich podal neskororímsky spisovateľ Jordanes (6. stor.) v diele *Getica*. Od Antov odlišuje kmeňový zväz Slovienov žijúcich za Karpatmi od dolného Dunaja po Vislu, resp. Odru.

[25] Rugiovia, germánsky kmeň pri ústí Odry; od nich pochádza názov terajšieho ostrova Rügen — Rujana.

[26] Vagrovia, vetva slovanského kmeňa Obodritov, ktorá sídlila pri Baltskom mori v kraji, ktorý sa dodnes nazýva Vagria. Ich hlavným sídlom bol Stargrad (nemecky Oldenburg).

[27] Peter z Revy (1568—1622), príslušník barónskeho rodu, ktorého pôvod siaha do 13. stor. (pomenovanie podľa rodového hradného panstva *Reva* v Sriemskej župe); *Comentarius de sacra corona Hungariae* (1613); *De monarchia et sacra corona regni Hungariae centuriae VII* (Frankfurt 1659).

vsunúť do svojej Uhorskej monarchie, aby urobil národ ešte slávnejším[i]. Avšak naozaj neveľmi sú hodné chvály, naopak, hodné čo najväčšej hany snahy národov oslavovať sa vybájenými dokumentmi. Sláva slovanského národa je omnoho pevnejšia, než aby ju bolo treba poškvrňovať pochybnými chválorečami. Spisy naozaj spoľahlivých spisovateľov oplývajú rozprávaním o ich starobylosti, vojnách, víťazstvách i o striedavých bojových výsledkoch, ako aj o ich sťahovaniach, ktoré uskutočnili. Kto chce o týchto veciach čítať v skrátenom podaní, nech si obstará dielo osvieteného Jordana[k].

[i] Centuria VII, s. 147.

[k] Schurtzfleisch žiali nad osudom kmeňa Venedov, ktorý jemu i mne je slovanským kmeňom. Jeho predchodcovia však spôsobili veľkú ujmu jednak ich hodnovernosti, jednak vážnosti. Škvrna prischla i na neskorších Germánoch, a to preto, že do cechov nemeckých remeselníkov sa Slovania nepripúšťali; ak boli omylom prijatí, boli vylúčení. A túto hanebnú obyčaj schvaľuje Leonhard Schritsmeyer v Politickom zrkadle, otázka 39. Opačnú zvyklosť, príklad a skúsenosť uplatňujú Belgovia, veľmi povoľní a ochotní na to, aby boli prijímaní tak nemanželskí synovia, ako i Venedi.

§ VII. Čo sa týka slovanského jazyka, ktorého Gramatiku sme sa teraz rozhodli tebe, vzdelaný čitateľ, odporúčať verejnou chválou, ten zodpovedá nielen starobylosti, ale i duchovným schopnostiam národa. Vyniká totiž tak starobylosťou, ako aj akousi prekypujúcou bohatosťou reči a dôstojnosťou. O jeho čo najrozsiahlejšie rozšírenom, ako aj vojnami a sťahovaním zmnoženom používaní oprávnene uvažuje Reva[l]. Vraví: „Slovanský jazyk, zvaný aj ilýrskym, je dnes zo všetkých najväčšmi rozšírený, keďže sa tiahne od Jadranského mora až k Severnému oceánu: veď ho používajú Istrovia[28], Dalmatínci, Chorváti, Bosniaci, Česi, Slezania, Lužičania, Poliaci, Litvania, Prusi, obyvatelia Škandinávie i Rusi vládnúci široko-ďaleko; taktiež Bulhari a mnohé iné susedné kraje až takmer po Konštantínopol, takže slovanský jazyk je rozšírený po celom svete a možno sa ním dohovoriť s veľmi mnohými kmeňmi a národmi, iba čo sú nárečia pozmenené, obsahujúc vzhľadom na susedstvo iných národov niečo cudzie; takže keby sa sláva jazykov merala podľa používania, známosti a rozšírenosti, palmu víťazstva by si odniesol sám slovanský jazyk s latinským; s jeho pomocou možno precestovať takmer polovicu Európy a niektoré kraje Ázie. Je to istotne takto."

[28] Istrovia, národ neznámeho pôvodu na hraniciach Ilýrie; Istria, polostrov na severe Jadranského mora.

[1] Tamže, s. 146.

§ VIII. Pre rôznosť národov je rozličná aj sama povaha jazyka a samo nárečie. Veľmi veľkú a osožnú námahu tu vynaložil znamenitý Jordan[m], keď opísal s nie menším úsilím ako učenosťou tieto nárečia. Určil tak štyri hlavné slovanské nárečia: chorvátske, hlaholské, slovenské (uhorsko-slovanské) a napokon české. K tým pripočítava ešte štyri iné: ruské, poľské, slovinské a dalmátske. Čo pod jednotlivými nárečiami rozumie osvietený muž, načrtneme niekoľkými slovami. Málo chýba, aby chorvátske nárečie nepokladal ak nie za matku ostatných, tak aspoň istým spôsobom za najčistejšie, ba prvotné: domnievam sa, že jazyk Čecha, kedysi to jemnejší a ušľachtilejší jazyk, sa zrodil z neho. Chorvátskym nárečím nazýva to, ktoré používajú v chorvátskej metropole Záhrebe a v okolitých dedinách a mestách vzdelanejší ľudia. Zdá sa mi, že za hlaholské nárečie pokladá to, ktoré sa nachádza v slovanskom preklade kódexu Svätého písma, napísaného hlaholskými znakmi. Lebo veľmi pochybuje, či hlaholské nárečie používal ľud usadený v krajine Sisciov[29] a Korutáncov, ktorí boli v 9. storočí usadení pri Sáve a Dráve a na území vtedajšej Slovansko-moravskej ríše boli roztiahnutí až po Hron a medzi ktorými apoštoloval svätý Cyril. Naopak usudzuje, že svätý Cyril najprv vyvinul úsilie na vštepovanie kresťanstva Bulharom, Slovanom susediacim s Byzantskou ríšou, a až potom bol povolaný na Moravu a tam, ako i v krajoch pri riekach Sáve a Dráve, ktorými prešiel, zasieval semeno viery. Čo je teda na tom čudné, že práve vo zvláštnom bulharskom nárečí, v ktorom zručnosť si nadobudol už v Carihrade, uverejnil Sväté písmo a vieroučné spisy, použijúc nové písmo, ktoré na ten cieľ vynašiel? Tieto kmene práve toto čisto slovanské nárečie mohli pochopiť a vyvoliť si ho na bohoslužobné ciele, hoci by bežne boli používali iný spôsob hovorenia. Slovenské (uhorsko-slovanské) nárečie je podľa jeho úsudku v Uhrách temer domácim, čo mu ochotne i my prisudzujeme, pretože naši Maďari nielenže pri svojom prvom príchode do preddunajského Uhorska našli tu už usadených Slovanov, ale priviedli so sebou aj Rusov, slovanský kmeň, z ktorého časť sa pripojila k tejto vysťahovaleckej skupine dobrovoľne, časť zase z donútenia ako rukojemníci. To všetko môžeš nájsť naširoko a učene rozvedené v Anonymových[30] Dejinách uhorských vojvodcov[n]. A čo najmä? To, že osvietený Jordan hovorí o sťahovaní Slovanov z Uhorska už v rokoch 334,

[29] Siscia (Segestica, Segesta), staroveké mesto v hornej Panónii, na území keltského kmeňa Skordiskov.

[30] Anonymus, notár a kronikár uhorského kráľa Bélu III. (1173—1196). Jediný rukopis Anonymovho diela *Gesta Hungarorum* pochádza z 13. stor.

454, 706[o]. Napokon označuje české (česko-slovanské) nárečie, a to plným právom, za najvypestovanejšie. Ak je pravda, že Čech sa sem prisťahoval z Chorvátska, o čom síce pochybujem, potom by mu bol materinským jazykom chorvátsky jazyk, a ten Česi, potomci Chorvátov, viac ako ostatní starostlivo zveľadili, a to svojou vrodenou usilovnosťou a ušľachtilosťou. Česi totiž boli takými milovníkmi svojho jazyka, že im závideli okolité národy. O tom nás dostatočne, ba nadovšetko presvedča časté a stále zlepšované a vybrúsenejšie vydávanie Svätého písma, tak isto vydania nespočetných spisovateľov tak cirkevných, ako i svetských, starostlivo pripravené a vypracované. Keby túto starostlivosť o zveľaďovanie českého jazyka neboli prerušili prevraty časov, ktoré medzitým nastali, mohla by čeština teraz súperiť s každým európskym jazykom, pokiaľ ide o vybrúsenosť, vznešenosť a slávu iných predností tým skôr, že všetky štátne záležitosti boli materinským jazykom jednak na zhromaždeniach prerokúvané, jednak aj zapísané do listín a pamätných kníh, ktoré nazývame protokolmi. Čo sa týka ostatných nárečí, napr. poľského, slovinského, ruského, dalmátskeho a korutánskeho, tie sú si príbuzné jednak vzájomne, jednak s tými, o ktorých sme hovorili, takže bez veľkej námahy možno všetky uviesť na spoločné gramatické pravidlá, ak by sa kto z učených odvážil tejto veci venovať starostlivosť a námahu a sledovať ju potiaľ, kým vec nebude jasná. Táto práca však ešte len čaká na veľmi učeného filológa, ktorý by bol čo najlepším znalcom ostatných európskych rečí, ale predovšetkým ktorý by čo najlepšie ovládal hlavné nárečia slovanskej reči, najmä chorvátske*, české, poľské a moskovské.

[m] O začiatkoch Slovanov, s. IV alebo v dejepisnej príprave oddiel LI, § 721, s. 108—128.

[n] Zväzok I, časť I, číslo I starých a pôvodných spisovateľov uhorských dejín, ku ktorému sme vypracovali podrobný komentár v predhovore napísanom k tomu zväzku.

[o] Op. cit., § 721, s. 127.

* Chorvátsky lexikon, ktorý vyšiel v štvrťovom formáte v Záhrebe pred piatimi rokmi, t. j. roku 1741, dobre môže tomuto účelu pomôcť najmä v časti, kde píše vynikajúcim a starostlivým spôsobom autor Ján Bollesteneč, páter z rehole Pavla prvého pustovníka, o zhode a rozdielnosti chorvátskeho, dalmátskeho a slovinského jazyka. Má nadpis: Gazophylacium čiže Pokladnica latinsko-ilýrskych slov atď., venovaná vznešenému grófovi Jozefovi Eszterházymu, sudcovi kráľovského dvora atď.

§ IX. Tu vidím, že sa predo mnou otvára široko rozprestreté pole, na ktoré by som mohol zabočiť, ak by ma tešilo pustiť sa do chvály českého jazyka; pretože však túto prácu, ktorá iste stála za námahu, vykonali v miere až závideniahodnej tak domáci gramatici, ako aj iní znamenití

spisovatelia, mohlo by sa o nás myslieť, že chceme písať Iliadu po Homérovi, keby sme sa podujali pracovať na niečom, čo už bolo prv veľmi jasne objasnené. Lebo žili mimoriadne vzdelaní Česi, ktorí mali na srdci starosť o národnú česť a boli neúnavní aj v ostatných snahách, ako i v ustavičnom pestovaní rodného jazyka, a to ešte prv než národy, ktoré sa teraz považujú za najvzdelanejšie. Za prvé dielo, ktoré má charakter gramatiky, by som pokladal Gramatiku vydanú v roku 1533 pod záštitou Vladislava z Lomnice od duumvirov Benedikta Optata, ktorý sa česky nazýva Beneš Optát[31], a Petra Kzela z Prahy, z ktorých prvý bol kazateľom slova božieho, druhý vynikajúcim vychovávateľom mládeže. Celé dielo vytvorili s jedinečnou starostlivosťou podľa svätých biblií vydávaných v Prahe, Benátkach a Norimbergu a už vtedy prístupných. Mám pri ruke knižku, v ktorej úvode možno čítať toto: „A tak dokonána gest knížka tato potřebná y také užitečná, kteráž nikdy prwe w českém gazyku od žádného nebyla wydána: a gest wytisstěna w Náměssti, sedmého dne měsýce cžerwna, léta od narozenj Wykupitele Gezu Krysta: tisýcýho pětistého třidcátého třetjho. Kasspar Prostieyowský." Čo takto latinsky prekladám: „Atque ad eum modum consummatus est libellus hic, non minus necessarius, quam utilis; quippe qui in lingua bohemica antea a nemine unquam fuit editus." V osnove tejto gramatiky predovšetkým pochváliš to, že viac poúčajú príkladmi vcelku vybranými z biblie ako pravidlami. A pri zaoberaní sa jednotlivými časťami gramatiky zaujímajú sa iba o pravopis a etymológiu: považujú za dostačujúce, že dosiaľ neurčitý a neistý spôsob písania upravia riadne ustálenými pravidlami a v etymológii pripravia cestu tým, ktorí by potom ďalej chceli pokročiť v poznávaní českého jazyka.

§ X. Neskôr sa objavovali početné rady českých gramatikov a pretekali sa v zostavovaní pravidiel tohto jazyka, ktoré tak boli na ten čas pomerne presne a jasne vyjadrené. Z tých, ktorí boli známi mne, zaoberajúcemu sa akosi inými vecami, sú hodní zmienky predovšetkým magister Matúš Kolín[32] (v Prahe 1564), magister Benedikt z Nedožier (v Prahe 1603), páter Drachovský[33] zo Spoločnosti Ježišovej (v Olomouci 1660). Ten sa zaoberá všetkými časťami gramatiky, ale osobitne obšírne a učene píše o českom básnickom umení. Páter Juraj Konstanc[34], taktiež zo Spoločnosti Ježišovej,

[31] Benedikt Optát, Petr Gzel a Václav Philomates sú autormi českej gramatiky z roku 1533; *Gramatika česká v dvojí stránce: orthographia předkem, etymologia potom;* (Náměšť 1533, Praha 1588).

[32] Matouš Kolín z Chotěřiny (1516—1565); *Grammatica linguae bohemicae (de quattuor partibus grammatices praeceptiunculae compendiosae,* Praha 1564).

[33] Jan Drachovský (1577—1644); *Grammatica boëmica* (1660).

[34] Jiří Konstanc (1607—1673), český spisovateľ; *Lima linguae bohemicae* (1667).

ktorý napísal Brus jazyka českého (v Prahe 1667); páter Matej Steyer[35] zo Spoločnosti Ježišovej (v Prahe 1668); Václav Ján Rosa[36] (v Prahe 1672), ktorý svoje dielo venoval pražskému arcibiskupovi Matúšovi, bol mužom vyznačujúcim sa presnosťou, vedomý si toho, ako ľahko sa možno dopustiť omylu v spisoch tohto druhu. Radi uznávame, že krajania si vysoko cenili Rosu a jeho gramatiku, najmä keď je známe, že od 72. roku 17. storočia, pokiaľ viem, nevyšiel iný gramatický spis až do 32. roku 18. storočia. A tak v pomerne dlhej časovej prestávke bolo nevyhnutné, aby Česi, verejne i v súkromí o svoj jazyk veľmi dbajúci uspokojili sa s používaním spomínaného Rosovho diela. On totiž získal prvenstvo medzi českými gramatikmi. Až v našej dobe, v roku 1732, vyšla v Prahe u Gašpara Zachariáša Vusína[37] akási nová gramatika od anonymného autora, ktorá sa však predchádzajúcim nevyrovná ani v presnosti, ani v bohatosti obsahu. O gramatike však, čo vyšla v Brne, veru nemám čo povedať. Avšak všetci tí, o ktorých sme sa zmienili, a mnohí iní, najmä starší, ktorí na tom istom poli v pote tváre pracovali a zošľachťovali český jazyk, po svätom Václavovi nazvaný václavským, a pokročili vskutku až tak ďaleko, že majú sa Česi čím chváliť, či už ide o bohatstvo, ušľachtilosť alebo dôstojnosť ich jazyka. Je totiž v ňom „taká hojná zásoba mien a slov, že nemusí ustúpiť nijakému inému jazyku, ba ani gréckemu nie. Lebo nejestvuje nič také ťažké (ani nadprirodzená veda metafyzická), čo by sme nemohli českým jazykom zrozumiteľne a výstižne vyjadriť". To sú Rosove slová, ktoré uvádza v predhovore. A dodávam, k čomu ma priviedla skúsenosť: veď aj sám som si vedomý, že jednak som si obľúbil, jednak dobre ovládam slovansko-český jazyk a že jedine náš český jazyk môže s krásou ostatných európskych jazykov nielen súperiť, ale ich aj prevýšiť. Ani trochu totiž nezaostáva, ak máme správne posúdiť, za vážnosťou a vznešenosťou španielčiny, ani za pôvabom a hladkosťou francúzštiny, ani za vznešenosťou a silou angličtiny, ani za bohatstvom zmyslu a dôrazu nemčiny, ani za mäkkosťou a ľubozvučnosťou taliančiny a konečne ani za veliteľskou prísnosťou našej maďarčiny; má všetky tieto vynikajúce kvality, ak ho používajú mužovia učení, výreční, rodení a uspôsobení pre spoločnosť.

§ XI. Nedomnievaj sa však, láskavý čitateľ, že k českému jazyku sa tieto

[35] Matej V. Šteyer (1630—1692), český spisovateľ, editor Svatováclavskej biblie; autor spisu *Výborně dobrý způsob jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti* (1668).

[36] Václav Jan Rosa (1620—1689); *Čechořečnost seu Grammatica linguae bohemicae* (Praha 1672); rozsiahle dielo, ktoré vykonalo veľký vplyv aj na ostatné slovanské národy.

[37] Kašpar Zachariáš Vusín prevzal po otcovi Kašparovi kníhkupectvo v Prahe a v rokoch 1730—1740 vydával české knihy.

dokonalosti pridružili iba nedávno. Od samých začiatkov kresťanského náboženstva vzrastala v českom národe zároveň sláva jeho jazyka. Na dvojaký prameň jeho skorého, neskôr pokročilejšieho dozrievania poukazuje Balbín[p]. Prvým prameňom bolo blahodarné účinkovanie svätých bratov Cyrila a Metoda, druhým určitá láskavá náklonnosť rímskych pápežov voči českému národu. O oboch na tom istom mieste hovorí Balbín[38]: „Toto jedno z najušľachtilejších druhov dobrodení, totiž zveľaďovanie písomníctva u Čechov, vzbudil Metod, ktorý otvoril na mnohých miestach aj školy, najmä v meste Budeč[39], kde kedysi pohania mali akúsi akadémiu, ktorú zveril kresťanským učiteľom, kde neskôr i kráľovskí synkovia Václav a Boleslav i ostatná česká šľachta sa venovali štúdiu slobodných disciplín. Táto škola sa stala slávou slovanského národa a jazyka v takej miere, že sa prastarý autor tej doby, ktorého (spisy) tlačou rozšíril Marquard Freher,[40] ponosuje: „Vtedy, keď latinské písmo časom zovšednievalo, pričinením Metoda Filozofa, tak totiž nazýva tohto svätého muža, v čase, keď Metod spolu so svätým Cyrilom už boli vynašli slovanské písmo, s dovolením rímskeho pápeža[q] sa slovanský jazyk používal v chrámoch a v tejto reči sa vysluhovali božie tajomstvá a učeníci rozosielaní na všetky strany spolu s náboženstvom rozširovali a odporúčali i tento jazyk.“ A tak sa osvedčilo spojenie náboženstva s týmto dokonalým jazykom. Ako to však zhubne mohlo pôsobiť na náboženstvo, keď bolo pozbavené tohto skvelého jazyka. I keď sa Metodov spôsob vysluhovania bohoslužieb stretával s učenými námietkami, v tejto nanajvýš spravodlivej veci zároveň slávil i víťazstvá. Je isté aj to, že český kráľ Karol IV. dosiahol od pápeža Klementa VI.[r] to, aby sa mohli v Prahe v Slovanskej bazilike zasvätenej ku cti svätého Hieronyma, postavenej na oslavu slovanského jazyka, vykonávať bohoslužby iba v slovanskom jazyku: domnievam sa, že sa tak stalo podľa vzoru svätého Vojtecha, ktorý v roku 977 v Ríme dosiahol, aby sa v Prahe u svätého Víta denne odbavovali bohoslužby v slovanskom jazyku. Spomeňme ešte snahu Karola IV. pozdvihnúť český jazyk k čo najväčšej sláve i v svetskom živote, keď on v Zlatej bule, ktorá je dodnes základným zákonom rímskej ríše, nariadil, aby každý zo septemvirov čiže kurfizstov vedel po slovensky aj čítať, aj písať.

[p] Výťah z českých dejín, kniha I, hlava III, s. 8 po úvahe o bratoch Cyrilovi a Metodovi; porov. jeho širší výklad v poznámkach k hlave III, s. 12, 13 .

[38] Bohuslav Balbín (1621—1688), český historik; *Dissertatio apologetica pro lingua slavonica, praecipue bohemica* (1672).

[39] Budeč, významné hradisko českého kmeňa, severozápadne od Prahy; doložené k začiatku 10. stor., keď tu bola jedna z prvých škôl v Čechách.

[40] Marquard Freher (1565—1614), nemecký historik profesor práva v Heidelbergu; *Rerum bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes* (2. zväzky, Hannover 1602).

[q] Porov. Baronius[41] k roku 800.
[r] Beckovský[42] v Kronike, s. 598.

§ XII. Týmito významnými občianskymi a cirkevnými aktmi bol privedený celý národ, najmä však učenci, ale aj panstvo i šľachta k tomu, že sa podujali zápoliť v starostlivosti o to, aby svoj jazyk doma čo najviac zošľachtili a aby si aj u cudzincov a za hranicami zaslúžil vážnosť a lákal ich k svojmu zveľadeniu pre svoju vlastnú hodnotu. A to sa i plne uskutočnilo. Prihnala sa však husitská povíchrica, ktorá dosť dlho a široko-ďaleko zúrila. Čo je však čudné, nielenže ničím neuškodila kráse a sláve českého jazyka, ale ho ešte urobila slávnejším a tým krajinám a národom, ktoré skrušili tieto vojenské pohromy zbraňami, plienením a lúpežami a ktorým spôsobili nenapraviteľné škody a pustošenie, stal sa i keď nie zdomácneným, tak aspoň známym. Už vtedy bol slovenský jazyk v Uhorsku udomácnený. Ním totiž hovorili už od príchodu Maďarov pod siedmimi vodcami zvyšky Slovanov sídliacich v Preddunajsku, ktoré susedia so slovanskými národmi: Moravanmi, Slezanmi, Poliakmi a Rusmi. A vskutku, vtedy nastal v Uhorsku taký rozkvet jednak národa, jednak jazyka slovenského, nad ktorý nemohol byť či už bohatší alebo výraznejší ani v najpočetnejších a od vojny odpočinutých krajinách. Okrem toho, keď boli husiti premožení Matejom Korvínom, množstvo Čechov prilákaných úrodnosťou krajiny po získaní meštianskych práv sa usadilo v Uhorsku. A oni zaiste priviedli jazyk domorodých Slovákov k takej vyspelosti a lahodnosti, že dnes sú už v slovenskom národe mnohí, ktorých jazyk sa vyrovnáva vrodenému pôvabu češtiny, ba dokonca v ňom napredujú a ho zveľaďujú. Už ani nespomeniem prevratné udalosti, ktoré nasledovali po vypudení Fridricha Falckého, ale i vtedy sa urobil v Uhorsku pokrok vo významných veciach, a tak i v slovenskom jazyku. Takto sa stalo, že mnohí uhorskí učenci, ale i magnáti a šľachtici z tých žúp, v ktorých bol slovenský jazyk udomácnený, prišli k záveru, že im prináleží pestovať a zveľaďovať slovensko-český jazyk. K nim môžeme rátať Szunyoghovcov, Illésházovcov, Turzovcov, Osztrosithovcov, Zayovcov a iných; z rytierskeho stavu Szulyovszkovcov, Szerdahelyovcov, Révaiovcov, Justhovcov, Otlíkovcov, Beniczkovcov, Plathiovcov, Podthurnyaiovcov a iných. Z učených predovšetkým vynikli Hrabeciovci, Hodíkovci, Kalinkovci, Masníkovci, Michalidesovci, Krmanovci, Jakobeovci. K tejže práci a záslužnej činnosti sa pripája, vyrovnávajúc sa im všetkým, ako aj každému osobitne v usilovnosti,

[41] Caesar Baronius (1538—1607), cirkevný historik; *Annales ecclesiastici* (1588—1607); *Martyrologium romanum restitutum* (1586, 1587).
[42] Jan František Beckovský (1658—1725), historik z obdobia protireformácie, napísal kroniku *Poselkyně starých příběhův českých.*

Pavol Doležal, Slovano-Čech zo Skalice, muž vynikajúcej učenosti, znalec nielen cudzích jazykov, ale aj veľmi zbehlý predovšetkým v slovensko-českom jazyku. On prvý zo Slovákov s veľkou usilovnosťou zostavil gramatiku, ktorú ani sami Česi, ako dúfame, neodmietnu. Okrem toho, že v tomto druhu písomníctva rozvážne a so starostlivou úzkostlivosťou šiel po stopách tých, o ktorých sme sa vyššie pochvalne vyjadrili, pridal aj zo svojho veľa z toho, čo sa naučil sčasti vytrvalým čítaním a sčasti ustavičným pozorovaním, a čo obyčajne gramatici zanedbávali, používal zrozumiteľnú a čo najmenej unavujúcu metódu. O týchto veciach sa však zdržím ďalej rozprávať, pretože o nich sa vyjadril náš autor v osobitnom príhovore k svojmu čitateľovi. Končiac predhovor, chcem ťa, milý čitateľ, priateľsky vyzvať, alebo ak chceš, požiadať, aby si toto dielo prijal s jasnou tvárou a tým usilovnejšie ho používal, čím viac ti zo všetkých záleží na tom, aby sa o ľudských i božích veciach nielen dobre a správne hovorilo, ale i písalo, a to najmä jazykom, ktorý je každému z nás rodný.

Buď zdravý! Autorovi buď priaznivo naklonený a dobré mu želaj!

V Bratislave, z predmestského sídla Múz, dňa 14. októbra r. 1746.

(Z latinského originálu preložil a poznámky s číselným odkazom spracoval *dr. Juraj Pavelek.*)

Júlia Krišśáková

ZMENA Ā > O > A V GORALSKÝCH NÁREČIACH

1. Goralské nárečia si zasluhujú osobitnú pozornosť nielen z hľadiska poľskej, ale aj z hľadiska slovenskej dialektológie. Na formovanie ich celkového charakteru, ktorý sa na jednej strane prejavuje v podobe vývinových archaizmov a na druhej strane v podobe vývinovej progresívnosti, vplývalo niekoľko činiteľov. Významnú úlohu tu zohrala najmä okrajová poloha goralských nárečí, a to tak vo vzťahu k poľským nárečiam, s ktorými geneticky súvisia, ako aj vo vzťahu k slovenským nárečiam, s ktorými sú v bezprostrednom kontakte a ktoré podstatným spôsobom ovplyvnili ich vývin v novšom období. Nemenej závažným faktorom ovplyvňujúcim proces slovensko-poľskej interferencie je blízka systémová príbuznosť goralských a slovenských nárečí.

Slovenskí a poľskí dialektológovia sa otázkou slovensko-poľských jazykových kontaktov zaoberali iba okrajovo. Staršie (M. Małecki, Z. Stieber, V. Vážný) i mladšie (M. Karaś, Z. Sobierajski, A. Zaręba, G. Horák) pokusy vysvetliť niektoré javy v goralských nárečiach z hľadiska slovensko-poľskej interferencie sú neúplné. Je to pochopiteľné, lebo uvedení autori svojimi prácami kládli základy výskumu goralských nárečí, preto ich pozornosť bola zameraná hlavne na opis štruktúry nárečí.

Zmeny podmienené procesom slovensko-poľskej interferencie predstavujú nový vývinový pohyb v goralských nárečiach. Je to vlastne nová etapa vývinu goralských nárečí, smerujúca k ich zbližovaniu so slovenskými nárečiami. Táto nová vývinová etapa goralských nárečí sa líši od staropoľského vývinového obdobia, ktoré sa skončilo v 15. stor., jednak vo vonkajšej, jednak vo vnútornej motivácii vývinu. Medzi rozhodujúce faktory vonkajšej motivácie vývinu goralských nárečí patria slovensko-poľské jazykové kontakty, vznikajúce v podmienkach slovensko-poľského bilingvizmu. Tieto slovensko-poľské jazykové kontakty na jednej strane podmieňujú v goralských nárečiach vznik spoločných vývinových čŕt so slovenskými nárečiami a na druhej strane stimulujú alebo urýchľujú v goralských nárečiach ich vlastné vývinové zákonitosti.

1.1. Základný rozdiel medzi vokalickým systémom slovenských nárečí vyplýva z defonologizácie kvantity a zmeny opozície *krátke — dlhé vokály* na opozíciu *otvorené — zúžené vokály,* ktorá prebehla v poľských nárečiach v 15. stor. Z pôvodných troch zúžených vokálov *ą, ǫ, ę* sa v goralských nárečiach zachovali iba dva: *ǫ* vo všetkých goralských nárečiach (okrem Ho, LL, STĽ, Pd[1]) a *ę* ako vývinový archaizmus v nárečí jednej enklávy (Po). V ostatných goralských nárečiach (okrem Ho) zúžené *ę*

podľahlo zmene *ę* > *y*, v dôsledku ktorej sa hláska *y* stala samostatnou fonémou.

Zúžené *ą* v goralských nárečiach podobne ako v nárečiach centrálnej časti Poľska a južného Sliezska[2] (s presahom do lašských nárečí) zaniklo a splynulo s pôvodným *o*, napr.: *šumno baba, trova, mọm — mos — mo.* Od pôvodného *o* sa novovzniknuté *o* (< *ą*) líšilo tým, že nepodliehalo labializácii, t. j. zmene *o* > *ọo.* Vplyvom slovensko-poľských jazykových kontaktov však zmena *ą* > *o* v časti goralských nárečí[3] ustúpila a hláska *o* ako striednica za pôvodné *ą* podľahla novej zmene *(ą* >*) o* > *a.* Z fonologického hľadiska ide o zánik dištinktívneho príznaku labializovanosti a neutralizáciu protikladu *otvorenosť — neotvorenosť.* Rozšírenie uvedenej zmeny, ktorá spôsobila zvýšenie funkčnej zaťaženosti fonémy *a*, bolo v goralských nárečiach diferencované pozične.

1.1.1. Prvú skupinu tvoria nárečia, v ktorých prebehla zmena *ą* > *o* > *a* len v morfologickej pozícii adjektív ženského rodu, zatiaľ čo v ostatných pozíciách sa udržala pôvodná zmena, napr.: *šumna (baba),* ale *trova, mọm — mos — mo.* Takáto jazyková situácia je v dvoch kysuckých obciach (Sv, Ho) a v šiestich spišských obciach (STĽ, Ko, Ju, KV, SV, Vo). Údaje Z. Sobierajského (1966, s. 76—81) zo Spiša sa zhodujú s našimi okrem KV, kde menovaný zaznamenal aj fakultatívny tvar *calo rynka,* kým my sme tento tvar už nezaznamenali.

1.1.2. Do druhej skupiny patria len dve spišské obce (Pd, Fo), v ktorých sa uvedená zmena vyskytuje okrem pozície nom. sg. adj. žen. rodu buď v pozícii prézentnej tematickej morfémy slovesných tvarov *(mam — maš — ma)* (Pd)[4], buď v hláskoslovnej pozícii *(trava, svak)* (Fo), kým v tvaroch typu *trova* (Pd) a *mọm — mos — mo* (Fo) sa udržala pôvodná zmena *ą* > *o.*

1.1.3. Tretiu skupinu tvoria nárečia, v ktorých sa zmena *ą* > *o* > *a* roz-

[1] V celom texte uvádzame tieto skratky obcí: Fo (Forbasy), Hl (Hladovka), Ho (Horelica), Ju (Jurské), Ka (Kače — časť obce Mníšek nad Popradom), Ko (Kolačkov), KV (Krížová Ves), La (Lacková), LT (Liptovská Teplička), NR (Nižné Ružbachy), Pd (Podsadek), Pil (Pilhov), Po (Pohorelá), SH (Suchá Hora), SV (Slovenská Ves), STĽ (Stará Ľubovňa), Sv (Svrčinovec), Vo (Vojňany), VR (Vyšné Ružbachy).

[2] Zúžené *ą* sa zachovalo iba na neveľkom území malopoľských a mazovských nárečí (Dejna, 1973, mapa 33).

[3] Zmena *ą* > *o* > *a* sa uskutočnila iba v enklávach a v južných častiach kompaktných goralských oblastí, t. j. v tých goralských nárečiach, ktoré na základe výrazných zmien na fonologickej a morfologickej rovine zaraďujeme medzi prechodné slovensko-poľské nárečia (podrobnejšie o tom porov. Krišššáková, 1982, s. 237—249).

[4] Iba v Podsadku na Spiši ako v jedinej goralskej obci prebehla zmena *(ą* >*) o* > *a* v pozícii prézentnej tematickej morfémy dôsledne, t. j. aj v pozícii pred nazálou: *mam — mame.* V ostatných goralských nárečiach, v ktorých prebehla zmena *(ą* >*) o* > *a,* sa relikty zmeny *ą* > *o* udržali iba v pozícii pred nazálou.

šírila do všetkých pozícií okrem pozície pred nazálou, napr.: *trava, šumna (baba), (mọm) — mas — ma.* Takýto stav je v dvoch oravských obciach SH a Hl (Małecki, 1935, s. 49; Karaś, 1965, s. 163), v dvoch enklávach Po (Horák, 1955, s. 16) a LT a v troch spišských obciach NR, VR, La (Sobierajski, 1966, s. 76—81). Naše údaje sa zhodujú s údajmi uvedených bádateľov okrem jednej obce (Pil), kde Z. Sobierajski zaznamenal zmenu *ą > o > a* v slovesných tvaroch *(mọm — mas — ma).* Podľa našich zistení patrí Pil podobne ako susedná obec Ka do tej skupiny goralských nárečí, v ktorých sa udržala pôvodná zmena *a > o.*

V tomto členení sme sledovali výskyt zmeny *ą > o > a* podľa jednotlivých pozícií, lebo sme chceli ukázať, aké vývinové stupne prekonala táto zmena v goralských nárečiach. Na základe tohto členenia predpokladáme, že prvý vývinový stupeň a východisko tejto zmeny predstavuje prvá skupina, t. j. zmena *ą > o > a* v nom. sg. adj. žen. rodu: *šumna (baba).* Zároveň nám toto členenie ukázalo, že zmena *ą > o > a* neprebehla v týchto goralských nárečiach bezvýnimočne, lebo v každej skupine sa zachovali väčšie či menšie stopy pôvodnej zmeny *ą > o.* Kým v prvej a druhej skupine je výskyt obidvoch zmien diferencovaný pozične, lebo časť tvarov funguje so zmenou *ą > o* a časť so zmenou *o > a,* v tretej skupine sa zachovali len relikty zmeny *ą > o,* ktoré sú pre určenie pomernej chronológie obidvoch zmien veľmi dôležité. Relikty zmeny *ą > o* v tretej skupine sa zachovali len v pozícii pred nazálou v tvaroch typu *mọm, volọm,* a to so sekundárnym predĺžením a splynutím *o* s fonémou *ọ.*[5]

Z uvedeného vyplýva, že v goralských nárečiach sa uskutočnili tri typy zmien:

1. ą > o
2. (ą >) o > ọ v pozícii pred nazálou
3. (ą >) o > a

Opierajúc sa o uvedené argumenty predpokladáme, že prvý typ zmeny je najstarší a že bol všeobecne rozšírený vo všetkých skupinách goralských nárečí. Zmena *ą > o* ustúpila novej zmene *o > a* až v neskoršom období v dôsledku slovensko-poľskej interferencie. Vzťah prvej a druhej zmeny je zrejmý, lebo *(ą >) o* splynulo so zúženým *ọ* iba v pozícii pred nazálou.

1.2. Pokladali sme za potrebné trochu podrobnejšie všimnúť si otázku

[5] Sekundárne predĺženie a splynutie *o* s fonémou *ọ* v pozícii pred nazálou *m, n* je charakteristické pre väčšinu goralských nárečí, napr.: *kọnsek, mọnka, bratọm, babọm, tọncyć* atď.

chronológie týchto troch zmien, lebo v poľskej literatúre sa obyčajne tvrdí, že v goralských nárečiach prebehla vplyvom slovenských nárečí zmena *ą* > *a*, a nie zmena *(ą* >*)* *o* > *a*. Preto ak takéto tvrdenie nie je podrobnejšie zdôvodnené, ako je to v prípade M. Małeckého (1935, s. 44—52) a Z. Sobierajského (1966, s. 50—58), mohlo by sa zdať, že v goralských nárečiach prebehli dve paralelné zmeny *ą* > *o* // *ą* > *a*, no skutočnosť je však iná.

V goralských nárečiach splynula fonéma *ą* s pôvodným *o* oveľa skôr než sa uskutočnila zmena *o* > *a*, preto je podľa nášho názoru primeranejšie hovoriť o zmene *(ą* >*)* *o* > *a* než o zmene *ą* > *a*. Totiž zmenu *ą* > *a* poznajú aj niektoré poľské nárečia na východnom a západnom okraji poľského jazykového územia, ale tieto dve zmeny nemožno stotožňovať, pretože v jednom i druhom prípade ide o kvalitatívne i chronologicky odlišné javy. V poľských nárečiach bola zmena *ą* > *a* motivovaná vnútornými vývinovými príčinami, t. j. fonéma *ą* splynula s *a* v dôsledku oslabenia dištinktívneho príznaku labializovanosti. V goralských nárečiach však prebehla najskôr zmena *ą* > *o*, a to v dôsledku zosilnenia dištinktívneho príznaku labializovanosti, a neskôr vplyvom slovensko-poľskej interferencie *o* ako striednica za *ą* podľahlo novej zmene *o* > *a*. Kým v uvedených okrajových poľských nárečiach sa uskutočnila iba jedna zmena *ą* > *a*, v goralských nárečiach prebehli dve časovo na seba nadväzujúce zmeny: *ą* > *o* → *o* > *a*, pričom prvá zmena bola motivovaná vnútorným vývinom a druhá zmena bola motivovaná vonkajším vplyvom slovenských nárečí. Domnievame sa, že vzhľadom na odlišnú časovú postupnosť i odlišnú motiváciu týchto zmien v poľských nárečiach na jednej strane a v goralských nárečiach na druhej strane, bude primeranejšie, ak v prípade goralských nárečí budeme hovoriť o zmene *(ą* >*)* *o* > *a*, a nie o zmene *ą* > *a*. Len tak sa možno vyhnúť nepresnostiam pri hodnotení tohto javu či už z hľadiska celopoľského kontextu alebo z hľadiska slovensko-poľskej interferencie.

1.3. Pomerne veľa miesta venoval tejto otázke M. Karaś (1965, s. 162—164), ktorý na rozdiel od uvedených dvoch bádateľov riešil zmenu *ą* > *o* či *ą* > *a* fonologicky. M. Karaś na jednej strane tvrdí, že zmena *ą* > *o* je staršia, lebo je rozšírená na celej Orave a okrem toho sa udržala v niektorých fonetických a morfologických pozíciách v SH a Hl, ale na druhej strane konštatuje, že v oravských nárečiach (okrem SH, Hl, Pk, Pw, B) funguje zúžené *ą* ako samostatná fonéma. Zmenu *ą* > *o* v každej pozícii zaznamenal len v troch obciach na poľskej strane (Pk, Pw, B)[6] a v reči príslušníkov mladej generácie na celom území Oravy, kým v nárečiach na

[6] B (Bukovina), Pk (Piekielnik), Pw (Podwilk).

slovenskej strane zaznamenal zmenu *ą* > *o* len v pozícii osobnej prípony 3. os. pl. typu *ido, volajo*. V SH a Hl zaznamenal len relikty tejto zmeny (v type *volom a ido*), lebo v ostatných pozíciách prebehla vplyvom slovenských nárečí zmena (*ą* >) *o* > *a*.

Pokiaľ ide o chronologické určenie zmien *ą* > *o* a *ą* > *a*, stotožňujeme sa s M. Karašom, ale nesúhlasíme s ním, pokiaľ ide o výskyt fonémy *ą*. M. Karaś nezdôvodňuje, prečo práve v reči príslušníkov mladej generácie prebehla zmena *ą* > *o*, hoci práve tu by sme očakávali, či už vplyvom slovenských nárečí a slovenského jazyka (na slovenskej strane), či už vplyvom spisovnej poľštiny (na poľskej strane), zmenu *ą* > *a*, a nie zmenu *ą* > *o*. Podobne M. Karaś nezdôvodňuje, prečo práve v nárečí SH a Hl je zmena *ą* > *o* staršia než zmena *ą* > *a*, hoci práve v nárečí týchto dvoch obcí, ktoré je z oravských nárečí najviac zasiahnuté procesom slovensko-poľskej interferencie, by sme očakávali prinajmenšom paralelný priebeh týchto zmien. M. Karaś nehľadá ani príčiny, prečo je zmena *ą* > *o* v oravských nárečiach značne diferencovaná tak pozične, ako aj teritoriálne, hoci v ostatných skupinách goralských nárečí bol vývin oveľa jednoduchší.

Zo zistení M. Karaśa vyplýva, že oravské goralské nárečia tvoria výnimku, lebo v ostatných skupinách goralských nárečí (v kysuckých, spišských a v enklávach s oravskou a kysuckou genézou) fonéma *ą* zanikla a splynula s pôvodným *o*. Navyše táto fonéma nie je známa ani v podhalských nárečiach (v oblasti na juh od N. Targu, porov. Dejna, 1973, s. 172), s ktorými tvoria spišské a oravské goralské nárečia južný pás malopoľských nárečí a s ktorými ich spája rad spoločných hláskoslovných a morfologických javov. Fonéma *ą* sa nevyskytuje ani v lašských (Kellner, 1946, s. 12—13) a južných sliezskych nárečiach, lebo aj v tejto oblasti prebehla zmena *ą* > *o*.

Je zaujímavé, že ani M. Małecki (1935, 1938) vo svojich prácach o oravských nárečiach, ako na to upozorňuje sám M. Karaś (1965, s. 96), nezaznamenal výskyt fonémy *ą*, ale naopak zmenu *ą* > *o*. Podobne K. Dejna (1973, mapa 33) zaraďuje goralské nárečia spolu s lašskými a južnými sliezskymi nárečiami k tej skupine nárečí, v ktorých prebehla zmena *ą* > *o*. Toho istého názoru je V. Vážný (1948), lebo jeho údaje zo všetkých skupín goralských nárečí, vrátane oravských nárečí, obsahujú zmenu *ą* > *o*. Aj podľa našich zistení v oravských nárečiach, tak ako aj v ostatných goralských nárečiach, prebehla zmena *ą* > *o*.[7]

[7] Zúžené *ą* sa dokonca nezachovalo ani v nárečí Po na Horehroní, v ktorom sa udržali také výrazné archaické črty vokalického systému, ako je zúžené *ę* (vo všetkých ostatných goralských nárečiach prebehla zmena *ę* > *y*), velárny variant *e* — *ə* a *i* — *ɯ* (porov. Horák, 1955, s. 21, s. 149).

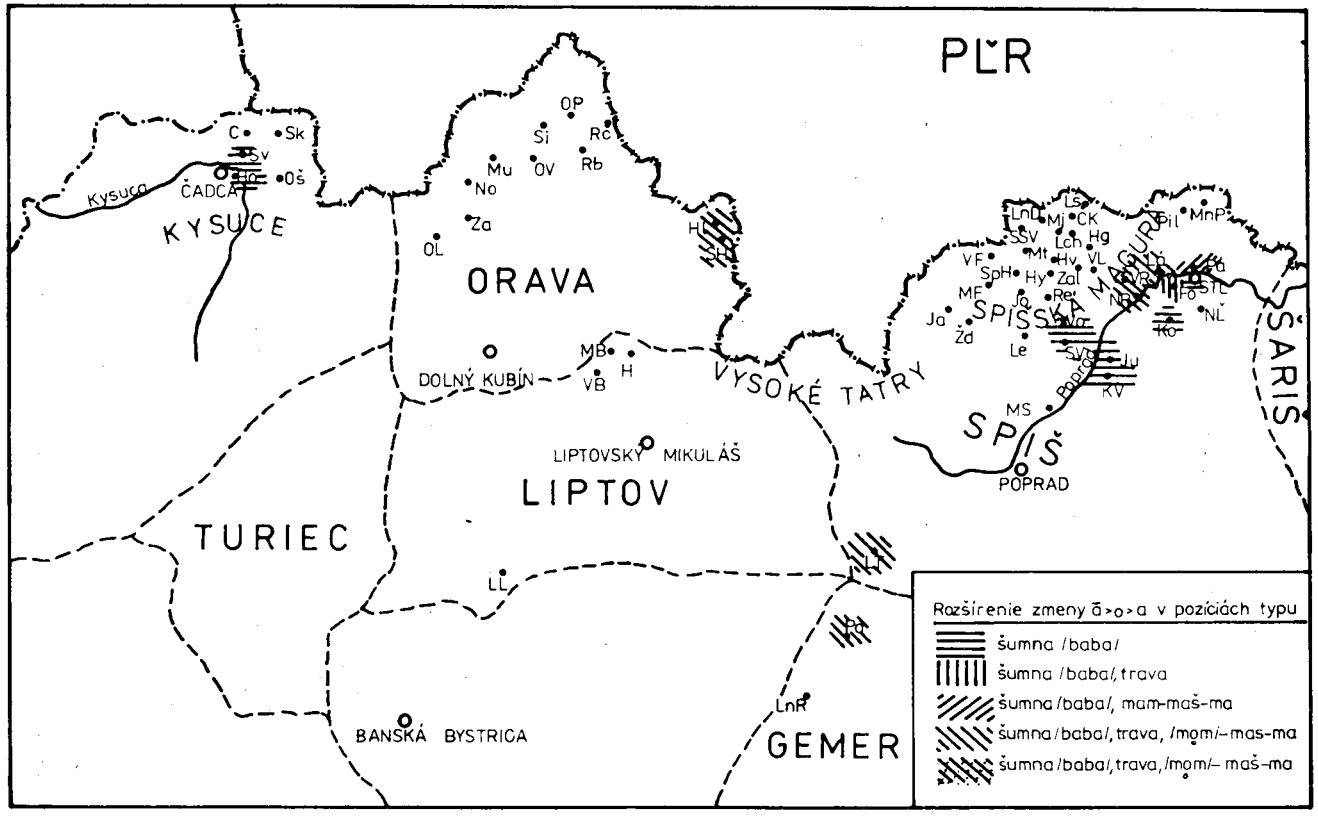
PĽR
KYSUCE
ČADCA
Kysuca
C
Sk
Sv
Oš
ORAVA
OP
Si
Rč
Mu
OV
Rb
No
Za
OL
DOLNÝ KUBÍN
MB
VB
H
VYSOKÉ TATRY
SPIŠSKÁ MAGURA
SPIŠ
POPRAD
MS
SARIS
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ
LIPTOV
TURIEC
LL
BANSKÁ BYSTRICA
LnR
GEMER
Rozšírenie zmeny ā>o>a v pozíciách typu
šumna /baba/
šumna /baba/, trava
šumna /baba/, mam-maš-ma
šumna /baba/, trava, /mọm/– mas-ma
šumna /baba/, trava, /mọm/– maš-ma

Tieto fakty len potvrdzujú, že údaje M. Karaśa o výskyte fonémy *ą* v oravských goralských nárečiach nie sú presvedčivé. Oveľa presvedčivejšie sú však údaje ostatných bádateľov, podľa ktorých aj v oravských nárečiach prebehla všeobecne goralská zmena *ą* > *o* a podľa ktorých goralské, južné podhalské, lašské a južné sliezske nárečia tvoria súvislý južný okrajový pás nárečí, v ktorých fonéma *ą* splynula s pôv. *o*.

1.4. Nazdávame sa, že začiatok zmeny *(ą >) o > a* v goralských nárečiach treba vidieť na morfologickej rovine, a to v analogickom vyrovnávaní tvarov prídavných mien podľa zakončenia podstatných mien: *šumno baba → šumna baba*. Východiskom tohto analogického vyrovnávania boli podľa nášho názoru slovenské tvary typu *pekná žena // pekna žena*. Tendencia k analogickému vyrovnávaniu tvarov, ktorá je v goralských nárečiach nesporne výsledkom slovensko-poľských jazykových kontaktov, zohrala dôležitú úlohu aj pri iných hláskoslovných, ale najmä morfologických javoch. Priaznivo tu vplývala aj tá okolnosť, že zmena *ą > o* bola v koncovej pozícii adjektív ženského rodu oveľa príznakovejšia než v pozícii uprostred slova, resp. v slovesných tvaroch. Preto zmena *(ą >) o > a* najskôr prebehla v tvaroch typu *šumna baba*, odkiaľ sa šírila do ostatných pozícií. Takúto interpretáciu potvrdzuje aj jazykový materiál a rozčlenenie procesu šírenia zmeny do jednotlivých pozícií na tri etapy. Z tohto členenia vyplýva, že najväčšiu skupinu tvoria nárečia, v ktorých prebehla zmena *(ą >) o > a* v nom. sg. adj. žen. r. (17), a menšiu skupinu tvoria tie nárečia, v ktorých prebehla táto zmena v ostatných dvoch pozíciách: v pozícii typu *trova* (9) a v pozícii typu *(mọm) — mas — ma* (10).

1.5. Kvôli úplnosti pohľadu na túto otázku sa stručne dotkneme názoru Z. Sobierajského (1966, s. 86—87), podľa ktorého je zmena *(ą >) o > a* v spišských goralských nárečiach viac výsledkom ukrajinsko-poľských než slovensko-poľských jazykových kontaktov. Jeho dôvody neobstoja hlavne z hľadiska teórie jazykových kontaktov, lebo predpokladom jazykovej interferencie a jazykového kontaktu je bilingvizmus. V prípade spišskej oblasti môžeme hovoriť len o slovensko-poľskom alebo slovensko-ukrajinskom bilingvizme. Pre vznik kolektívneho ukrajinsko-poľského bilingvizmu[8] neboli na Spiši historické, sociologicko-kultúrne ani jazykové podmienky, preto ani nemôžeme hovoriť o ukrajinsko-poľských jazykových kontaktoch. Pretože tak goralské, ako aj ukrajinské (lemkovské) nárečia

[8] Toto konštatovanie sa nevzťahuje na obec Osturňu, ktorá tvorí ukrajinskú enklávu v západnej časti Spiša pri samých poľských hraniciach. V dôsledku kolektívneho ukrajinsko-poľského bilingvizmu sa v osturnianskom nárečí vyvinuli mnohé spoločné črty s okolitými goralskými nárečiami, a to na zvukovej, gramatickej i lexikálnej rovine (porov. Víra, 1930, s. 69—124).

tvoria jeden typ karpatských nárečí, vyskytuje sa v týchto nárečiach značná vrstva spoločných lexém — karpatizmov, ktoré spájajú dialekty karpatského areálu do jedného celku. V zvukovej a gramatickej rovine sa však vplyv ukrajinských nárečí na goralské nárečia vôbec neprejavil.

Literatúra

DEJNA, K.: Dialekty polskie. Wrocław 1973. 283 s.
HORÁK, G.: Nárečie Pohorelej. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1955. 250 s.
KARAŚ, M.: Polskie dialekty Orawy. Cz. I. Fonologia i Fonetyka. Kraków 1965. 194 s.
KELLNER, A.: Východolašská nářečí. Zv. 1. Brno 1964. 255 s.; Zv. 2. Brno 1949. 336 s.
KRIŠŠÁKOVÁ, J.: O goralských nárečiach z aspektu slovensko-poľských jazykových kontaktov. In: Studia Academica Slovaca. 11. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1982, s. 237–249.
KRIŠŠÁKOVÁ, J.: Goralské nárečia (Odraz slovensko-poľských jazykových kontaktov na fonologickej rovine). Autoreferát dizertácie na získanie vedeckej hodnosti kandidáta filologických vied. Praha 1982. 22 s.
MAŁECKI, M.: O wpływie słowackim na polskie gwary na Orawie. In: Sborník Matice slovenskej. 13. Turč. Sv. Martin, Matica slovenská 1935, s. 44–52.
MAŁECKI, M.: Język polski na południe od Karpat (Spisz, Orawa, Czadeckie, wyspy językowe) z 2 mapami. Kraków 1938. 107 s.
SOBIERAJSKI, Z.: Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji. Zv. 1. Poznań 1966. 150 s.; Zv. 2. Poznań 1970. 167 s.; Zv. 3. Poznań 1973. 144 s.; Zv. 4. Poznań 1977. 131 s.
VÁŽNÝ, V.: Z mezislovanského jazykového zeměpisu. Příspěvky k dokumentární hodnotě díla: M. Małecki i K. Nitsch, Atlas językowy polskiego Podkarpacia. Kraków 1934. Praha 1948. 257 s.
VÍRA, J.: Hláskosloví osturňského hovoru. In: Sborník Matice slovenskej. 8. Turč. Sv. Martin, Matica slovenská 1930, s. 69–124.

Milan Majtán

VLASTNÉ MENÁ V ROMÁNOCH FRANTIŠKA HEČKU

1. Romány Františka Hečku Červené víno, Drevená dedina i nedokončený román Svätá tma si získali u čitateľov veľkú popularitu svojou tematikou i spisovateľským majstrovstvom autora. O mimoriadnom umeleckom majstrovstve svedčia i vlastné mená využité v týchto dielach, lebo F. Hečko ich zvolil a utvoril na pomenúvanie literárnych hrdinov, ako aj geografických objektov tak, aby pomohli dokresliť a ešte viac zvýraznili charaktery postáv a prostredie, v ktorom sa dej odohráva.

2. Román Červené víno je ságou vinohradníckej rodiny Habdžovcov (Hečkovcov) zo Zelenej Misy (Suchej nad Parnou) a Vlčindola (Vlčej doliny) ležiacich neďaleko mesta Slivnice (Trnavy). Vlastné mená, mená

postáv i geografických objektov utvoril autor podľa skutočnosti, lebo všetky hlavné postavy románu, ako svedčí autorov brat Blahoslav Hečko (1978), boli ľudia z mäsa a kostí. Mená osôb verne odrážajú spôsob pomenúvania v autorovom rodisku a na blízkom okolí, tak ich vníma aj čitateľ, ktorý toto prostredie pozná, ale na ostatných čitateľov pôsobia v románovom kontexte iba ako súčasť tohto diela. Priemerný čitateľ vníma túto literárnu onymiu iba v literárnoonymickom kontexte uvedeného románu bez poznania spätosti s reálnym prostredím. Reálne prostredie tu nahrádza iná komunikatívna sféra, sféra literárnej komunikácie. Bez ohľadu na to, že tieto mená zodpovedajú miestnym aj dobovým zvyklostiam, majú v románe osobitné štylistické zafarbenie, získali osobitný druh konotácie, vyplývajúci z kontextu románu, z charakteru nimi pomenovaných postáv. Pritom však samy sotva môžu čitateľovi pomôcť dokresliť postavy. Prezývkové priezviská typu *Habdža, Bolebruch, Ochucheľ, Grmbolec, Oskoruša, Rajčina, Syslovič, Apoštol, Deográcia, Krist, Svätý, Hrča, Lokša, Pančucha, Ejhledjefka, Hromputna, Mačinka, Mastihuba, Heškoza, Červík-Nehreš, Kukija, Mordya, Drbohlav* a iné mohli autorovi poslúžiť a poslúžili na pomenovanie kladných i záporných postáv. Sú expresívne svojou nezvyčajnosťou, rovnako ako priezviská Čechov z Habdžových študentských čias, ako sú *Cicvárek, Koťátko, Stoklasa, Skočdopole, Osolsobě* a ako prezývkové mená krčmárov *Smädný Vôl, Krvavý Hnát, Bachratý*. Študentské prostredie dobre charakterizujú aj prezývky učiteľov, ako sú *Uhličitan Vápenatý, Nónius, Hadimrška*. Pre čitateľa, ktorý by niektoré z týchto priezvisk poznal z reálnej skutočnosti, samotné meno by nebolo zdrojom expresívnej konotácie, lebo by ho vnímal ako meno osoby, a nie ako slovo s istým apelatívnym významom. Príslušnú literárnoonymickú konotáciu získava meno iba v súvislosti so zaradením postavy v literárnom diele, s charakterom postavy, ktorú pomenúva. Expresívne pomenovanie kladnej postavy nevyvoláva negativizujúcu konotáciu, spojenie s pôvodným apelatívnym významom tu ustupuje do úzadia. Čisto odbornícky jazykovedný výklad mena (ako slova) by sa takto nevyhnutne dostal do rozporu so všestranným, komplexným rozborom vychádzajúcim z reálne existujúcej onymie a z literárneho či literárnoonymického kontextu vlastného mena.

Aj celý súbor rodných mien v románe (*Michal, Urban, Marek, Oliver, Silvester, Rafael, Vendelín, Inocent, Šebastián, Kristína, Lucia, Filoména, Barbora* a pod.) bez ohľadu na to, že ich výskyt v reálnom prostredí západoslovenskej dediny na okolí Trnavy je prirodzený, pôsobí v kontexte románu Červené víno ako štylistický prostriedok s expresívnym zafarbením (Miko, 1965).

Zemepisné názvy románu Červené víno, ako sme už poznamenali, tvoril F. Hečko tak, aby pripomínali, ale súčasne aj zastierali skutočné názvy.

Bratislava sa v románe nazýva *Západné Mesto* i *Dunajské Mesto*, Košice *Východné Mesto*, Modra *Modré Mesto*, Nové Zámky *Nové Hrady*, Trnava *Slivnica*, Suchá nad Parnou *Zelená Misa* i *Mestečko*, Vlčia Dolina, časť Suchej nad Parnou, kde Hečkovci (Habdžovci) žili, *Vlčindol*, susedné dediny Dolné Orešany *Dolné Šenky*, Horné Orešany *Horné Šenky*, Dlhá *Podháj*, Doľany, prv Ompitál *Svätý Kopček*, Boleráz *Ochuchlov*, Šelpice *Blatnica*, Košolná *Uhlisko* atď. (porov. aj Hečko, 1978). Ďalšie mestá sa uvádzajú s vlastnými názvami napr. *Piešťany, Nové Mesto nad Váhom, Trenčín, Žilina, Vrútky, Poprad, Břeclav, Český Brod, Pardubice, Praha, Ostrihom, Viedeň, Lublín* a pod.

Aj väčšina chotárnych názvov z Vlčindola i zo Zelenej Misy má pre čitateľa expresívny charakter, napr. *Barania hlava, Čertova huba, Jelenie brehy, Konské sedlá, Krátke pustáčky, Dlhé pustáčky, Mladá hora, Stará hora, Prašivá voda* (Parná), *Čerešňové vinohrádky, Vlčie kúty, Volské chrbty, Dolinky, Kapustniská, Konopiská, Lúčky, Vrbinky, Pasienok, Podolok*. Ak ich však porovnáme s reálnymi západoslovenskými terénnymi názvami, vidíme, že spisovateľ ich utvoril podľa skutočne existujúcich názvov a typov.

3. Realistický je aj spôsob pomenúvania osôb v románe Drevená dedina, v ktorom sa umelecky stvárňujú začiatky kolektivizácie na Orave. Jazyková výstavba mien postáv je však celkom iná, vychádza z reálneho oravského prostredia a pomáha čitateľovi dokresľovať obraz oravskej dediny. Pomenovania osôb *Pavol Pavlo/Pavo od Šechnára, starý otec od Šechnára/ Ján Šechnár, Peter Púplava, Ondro Chlistoň, Jožo od Mikuly/Jožo Mikulov, Ondro Ončo/Ondro Ončov, Ončuľa, Síkačkovci, Dora od Síkačky, Ondro Zoba, Pavo od Múčiny, Mišo Lašút, Tereza Chrchútka* atď. reprodukujú živý spôsob pomenúvania osôb na dolnej Orave a súčasne sú výraznými štylistickými prostriedkami románu. V samotnom texte románu sa o menách a o používaní mien hovorí takto:

> Jaj, Pavo od Múčiny! — vyletí z Pava veselo. — Tak ho prezývajú. A ty ho v zozname nehľadaj pod prezývkou, píše sa Zoba. U nás má každý dve mená, niekto aj tri. Napríklad ja, — zasmeje sa Pavo, — píšem sa Pavol Pavlo, ale takto by si sa na mňa nedopýtal. Stodolište ma pozná len ako Pava od Šechnára.

Geografických názvov sa v druhom Hečkovom románe vyskytuje menej ako v prvom. Spomína sa *Ružomberok, Kňažia*, autor utvoril názvy *Hruštín* (Dolný Kubín, na Orave je však i obec Hruštín), *Brodno* (Oravský Podzámok?), *Ústie nad Váhom* (Kraľovany). Dej sa odohráva v obci *Stodolište* (Dolná Lehota) a v jej časti nazvanej *Mrzáčka*. Názov *Mrzáčka* sa vysky-

tuje skutočne v obciach Dolná Lehota, Krásna Hôrka, Vyšný Kubín, variant *Mrziačka/Mrzáčka* vo Veličnej, *Mieržacka* v Zakamennom a v Oravskej Lesnej. Je to typické oravské toponymum, poznáme ho iba z Oravy, ale pre čitateľov je to „hovoriaci" názov s výrazným štylistickým zafarbením. Dedinu Stodolište (aj celý román) nazval F. Hečko „Drevená dedina". V rozhovore dvoch hlavných postáv toto „hovoriace" pomenovanie vyložil takto:

Stodolište je drevená dedina! Nie preto, že jeho domy, maštale a zadné stavy sú z dreva. To by ešte nebolo nešťastie. Ale ... aj ľudia v ňom sú ... drevení! A ešte akí ... všelijako nakrivo narastení, samá hrča ...! Stretneš napríklad Mikulu, vidíš klát! Zbadáš Martina Pavlu ... ako tvojho otca ... spomenieš si na ... húžvu! Zoba je poleno. Janovčík? Ako sa menuje to, čo rastie na stromoch? Také zelené ... — Imelo.

— To je on! A čo tenšie, pechorí sa v tieni väčšieho. A celkom naspodku je ... prútie, zväčša pichľavé ... Húšťava, prales sa tomu všetkému hovorí ... A to je, synku naše ... Stodolište.

Časti chotára pomenúva Hečko v Drevenej dedine iba sporadicky *(Hlboký potok, Kýčera, Kapustniská, Repiská).*

4. V nedokončenom románe Svätá tma nájdeme naproti tomu skutočné i autorom utvorené zemepisné názvy v hojnom počte. Dej sa odohráva vo vinohradníckom mestečku nazývanom *Dubníky.* Na základe celkovej geografickej situácie i deja (pôsobenie a odchod P. Jilemnického) čitateľ Hečkove *Dubníky* ľahko stotožní s malokarpatským vinohradníckym mestečkom Jur pri Bratislave, no nie je to kópia (ako pripomenul literárny kritik M. Chorvát) bývalého Svätého Jura, ale umelý model vinohradníckeho kraja okolo Bratislavy z obdobia „farskej republiky". Názov *Dubníky* neutvoril autor zo slova *dubník* „dubový les", „miesto s dubovým porastom", ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Je to expresívny „hovoriaci" názov, ktorý autor utvoril v súvislosti so slovom *zadubený* (zaostalý). Sám Hečko ústami učiteľa Ivančíka o tom hovorí:

— Zadubené Dubníky!

... dubníckym vinohradníkom ostali tie isté kopacie vidly v rukách, tie isté drevené putne na chrbtoch, tie isté ozrutné preše v pivniciach pod kamennými domcami — iba nové striekačky na bordósku zmiešaninu proti hnilobe hrozna im pribudli na chrbtoch!

Život Dubníčanov uplietli stáročia z tvrdého lopotenia, z plačlivého prosenia, z horúceho ďakovania — teda nie div, že to bol život priam predurčený, aby sa na ňom ako hrdza na železe chytila zvlášť bujná cirkevná plesnina spolu s veľmi škaredým ľudáckym lišajom. Tie dve nákazy zadúšali všetko, čo chcelo dýchať, a umŕtvovali všetko, čo chcelo žiť.

Ďalšie a vzdialenejšie mestá uvádza F. Hečko v tomto románe s ich

skutočnými názvami, napr. *Pezinok, Trnava* (aj *Malý Rím*), *Bratislava, Komárno, Leopoldov, Levice, Košice* atď.

Známy jurský Šúr nazval F. Hečko v románe *Bahnoty* a opisuje ho takto:

Železničné koľajnice oddelili mestečko s vinicami, ako aj listnaté lesy s hlbokými výmoľmi a dolinami, od všetkého toho, čo dostalo meno — Bahnoty. Tie sa začínajú roľami, pokračujú lúkami, prepadajú sa do slatín a močarísk a končia sa v jelšových hájoch s jazierkami voľnej vody na miestach, kde v suchých rokoch vyhoreli na siahy hlboké rašeliniská.

Názvy viníc a ďalších častí chotára prevzal F. Hečko zo skutočných názvov jurského katastra (a susedných katastrov) alebo sám utvoril podľa existujúcich názvov. Na ilustráciu možno uviesť súbor názvov dubníckych viníc, ako ich uvádza sám autor (kurzívou zvýrazňujeme názvy).

Do *Cerovho brda* sa zakopalo toľko murárskej a kamenárskej roboty, koľko sa jej zamurovalo do všetkých ostatných viničných hôr a horičiek, a tých je v *Duníkoch* veru dosť — *Prekopanice, Gorné dragy, Šalaperky* s *Mitlperkami, Turecké hroby, Klesovanisko, Vyhnalovo, Glejovice, Dĺžiny* s *Kratčinami, Slobodná hora* s *horou Kráľovskou, Chorvátska* s *Nemeckou, Predná* so *Zadnou* a *Stará* s *Novou*. Na všetkých a všade sa od nepamäti rodí silné a iskrivé a koreniste víno.

Mená postáv tohto románu podčiarkujú autorov humoristický a satirický charakter, namierený proti chorobám vtedajšej spoločnosti — klerikalizmu a ľudáctvu. Výsmech klerikalizmu možno dokumentovať menami členov „svätej rodiny":

Bonaventúra Kľčovanický ... sa svojej mamenke narodil o nejaký ten mesiac prv, než bolo vtedy slušné a spravodlivé, a preto nosil aj meno onoho nezvykléhо a málo známeho svätého. V skutočnosti to bol čert. Zato ostatná jeho rodina vďaka náprotivným piaristom bola zase celkom svätá: žena *Školastika*, synovia *Pius* a *Donbosko*, dcéry *Perpetua* a *Olympia*.

Na ostrie svojej satiry vzal Hečko aj vtedajšou situáciou vyvolané ponemčovanie mien. *Bohumír Čečovička* si strhol starú firemnú tabuľu a vyvesil novú s nápisom *Gottfried Tschetschowitschka*. O tom, ako si mestský lekár *Jelačič* podľa politickej situácie menil meno, Hečko s dávkou irónie napísal:

Mestský lekár nemal veľkej ceny ako občan štátu. Za maďarskej vlády mal pri domových dverách pribitú bielu plechovú tabuľku s čiernym nápisom: *Jelacsics Béla MUDr.* Za republiky si dal nápis na tabuľke premaľovať: *MUDr. Vojtech Jelačič*. A po vyhlásení samostatného štátu sa jeho lekárska firma zmenila ešte

raz: *MUDr. Adalbert Jelachich*. Zato kresťan bol z neho prikladný – klebetilo sa o ňom, že chorým namiesto liekov predpisuje desiatky bolestných ružencov!

Aj viaceré ďalšie mená postáv tohto románu, ako sú *Konipásek, Strašifták, Čavara, Čunčík, Dúčela, Hubaj* (ktorého teraz prezývajú Bumbaj), *Hergott, Knecht, Pajpach, Šnopser* a i. majú prezývkový charakter, podčiarkujú satirický charakter diela, majú v ňom osobitnú štylistickú funkciu a úlohu.

5. Každý spisovateľ sa usiluje, aby jeho literárne dielo pôsobilo na čitateľa v intenciách autorových tvorivých zámerov. Autor realista cieľavedome vyberá z existujúcich spôsobov pomenúvania, v danom prostredí a období živých pomenúvacích modelov i konkrétnych vlastných mien, aby čitateľom čo najlepšie sprostredkoval obraz spoločnosti a prostredia, ktoré umelecky stvárňuje. Rovnako cieľavedome dáva svojim z reálnej skutočnosti prevzatým postavám a geografickým objektom krycie pomenovania, aby svoje dielo odnaturalizoval a čitateľom zastrel opisovanú skutočnosť, a tak sa vyhol prípadným nežiadúcim konfrontáciám literárneho textu so skutočnosťou.

Pôsobenie literárnych vlastných mien na čitateľov je mnohostranné. Vyplýva z ich osobitných funkcií, príznačných pre literárnu komunikáciu. Literárne vlastné mená pôsobia ideovo a esteticky ako výraz umeleckého majstrovstva spisovateľa, ako súčasť dejového kontextu literárneho diela i ako výrazný štylistický prostriedok, zdôrazňujúci zameranie diela (Majtán, 1983).

Spisovateľovi F. Hečkovi, ako vidieť z uvedených príkladov, sa takto s neobyčajným majstrovstvom vybraných a utvorených vlastných mien podarilo nielen dotvoriť charaktery postáv a typ prostredia, ale ich aj umocniť, povýšiť do veľmi pôsobivých umeleckých obrazov, prinášajúcich silný umelecký zážitok.

Literatúra

HEČKO, B.: Fikcia a skutočnosť v Červenom víne. Kultúra slova, *12*, 1978, s. 294–301.

MAJTÁN, M.: Zdroje, tvorenie a spoločenské pôsobenie literárnych vlastných mien. Slovenská reč, *48*, 1983, s. 71–75.

MIKO, F.: Expresívny živel v Hečkovom románe Červené víno. In: Litteraria. 2. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965, s. 24–75.

DISKUSIE

Ján Horecký

NA OKRAJ ŠTRUKTÚRNEJ STRATIFIKÁCIE JAZYKA F. KOČIŠA

Je prirodzené, že pri budovaní každej novej teórie sa nadväzuje na predchádzajúce teórie, a to aj polemicky. Zmyslom polemiky je pritom odkryť slabé miesta predchádzajúcej teórie, s ktorou sa polemizuje. Je však rovnako prirodzené polemizovať s tým, čo sa v predchádzajúcej teórii skutočne tvrdí, a nie s tým, čo si autor novej teórie vykonštruuje tým, že nesprávne alebo nepresne interpretuje fakty a pojmy predchádzajúcej teórie. Konkrétne to znamená, že pri poznámkach na okraj článku F. Kočiša (1984) o štruktúrnej stratifikácii jazyka treba upozorniť na niekoľko nepresností a nedorozumení, ktoré značne skresľujú názory autora kritizovanej teórie. F. Kočiš napr. tvrdí, že umelecký jazyk pokladám za časť diasystému, za osobitný útvar, samostatne jestvujúci popri spisovnom jazyku. Pravda je však taká, že na viacerých miestach svojich úvah o stratifikácii národného jazyka výslovne zdôrazňujem, že jazyk umeleckej literatúry nezahŕňam do radu foriem existencie národného jazyka, a to preto, lebo sa v ňom takmer bez obmedzenia využívajú prvky zo všetkých ostatných foriem. Ďalej treba zdôrazniť, že stratifikáciu nestotožňujem so štylistickým rozvrstvením spisovného jazyka. V spisovnom jazyku nastáva postupná diferenciácia, práve preto som zvolil na pomenovanie štruktúrácie národného jazyka termín stratifikácia. Zásadný rozdiel je aj v terminológii: kým F. Kočiš hovorí o útvaroch, ja zložky národného jazyka označujem dôsledne ako formy; presnejšie by sa tu malo hovoriť o formách jestvovania, existencie národného jazyka, ako sa to začalo používať v sovietskej a nemeckej jazykovednej literatúre.

Rozdiel je aj v chápaní demokratizačného procesu: F. Kočiš ním rozumie „rozšírenie a používanie spisovného jazyka vo všetkých vrstvách nášho socialistického spoločenstva", kým ja si pod demokratizáciou predstavujem predovšetkým spoločenský (nie jazykový) proces, v dôsledku ktorého je čoraz viac príslušníkov jazykového spoločenstva v takej situácii, že sa musí dorozumievať spisovným jazykom. Dôsledkom toho je vnášanie nových prvkov do „spisovného" vyjadrovania, a to aj takých, ktoré sa síce štruk-

túrne zhodujú so spisovnými výrazmi, ale ktoré sa tradične pokladajú za menej spisovné, menej správne, ba dokonca aj za nesprávne.

Po týchto všeobecných vysvetleniach chcem pripojiť niekoľko konkrétnych poznámok k viacerým formuláciám F. Kočiša. Moje konštatovanie, že pri jednotiacej sile spisovného jazyka sa pomaly začína upevňovať povedomie národného jazyka ako celku, interpretuje v tom zmysle, že „to značí koniec výsadného postavenia a integrujúcej funkcie spisovného jazyka a jeho nahradenie diasystémom národného jazyka, v ktorom spisovný jazyk dostáva skromné miesto medzi jazykom umeleckej literatúry, štandardnou, subštandardnou a nárečovou formou celého národného jazyka". S tým nemôžem súhlasiť. Za závažnú chybu vo formulácii pokladám, keď sa namiesto spojenia národný jazyk kladie celonárodný jazyk, lebo za celonárodné nemôžem v rámci národného jazyka pokladať nárečia. Okrem toho je zrejmé, že nekladiem spisovný jazyk na skromné miesto, ale na prvé miesto medzi celonárodnými formami. Svedčí o tom napr. celá kapitola v mojej knižnej práci, ktorú aj F. Kočiš cituje (Spoločnosť a jazyk), ale práve na túto kapitolu zabúda. Netvrdím však ani to, že spisovný jazyk sa vytráca z povedomia, ale to, že popri spisovnom jazyku sa začína uvedomovať národný jazyk. Ak na tento proces treba doklady, stačí sa jednoducho započúvať do každodennej jazykovej komunikácie na pracoviskách i na ulici. Alebo spýtať sa hoci zahraničných Slovákov, či napriek rozdielom v konkrétnej realizácii nemajú vedomie, že používajú národný jazyk slovenský. Súhlasím s F. Kočišom v tom, že spisovný jazyk sa stal celonárodným prostriedkom komunikácie. Len by som dodal, že nie prostriedkom výlučným — svedčí o tom napr. knižka a film M. Zimkovej Pásla kone na betóne. Ale ak by sme skutočne dali znamienko rovnosti medzi spisovný jazyk a národný jazyk, bolo by treba naozaj „ešte všeličo vysvetliť". Pravda, toto „všeličo" práve v Kočišovej argumentácii chýba. Bolo by treba vysvetliť napr. fakt, že nie všetci príslušníci slovenského národa používajú len spisovné jazykové prostriedky, alebo že je veľa Slovákov, ktorí vedome hovoria po slovensky, a pritom nepoznajú poučky v jazykovedných príručkách, ba niekedy ich aj zámerne negujú. Na tomto mieste chýba dôkaz pre tvrdenie F. Kočiša, že nie celonárodný jazyk ako diasystém, ale spisovný jazyk so všetkými svojimi atribútmi (ktoré sú to?) je celonárodnou komunikatívnou formou. Odvolávanie sa na E. Paulinyho, že ako sa zistilo pri výskume hovorenej podoby spisovnej slovenčiny, každý respondent sa aspoň usiloval hovoriť spisovne, nie je predsa dôkaz. Treba aspoň analyzovať prejavy týchto respondentov. Takisto tu chýba odôvodnenie pre tézu, že iba spisovný jazyk môže byť štruktúrny a tvoriť systém, resp. že národný jazyk v mojom chápaní nemôže tvoriť systém. Nestačí sa tu odvolať na Chloupkovu myšlienku, že

pojem národného jazyka je nezlučiteľný s pojmom systému, lebo je živým, historickým pojmom. Tu sa zrejme chápe systém ako čosi statické, ahistorické a neberie sa do úvahy poznatok, že aj systémy sa vyvíjajú a že sa pri historickom skúmaní systémov uplatňuje teória genetickej štruktúry. Napokon aj sám F. Kočiš, odvolávajúc sa tento raz na V. Barneta, konštatuje, že „každý jazyk sa sleduje, skúma aj stratifikuje ako systém, resp. ako štruktúrny útvar, a to tak v jeho diachrónii, ako aj synchrónii". Podľa F. Kočiša (zase s odkazom na V. Barneta) do stratifikačného okruhu národného jazyka (pričom sa tu zavádza nový pojem stratifikačný okruh, zatiaľ nevysvetlený) patrí len spisovný jazyk a nárečia, a to preto, „lebo tieto útvary majú povahu štruktúrnych útvarov", kým ostatné sa „vymedzujú skôr podľa sociologických, resp. sociolingvistických kritérií, lebo nemajú vlastnú gramatickú štruktúru a vznikajú na báze spisovného jazyka alebo príslušného nárečia". Z toho F. Kočiš vyvodzuje, že „rozhodujúcu úlohu zohráva vzťah spisovného jazyka a nárečia". Zdá sa, že toto je jedno zo základných kritérií F. Kočiša pri posudzovaní situácie spisovného jazyka i pri budovaní teórie kultivovaného spisovného jazyka. Lenže na druhej strane sám F. Kočiš dokazuje — a v tom s ním súhlasím — že rozdiely medzi spisovným jazykom a nárečiami sa vyrovnávajú a spisovný jazyk sa stáva jediným reprezentantom národného jazyka aj zo štruktúrnej, resp. systémovej stránky. Ale čo sa stane, keď zistený proces vyrovnávania dospeje k tomu bodu, že rozdiely budú úplne vyrovnané? Aj potom bude spisovný jazyk jediným reprezentantom národného jazyka v takej miere, že nebudú nijaké rozdiely podmienené spoločensky a že všetci Slováci si skutočne osvoja a budú používať len spisovné vyjadrovacie prostriedky? Ťažko robiť prognózu, ale stav v rozličných súčasných spisovných jazykoch ukazuje, že istá spoločenská diferenciácia sa v používaní národného jazyka prejavuje aj tam, kde už o vplyve nárečí nemožno hovoriť.

Pri úvahách o štruktúrnej teórii spisovného jazyka založenej na štruktúrnej stratifikácii treba však osvetliť, čo sa myslí pod štruktúrnym aspektom. Podľa F. Kočiša totiž len medzi spisovným jazykom a nárečím, resp. nárečiami jestvuje štruktúrny vzťah v tom zmysle, že len tieto formy majú štruktúru. Treba však ísť o krok ďalej a povedať, že majú rovnakú gramatiku, resp. že sa v nich tvoria vety podľa rovnakých pravidiel. Ale to platí aj pre tú formu, ktorú označujem ako štandardná alebo subštandardná forma, lebo práve preto ich možno označiť ako formy toho istého národného jazyka. Podľa F. Kočiša tieto dve formy, štandardná a subštandardná, nemôžu patriť do národného jazyka, lebo sa môžu pociťovať ako nespisovné na pozadí spisovného jazyka, na pozadí jeho systému a jeho štruktúry. Prirodzene, tu sa prejavuje základný rozdiel vo východiskách: kým F. Kočiš vychádza zo spisovného jazyka a na jeho základe posudzuje

všetky jazykové javy, pre mňa je takýmto východiskom národný jazyk, úplný diasystém národného jazyka. Teda na jednej strane je spisovnosť, na druhej strane diasystém.

Treba ďalej povedať, že F. Kočiš nikde neukazuje, v čom moja stratifikácia odporuje systémovému charakteru jazyka. Môžem sa iba domnievať, že toto odporovanie vidí v tom, že v nespisovných formách národného jazyka sú odchýlky od spisovnej normy. Takéto odchýlky skutočne jestvujú, ale treba si uvedomiť, že neprekračujú základné pravidlá gramatiky, že nie sú prekážkou pri jazykovej komunikácii v slovenčine. Trocha odvážne je však Kočišovo tvrdenie, že v tejto konštelácii (pričom nie je jasné, či ide o konšteláciu v rámci našej stratifikácie alebo v rámci skutočného používania jazyka) „spisovný jazyk dostáva miesto, ktoré fakticky značí jeho izoláciu, je odsúdený na postupný zánik, resp. na živorenie v komunikatívnej a vedeckej sfére, pretože v ostatných sférach masovej komunikácie... zreteľne vidieť tendenciu nedodržiavať platnú kodifikáciu". Týmto citátom sa potvrdzuje, že F. Kočišovi ide len o spisovný jazyk a o zachovávanie jeho normy a platnej kodifikácie. Každý spôsob jazykovej komunikácie, pri ktorom sa objavujú tieto „škodlivé" javy, odsudzuje ako nespisovný a teda nie celonárodný.

Už sme raz pripomenuli, že ťažko robiť prognózy o vývine jazyka, ale nemožno obchádzať fakt, že v jazykoch u nás známych sa schizma medzi spisovným jazykom a hovorovými, resp. nespisovnými útvarmi skutočne realizuje. Nejde pritom len o „obecnú češtinu", ale aj o fakt, že popri spisovnej češtine sa používa aj taký útvar, ktorý sa označuje, ako „běžně mluvený jazyk". Ide však aj o stav v ruštine, kde sa podrobne skúma a charakterizuje razgovornaja reč, o stav v poľštine, kde sa rozlišuje prísna a tolerantná norma, o francúzštinu, kde sa pred našimi očami formuje hovorená francúzština ako osobitná forma národného jazyka. Tento zrejmý vývinový trend neobíde, resp. už neobchádza ani slovenčinu, a to aj napriek prísnemu karhaniu za nerešpektovanie platnej kodifikácie.

Prirodzene, tieto javy nie sú neznáme ani F. Kočišovi. On len všetky nové, uzuálne výrazové prostriedky hodnotí z hľadiska spisovného jazyka, resp. jeho normy a platnej kodifikácie, uznávajúc dokonca, že v nich spisovný jazyk žije. Je však namieste otázka, či naozaj ide o „odrezanie" spisovného jazyka od zdrojov jeho rozvoja, o zakazovanie vstupu týchto (uzuálnych) prvkov do spisovného jazyka a či naozaj sa tým odsudzuje spisovný jazyk na periférne živorenie a zánik. Treba zdôrazniť, že takéto obavy nemožno dedukovať len z toho, že spisovný jazyk sa označuje ako jedna z foriem jestvovania národného jazyka, dokonca veľmi dôležitá. Je známe, že medzi jednotlivými formami národného jazyka niet nepriestupnej hranice. Práve naopak, zo zaradenia spisovnej formy do systému ostat-

ných foriem vyplýva, že všetky tieto formy majú spoločný základ — rovnakú gramatiku a teda aj rovnakú štruktúru.

Z rozdielnych východísk (u F. Kočiša spisovný jazyk, u J. Horeckého celý národný jazyk) i zo záverov, ktoré možno z nich vyvodiť, vyplýva aj základný rozdielny pohľad na problematiku a teóriu jazykovej kultúry. Podľa F. Kočiša treba len úzkostlivo dbať na systémovosť (chápanú ako pravidelnosť, zhodu so štruktúrou, normou a kodifikáciou), a teda zásadne nepripúšťať napr. také tvary ako *bodovať* (obsadiť také miesto, ktoré sa ešte zahŕňa do bodov hodnotenia), *prerozdelenie, predzáhradka.* Podľa mojej mienky treba takéto výrazy hodnotiť ako štandardné, patriace do štandardnej formy národného jazyka a nezahatávať ich prenikanie do spisovnej formy.

Z načrtnutých poznámok na okraj štruktúrnej stratifikácie jazyka F. Kočiša možno vyvodiť takéto závery k jednotlivým jeho záverom (so zachovaním jeho číslovania):

6.1. Systémové, resp. štruktúrne hľadisko je dôležité pri skúmaní povahy národného jazyka, no nemožno ho pokladať za primárne. V teórii systémov sa totiž zreteľne ukazuje, že systém podobne ako každý objekt je vymedzený dvoma dialekticky spätými kategóriami: štruktúrou a funkciou. Z ich dialektickej spätosti vyplýva potreba obidve súčasne brať ako kritérium pri klasifikácii. A práve preto nemožno klásť na jednu rovinu systém a štruktúru. Systém je objekt, štruktúra a funkcia sú jeho kategórie.

6.2. Pri jestvovaní takých výrazových prostriedkov, aké sa používajú v bežnom jazykovom styku, a pri nedostatočnom ovládaní kodifikačných poučiek v širokých vrstvách jazykového spoločenstva nemožno pokladať spisovný jazyk za jedinú celonárodnú formu. Vylučoval by sa tým z jazyka veľký počet používaných výrazov.

6.3. Zo systémového hľadiska v našom chápaní (v ktorom je systém vymedzený zároveň štruktúrou a funkciou) vyplýva možnosť vyčleniť v národnom jazyku osobitné formy jestvovania tohto jazyka. Tieto formy síce možno hodnotiť aj z hľadiska normy vlastnej pre spisovnú formu, treba v nich však predovšetkým odhaľovať také štruktúrne i funkčné prvky, ktoré sú vlastné celému národnému jazyku.

6.4. Spisovná forma má v mojej stratifikácii jedno z popredných miest v systéme. Z toho práve vyplýva, že sa nedostáva do izolácie, ale skôr naopak, otvára sa cesta na prijímanie prvkov z ostatných foriem, teda aj zo štandardnej a subštandardnej, pravda, bez negatívneho hodnotenia z hľadiska narúšania normy a kodifikácie.

6.5. Štylistická diferenciácia spisovnej formy je jav z inej roviny ako stratifikácia národného jazyka. Preto sa tieto dva javy odlišujú aj termi-

nologicky. Štylistická diferenciácia sa však môže uplatňovať aj v štandardnej a subštandardnej forme — isté zárodky diferenciácie možno v nich zistiť už teraz. Chápať spisovný jazyk ako totálny dorozumievací útvar prináša so sebou riziko nepochopenia jestvujúcich vývinových tendencií a jednostranné odsudzovanie nekodifikovaných výrazových prostriedkov.

Literatúra

KOČIŠ, F.: Štruktúrna stratifikácia jazyka ako základ teórie spisovného jazyka. Slovenská reč, 49, 1984, s. 37—48.

SPRÁVY A POSUDKY

Milan Majtán päťdesiatročný

V dobrom zdraví a uprostred tvorivej vedeckej práce sa dožíva päťdesiatich rokov PhDr. Milan Majtán, CSc., samostatný vedecký pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.

Dr. M. Majtán sa narodil 3. 5. 1934. Jeho rodiskom sú Vrútky. Od desiatich rokov žil vo Zvolenskej Slatine, kde bol jeho otec vedúcim poštového úradu. Po vychodení základnej školy študoval na gymnáziu vo Zvolene. V rokoch 1953—1957 študoval slovenský jazyk na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave. Už počas štúdia externe vyučoval na viacerých bratislavských stredných školách. Po absolvovaní vysokej školy pôsobil štyri roky na gymnáziu v Bratislave-Petržalke. Od roku 1961 je M. Majtán pracovníkom Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Najprv pracoval v dialektologickom oddelení pri príprave prvého zväzku Atlasu slovenského jazyka. Neskôr ako interný ašpirant ústavu vypracoval ako kandidátsku dizertáciu nárečovú monografiu o vrchárskom hontiansko-novohradskom nárečí (výsledky boli publikované vo forme niekoľkých štúdií). Táto práca bola istým medzníkom vo vedeckom živote M. Majtána. V roku 1965 prešiel M. Majtán do oddelenia dejín slovenského jazyka, kde sa venuje všestrannému výskumu vlastných mien, ktorý je dnes súčasťou štátneho programu základného výskumu. V ostatných rokoch je M. Majtán aj zodpovedným riešiteľom tejto úlohy v JÚĽŠ SAV.

V oddelení dejín slovenského jazyka sprvu venoval pozornosť predovšetkým geografickým názvom a nimi sa zaoberá vlastne dodnes; venuje sa najmä názvom slovenských obcí a miest a osobným vlastným menám. Novšie sa sústredene venuje štúdiu hydronymických názvov, o čom svedčí okrem iného aj pripravovaná monografia o hydronymii Oravy (v spolupráci so známym poľským onomastikom K. Rymutom). M. Majtán výdatne pracuje aj v oblasti literárnej onomastiky. Nie je mu cudzia ani jedna špeciálna alebo užšia oblasť onomastiky, ktorá sa dnes rozrastá do neobyčajnej šírky.

M. Majtán sa pri svojich širokých onomastických výskumoch zameriava nielen na riešenie jednotlivých konkrétnych otázok, ale sa zamýšľa aj nad všeobecnejšími teoretickými a metodologickými otázkami svojej vednej disciplíny, napr. nad samou podstatou vlastných mien čiže propriálnosťou v protiklade k apelatívnosti, nad klasifikáciou vlastných mien, metódami výskumu vlastných mien atď. O týchto problémoch písal vo viacerých príspevkoch a hovoril o nich na viacerých onomastických konferenciách, sympóziách, rozličných seminároch a pod. M. Majtán sa vyvážene venuje teoretickým aj praktickým otázkam onomastiky, nenadraďuje jednu zložku nad druhú, chápe ich v dialektickej spätosti a podmienenosti.

Pri zmienke o onomastických podujatiach sa dostávame k druhej neobyčajne výraznej a závažnej črte osobnosti M. Majtána. Popri vedeckovýskumnej akribii

vyniká M. Majtán organizačnými schopnosťami, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou dnešnej modernej vedy. M. Majtán bol iniciátorom a organizátorom početných slovenských onomastických konferencií, ktoré viedli k neobyčajnému rozvoju onomastického výskumu na Slovensku, ako aj v Československu. Dnes je to už takmer jedna desiatka onomastických konferencií, ktoré M. Majtán zorganizoval a na ktorých sa zúčastnili nielen slovenskí jazykovedci onomastici, ale aj mnohí odborníci z Českej socialistickej republiky a zo zahraničia, predovšetkým zo susedných socialistických krajín, ako aj z niektorých nesocialistických štátov. M. Majtán sa aktívne zúčastňuje aj na podobných českých podujatiach a na medzinárodných onomastických kongresoch, konferenciách, sympóziách. Organizačne je dnes zainteresovaný aj na novších spoločných československých onomastických konferenciách, ktoré sa začali konať popri osobitných slovenských a českých onomastických konferenciách. S jeho účasťou a prácou v najrozmanitejších onomastických organizáciách a orgánoch sa dnes počíta ako so samozrejmosťou, je ich neodmysliteľnou súčasťou. Dr. M. Majtán výdatnou mierou šíri dobré meno slovenskej onomastiky u nás aj vo svete.

Začiatkom roka 1984 sa M. Majtán stal vedúcim oddelenia dejín slovenského jazyka Jazykovedného útvaru Ľudovíta Štúra SAV, ako aj predsedom Slovenskej onomastickej komisie, v ktorej od jej založenia pracoval ako tajomník. V rokoch 1971—1975 bol vedeckým tajomníkom Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, je predsedom sekcie zemepisného názvoslovia z územia SSR v Názvoslovnej komisii pri Slovenskom úrade geodézie a kartografie (jej úlohou je štandardizovať zemepisné názvoslovie v kartografických dielach), je členom Názvoslovnej komisie Ministerstva vnútra SSR, ktorá je poradným zborom pri určovaní názvov obcí a ich častí na Slovensku. Pri práci na štandardizácii zemepisných názvov z územia SSR uplatňuje jubilant zmysel pre potreby spisovného jazyka, správne chápe používanie vlastných mien v regionálnom úze a v spisovnom jazyku, ale stav v regionálnom úze nepreceňuje.

M. Majtán pracuje aj v rozličných spoločenských organizáciách. Už v rokoch svojho stredoškolského pôsobenia vykonával rozličné funkcie v ROH, v súčasnosti je predsedom závodného výboru ROH v JÚĽŠ SAV. Tí, čo ho poznajú z denného styku, vedia, ako pohotovo, vecne a s primeraným taktom voči spolupracovníkom vie riešiť problémy, ktoré prináša denný život na takomto pracovisku.

M. Majtán venoval pozornosť aj bibliografii slovenskej onomastiky. Je autorom a spoluautorom viacerých bibliografických súpisov a prehľadov prác z oblasti slovenskej onomastiky, ktoré sú publikované doma aj v zahraničí. Kedysi sa pri hodnotení celoživotného diela jedného z jazykovedcov vyslovila konštatácia, že chápal úlohy jazykovedy v celej ich šírke, a preto venoval mnoho času i namáhavej práci — bibliografii (Recueil linguistique de Bratislava, 1, 1948). M. Majtán chápe v celej šírke úlohy slovenskej onomastiky, a preto nie je mu cudzia ani táto práca.

M. Majtán nie je typom kabinetného vedca, ktorý síce prináša veľké a cenné výsledky, ale nevie ich nikomu vhodne sprostredkovať. Je nielen vedeckým výskumným pracovníkom, ale aj popularizátorom vedeckých poznatkov. Spomeňme tu aspoň jeho najnovšie práce. Je spoluautorom publikácie o zemepisných názvoch Československa a publikácie o rodných menách, ktoré vzbudili veľký záujem. Výsledky svojho vedeckého výskumu prezentuje širšej verejnosti aj v početných iných príspevkoch. Jeho práca sa teda nesie v znamení spájania

vedy a praxe, čo je dnes hlavná myšlienka pri úvahách o vedeckej práci a jej zmysle pre našu spoločnosť. Na tomto mieste treba ešte uviesť, že v rokoch 1970—1971 a 1973—1974 M. Majtán externe prednášal na Pedagogickej fakulte v Nitre a v školskom roku 1982—1983 na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove.

Pri tomto hodnotení doterajšieho diela M. Majtána prichádza nám na myseľ výrok známeho umelca a básnika Michelangela: Niet väčšej škody ako stratený čas. M. Majtán nikdy čas nestrácal, ale ho vždy vedel veľmi plodne využívať na osoh našej onomastiky, jazykovedy a celej našej slovenskej vedy. A na neho možno vzťahovať aj výrok, ktorý vyslovil známy anglický fyzik a chemik M. Farady: Pracuj, konči, publikuj. M. Majtán vždy pracoval a pracuje, vie v pravý čas ukončiť istý výskum alebo istú etapu výskumu a vie aj predložiť výsledky svojho výskumu širšej verejnosti, a tak posúva náš onomastický výskum o krok alebo aspoň krôčik dopredu. Trpezlivá denná práca prináša nakoniec svoje výsledky. Obsiahly súpis jeho prác, ktoré dosiaľ publikoval, je najlepším svedectvom, že M. Majtán dosiahol bohaté a cenné výsledky. Želáme mu, aby v tejto práci mohol nerušene ďalej pokračovať.

L. Dvonč

Súpis prác Milana Majtána za roky 1962—1983

Bibliografia jazykovedných prác M. Majtána je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných a iných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty, recenzie, drobné príspevky, správy a pod. Príspevky v časopisoch, ktoré vychádzajú počas školského roku, sa zaraďujú podľa toho, na aký kalendárny rok pripadá príslušné číslo časopisu. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tom istom ročníku časopisu v tej istej rubrike, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). V závere sa osobitne uvádza redakčná činnosť. Názvy jednotlivých prác, časopisov a zborníkov sa zaznamenávajú v pôvodnom pravopise.

1962

Tvary na *-ence* v slovenských nárečiach. — Jazykovedný časopis, *13*, 1962, s. 104—108.

1963

Zápis v hontiansko-novohradskom nárečí zo začiatku 19. storočia. — Jazykovedný časopis, *14*, 1963, s. 156—161.

1964

E. Nonnenmacherová-Pribićová, Die baltoslavischen Akzent und Intonationsverhältnisse und ihr quantitativer Reflex im Slovakischen, Wiesbaden 1961. — Slovenská reč, *29*, 1964, s. 49—50 (ref.).

J. Macků — J. Krejča, Atlas liečivých rastlín, Bratislava 1964. — Československý terminologický časopis, *3*, 1964, s. 252—254 (recenzia).
Malý atlas liečivých rastlín. Autori: Ľ. Thurzová, J. Kresánek, Š. Mareček, K. Mika, Bratislava 1963. — Československý terminologický časopis, *3*, 1964, s. 255 (ref.).

1965

Ku kvantite hontiansko-novohradského vrchárskeho nárečia. — Jazykovedný časopis, *16*, 1965, s. 155—164.

Slovenská onomastická komisia. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *6*, 1965, s. 180—181.

1966

Slová *razum* a *toplí* na slovenskom jazykovom území. — In: Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 16. A. 1964. Red. E. Pauliny. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1966, s. 59—61.
K vývinu pomenúvania osôb na Slovensku. — Jazykovedný časopis, *17*, 1966, s. 148—153.
K problematice pojmenování žen na Slovensku v 17. století. — In: Onomastické práce. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera, DrSc. Red. I. Honl et al. Praha, Místopisná komise ČSAV 1966, s. 47—50 (spoluautor).

Šafrán a *šafranice*. — Slovenský jazyk a literatúra v škole, *12*, 1965/66, č. 7, 4. s. obálky.

Huby, hríby. — In: Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1966, s. 26—27. — Tamže: *Členky*, nie *‚kotníky‘* (s. 108—109). — Slová *chovateľ, ošetrovateľ* a *kŕmič* v poľnohospodárstve (s. 135—136). — *Smetol — o Smetole* (s. 266—267). — *Ryby berú* (s. 359—360).
Výskum chotárnych názvov v Maďarsku a u nás. — Slovenská reč, *31*, 1966, s. 248—249.
Z činnosti Slovenskej onomastickej komisie a onomastického pracoviska pri ÚSJ SAV. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 7, 1966, s. 216—217 (správa).

1967

Samostatná častica *si* v slovenčine. — Slavica Slovaca, *2*, 1967, s. 59—60.
Mikrotoponymia a dialektológia. — In: Třetí zasedání Mezinárodní komise pro slovenskou onomastiku. Sborník referátů a příspěvků. (Zvláštní příloha Zpravodaje Místopisné komise ČSAV.) Red. V. Šmilauer. Praha, Místopisná komise ČSAV 1967, s. 188—189.
Z problematiky normalizácie zemepisného názvoslovia. — In: Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 176—177.
K problematike mládeneckých organizácií na Slovensku. — Slovenský národopis, *15*, 1967, s. 454—464, franc. res. s. 464 (spoluautor).

W. Budziszewska, Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej, Wrocław — Warszawa — Kraków 1965. — Slavica Slovaca, *2*, 1967, s. 88—89 (recenzia).
III. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku. — Jazykovedný časopis, *18*, 1967, s. 177—178 (správa). — Ďalšia autorova správa o zasadaní, uverejnená

v tom istom roku: III. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku, Slovenská reč, *32*, 1967, s. 115—116.

Zpráva o činnosti Slovenskej onomastickej komisie. — Slovenská reč, *32*, 1967, s. 179—180 (za roky 1965—1966).

1968

K vývinu názvov obcí na Slovensku. — In: I. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5.—6. decembra 1967. Zborník materiálov. Red. V. Blanár — M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV. Pre internú potrebu 1968, s. 212—217.

Z vývinu názvov obcí na Slovensku. — Kultúra slova, *2*, 1968, s. 74—77.

Výskum mikrotoponymie a údaje o charaktere nazývaných objektov. — In: Onomastické práce. 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého. Red. V. Šmilauer. Praha, Místopisná komise ČSAV 1968, s. 97—98.

K výskumu slovenskej mikrotoponymie. — Jazykovedný časopis, *19*, 1968, s. 205—215.

K histórii výskumu mikrotoponymie na Slovensku. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *9*, 1968, s. 48—53.

Vážme si hodnoty. — Kultúra slova, *2*, 1968, s. 234—236.

Ku kartografovaniu mikrotoponymie. — In: I. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5.—6. decembra 1967. Zborník materiálov. Red. V. Blanár — M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV. Pre internú potrebu 1968, s. 100—101.

[Diskusné príspevky na I. slovenskej onomastickej konferencii, konanej v dňoch 5.—6. 12. 1967 v Bratislave.] — In: I. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5.—6. decembra 1967. Zborník materiálov. Red. V. Blanár — M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV. Pre internú potrebu 1968, s. 251—252, 255—256.

Keď chýba spolupráca. [Hydrologické poměry ČSSR I. 1. text. 2. mapy, Praha 1965.] — Kultúra slova, *2*, 1968, s. 186—188 (recenzia).

Súpis pamiatok na Slovensku 1, Bratislava 1967. — Slovenská reč, *33*, 1968, s. 256—257 (recenzia).

O výslovnosti názvov obcí *Tisovec*, *Dolný Tisovník*, *Horný Tisovník* a *Tisinec*. — Kultúra slova, *2*, 1968, s. 220—221.

Chmeľnica. — In: Jazyková poradňa. 5. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968, s. 43—44. — Tamže: O priezviskách (s. 134—138). — *Pivovarčí — pivovarník* (s. 147—148). — O názve *pstruh* (s. 312.—313).

Prvá slovenská onomastická konferencia. (Bratislava 5.—6. 12. 1967.) — Vlastivedný časopis, *17*, 1968, s. 89—90 (správa).

Z činnosti Slovenskej onomastickej komisie a onomastického pracoviska JÚĽŠ SAV. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 9. 1968, s. 295—296 (správa).

1969

Lehoty na Slovensku. Príspevok zo západoslovanskej toponymie. — In: Slavistické štúdie jazykovedné. Red. V. Blanár. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 255—261, nem. res., s. 261.

Nápoje na každú príležitosť. [V. Vrabec, Nápoje na každú príležitosť, prel. Ľ. Juríк, Bratislava 1968.] — Kultúra slova, *3*, 1969, s. 124—125.

Vítame Atlas slovenského jazyka. [J. Štolc – F. Buffa – A. Habovštiak a kol., Atlas slovenského jazyka. 1. Vokalizmus a konsonantizmus. Prvá časť: mapy. Druhá časť: úvod, komentáre, materiály, Bratislava 1968.] – Kultúra slova, *3*, 1969, s. 356–358 (ref.).

Užitočná a praktická publikácia. [Mapový lexikon obcí ČSSR 1 – 200 000. Podle správního rozdělení 1. února 1967, Praha 1968.] – Kultúra slova, *3*, 1969, s. 183–184 (ref.).

Slovník obcí Banskobystrického okresu. Zost. Š. Pisoň, Banská Bystrica 1968. – Slovenská reč, *34*, 1969, s. 106–108 (recenzia).

O starších slovenských názvoch obcí. – Slniečko, *2 (24)*, 1970, č. 9, s. 25.

I. slovenská onomastická konferencia. – Onomastica, *14*, 1969, s. 308–310 (správa).

Sympózium o teoretických a metodologických otázkach onomastiky. – Věstník ČSAV, *78*, 1969, s. 608–609 (správa).

1970

K propriálnosti chotárnych názvov. – In: Zborník materiálov zo sympózia o teoretických a metodologických otázkach onomastiky a II. slovenskej onomastickej konferencie v Nitre 22.–24. mája 1969. Red. Š. Krištof, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1970, s. 143–146.

Zo slovenských chotárnych názvov. – In: Onomastické práce. 3. Sborník rozprav k sedmdesátým pátým narozeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera, DrSc. Red. J. Svoboda – L. Olivová-Nezbedová. Praha, Místopisná komise ČSAV 1970, s. 128–132.

Slovenská onomastická komisia a organizácia onomastického výskumu na Slovensku. – In: Zborník materiálov zo sympózia o teoretických a metodologických otázkach onomastiky a II. slovenskej onomastickej konferencie v Nitre. 22.–24. mája 1969. Red. Š. Krištof. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1970, s. 177–182.

Slovenské názvy mesiacov. – Kultúra slova, *4*, 1970, s. 156–159.

Čo sa z kalendára nevyčíta. – Kultúra slova, *4*, 1970, s. 307–308.

Materiály o čarodejníckych procesoch v Krupine z konca 17. storočia. – Slovenský národopis, *18*, 1970, s. 137–145, nem. res. s. 145 (spoluautor).

Huby a ich názvy. – Výživa a zdravie, *15*, 1970, s. 165.

Poznáte slovo *armecký*? – Kultúra slova, *4*, 1970, s. 249–250.

Aj to sú hodnoty. – Pravda na víkend, *3*, 1970, č. 9, s. 6.

1971

Charakteristika a členenie hontiansko-novohradského nárečia. – In: Jazykovedné štúdie. 11. Jónov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971, s. 296–312.

Nárečové javy v Hattalovom gramatickom diele. – In: Martin Hattala. 1821–1903. Materiál z konferencie konanej v Trstenej dňa 21. a 22. októbra 1970. Red. J. Ružička. Trstená, Prípravný výbor osláv 600 rokov mesta Trstenej a 100 rokov gymnázia v Trstenej 1971, s. 74–75.

Prezývky v literárnom diele Boženy Slančíkovej Timravy. – Slovenská reč, *35*, 1971, s. 305–312.

O slovenskej príbuzenskej terminológii. – Kultúra slova, *5*, 1971, s. 279–281.

Z problematiky predložkových zemepisných názvov. – Jazykovedný časopis, *22*, 1971, s. 41–48.

Výskum slovenských chotárnych názvov a Fr. Pestyho Helységnévtár. — Slovenská reč, *36*, 1971, s. 186—188.

Kto je kto? (O slovenskej príbuzenskej terminológii.) — Život, *20*, 1971, č. 25, s. 32—33.

V. Šmilauer, Příručka slovanské toponomastiky, Praha 1970. — Slavica Slovaca, *6*, 1971, s. 287—288 (ref.).

M. Karaś, Toponimia Wysp Elafickich na Adriatyku, Wrocław — Warszawa — Kraków 1968. — Slavica Slovaca, *6*, *1971*, s. 98—99 (recenzia).

L. Hosák — R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku 1 (A — 1), Praha 1970. — Slovenská reč, *36*, 1971, s. 386 (ref.).

Z našich chotárov. [A. Habovštiak, Oravské chotárne názvy, Banská Bystrica 1970.] — Nedeľná Pravda, *4*, 1971, č. 11, s. 6 (ref.).

Poznáte slovo *možeň?* — Kultúra slova, *5*, 1971, s. 90—91. — Tamže: *Kocúrkovo, kocúrkovčina* (s. 217—219). — Poznáte slovo *hrúd?* (s. 248).

Treba poslovenčovať priezvisko *Košút?* — Kultúra slova, *5*, 1971, s. 190.

Brať, ryby berú. — In: 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971, s. 26. — Tamže: *Členky* (s. 40). — *Hríb* a *huba* (s. 85—86). — *Chmeľnica* (s. 90). — *Krajčír, krajčí, krajčo, krajč* (s. 117). — *Pivovarník, pivovarčí* (s. 204). — *Pstreňa, pstreňavý* (s. 237—238). — *Pstruh* (s. 238). — 2. vyd.: 1947 (so zmeneným stránkovaním).

Názvy obcí a ich zlučovanie. — Nedeľná Pravda, *4*, 1971, č. 16, s. 6.

XV. medzinárodný kurz pre slavistov vo Varšave a v Krakove. — Slavica Slovaca, *6*, 1971, s. 104 (správa).

Z činnosti Slovenskej onomastickej komisie a onomastického pracoviska v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v rokoch 1968—1970. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *17*, 1971, s. 290—293 (spoluautor).

III. slovenská onomastická konferencia. — Slovenská reč, *36*, 1971, s. 185—186 (správa).

1972

Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1972. 676 s.

Poznámky k metodike výskumu živých mien. — In: Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica. Séria spoločenskovedná. Onomastika. 3. Zborník materiálov z III. slovenskej onomastickej konferencie v Banskej Bystrici 4. XI.—6. XI. 1970. Red. V. Blanár. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1972, s. 53—55.

K pomenúvaniu osôb na Vrútkach. — In: Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica. Séria spoločenskovedná. Onomastika. 3. Zborník materiálov z III. slovenskej onomastickej konferencie v Banskej Bystrici 4. XI.—6. XI. 1970. Red. V. Blanár. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1972, s. 230—231.

Ľudové pomenovanie osôb v literárnom diele Boženy Slančíkovej-Timravy. — In: Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica. Séria spoločenskovedná. Onomastika. 3. Zborník materiálov z III. slovenskej onomastickej konferencie v Banskej Bystrici 4. XI.—6. XI. 1970. Red. V. Blanár. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1972, s. 170—181.

Mená literárnych postáv a satira Jána Chalupku. — Slovenská reč, *37*, 1972, s. 290—293.

Chotárne názvy vetného typu. — Slovenská reč, *37*, 1972, s. 140—143.

Slová *luh, lúžok, lúžtek, lužný* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, 6, 1972, s. 24—27.

Chotárne názvy súvisiace so slovami *debra* a *špán*. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 50—53.

Slová *báň (bán)* a *baňa* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 85—88.

Slovo *slatina* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 120—122.

Slová *púť* a *závoz (úvoz, súvoz, vývoz)* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 172—174.

Slová *draha* a *skot* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 213—216.

Slová *prť (pirť)* a *slač* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 249—251.

Slovo *hríb* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 280—282.

Slovo *hrb* v slovenských chotárnych názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 306—309.

Slovo *grúň (hrun)* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 357—358.

Desať rokov slovenskej onomastiky. — In: Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica. Séria spoločenskovedná. Onomastika. 3. Zborník materiálov z III. slovenskej onomastickej konferencie v Banskej Bystrici 4. XI.—6. XI. 1970. Red. V. Blanár. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1972, s. 259—278.

Rozhovor o rodných menách. — Život, *22*, 1972, č. 21, s. 22—25.

Ako sa volal Rázusov Maroško. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 219—221.

J. Gebauer, Slovník staročeský 1—2 (A — N), 2. vyd., Praha 1970. — Slovenská reč, *37*, 1972, s. 63 (ref.).

Nová monografia o slovenskej botanickej nomenklatúre. [F. Buffa, Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry, Bratislava 1972.] — Nedeľná Pravda, *5*, 1972, č. 47, s. 6 (ref.).

Šaštín-Stráže, šaštínsky, strážsky, šaštínsko-strážsky, Šaštínčan, Strážan. — Kultúra slova, *6*, 1972, s. 255—256. — Tamže: *Brázda*, nie *Barazdaláš* (s. 319). — *Filo* a *Fiľo* (s. 371—372).

Odolena Voda, z Odolena Vody. — Večerník, 23. 2. 1972, s. 5. — Tamže: *Podpoľanec, Podpoľanci* (5. 4., s. 5). — *Šaštín-Stráže, zo Šaštína-Stráží* (19. 4., s. 5). — *Podvornice*, nie *Podrovnice* (22. 11., s. 5).

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV namiesto Združenia slovenských jazykovedcov pri SAV. — Slovenská reč, *37*, 1972, s. 388—389. Znovu publikované v Jazykovědných aktualitách, *9*, 1972, č. 4, s. 8—10.

III. slovenská onomastická konferencia (Banská Bystrica 4.—6. novembra 1970). — Onomastica, *17*, 1972, s. 311—312 (správa).

Významné onomastické podujatie. — Slovenská reč, *37*, 1972, s. 385—387 (správa). — Ďalšia autorova správa uverejnená v tom istom roku: V. Tagung der Internationalen Kommision für slawische Onomastik und V. slowakische onomastische Konferenz in Prešov, Onoma, *17*, 1972, s. 333—338.

1973

Slovenský historický slovník z predspisovného obdobia. Ukážkový zošit. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1973. 565 s. (spoluautor).

Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov. — In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9.—10. novembra 1971. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1973, s. 147—160.

Slovo *chlm* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 25—26.

Slová *kopa, kopec (kopok), chopok (chopec)* v slovenských chotárnych zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 52—55.

Slovo *niva* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 88—90.

Slová *úboč, bok* a *stráň (stráňa)* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 115—118.

Slová *hrebeň, brdo, chrbát* a *rígef* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 152—157.

Slovo *nártie (nárť, nárt)* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 214—215.

Slovo *jazvina* v slovenských zemepisných názovch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 238—240.

Slová *nákel, náklo* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 278—280.

Slová *snoh, snoha, snož, snoža* v slovenských zemepisných názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 307—309.

Slová *dol, dolina* v slovenských terénnych názvoch. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 345—346.

Slovenské názvy smrekovca opadavého Larix decidua Mill. — In: Zborník jazykovedných štúdií na počesť VII. slavistického kongresu vo Varšave. Red. Š. Krištof. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1973, s. 79—88.

Onomastika na Slovensku. — In: Studia Academica Slovaca. 2. Prednášky IX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Ústav školských informácií 1973, s. 95—104.

Onomastika na Slovensku. — Onomastica, *18*, 1973, s. 360—371.

Die gegenwärtige Onomastik in der Slowakei. — Onoma, *17*, 1972—73, s. 267—275 (spoluautor).

Die Onomastik in der Slowakei. — Namenkundliche Informationen, 1973, č. 23, s. 29—33.

Monografické spracúvanie slovenskej antroponymie a toponymie. — Slovenská reč, *38*, 1973, s. 233—241 (spoluautor).

P. Šimunović, Toponimija otoka Brača, Supetar 1972. — Jazykovedný časopis, *24*, 1973, s. 216—217 (recenzia).

Monografia o botanickej nomenklatúre. [F. Buffa, Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry, Bratislava 1972.] — Kultúra slova, 7, 1973, s. 126—127 (recenzia).

Odolena Voda, z Odolena Vody. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 62—63. — Tamže: Pôvod osadného názvu *Dudince* (s. 190—191). — O názve obce *Slažany* (s. 223—224).

Krpáčovo. — Krásy Slovenska, *50*, 1973, s. 570.

Belianske Tatry, nie *Belanské Tatry.* — Večerník, 22. 12. 1973, s. 3.

Seminár o marxistickej jazykovede. — Nedeľná Pravda, 6, 1973, č. 3, s. 6 (správa). — Ďalšia autorova správa o tom istom seminári uverejnená v tom istom roku: Slovenskí jazykovedci o sovietskej jazykovede, Věstník Československé akademie věd, *82*, 1973, s. 123—125.

Seminár o heuristickom výskume vlastných mien. — Slovenská reč, *38*, 1973, s. 375—376 (správa). — Ďalšia autorova správa o tom istom seminári uverejnená v tom istom roku: Seminár über die heuristische Erforschung der Eigennamen, Namenkundliche Informationen, 1973, č. 23, s. 33—35.

Výročné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. — Slovenská reč, *38*, 1973, s. 110—114 (správa). — Znovu publikované v Jazykovědných aktualitách, *10*, 1973, č. 1, s. 16—21.

Správa o činnosti Slovenskej onomastickej komisie za roky 1967—1972. — Slovenská reč, *38*, 1973, s. 241—244.

Slovo *košút* v slovnej zásobe slovenčiny. — In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 23—24. 1971—1972. Red. Š. Ondruš. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1974, s. 231—233.

Spolupráca Boženy Slančíkovej Timravy pri Pastrnkovom dotazníkovom výskume slovenských nárečí. — In: Literárny archív. 11. Red. E. Kostolná. Martin, Matica slovenská 1974, s. 147—165.

Krstné mená postáv v literárnom diele Boženy Slančíkovej Timravy. — In: Jazykovedné štúdie. 12. Peciarov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1974, s. 247—254.

Predponovo-príponové zemepisné názvy v slovenčine. — Jazykovedný časopis, 25, 1974, s. 32—36, rus. res. s. 37.

Dva typy predložkových zemepisných názvov. — Slovenská reč, *39*, 1974, s. 146—149.

O názve obce *Šuľa*. — Slovenská reč, *39*, 1974, s. 25—27.

Ergebnisse des deutsch-slowakischen Kontakts in der Mikrotoponymie der Stadt Krupina (früher dt. Karpfen). Übersetzt von J. Schultheis. — Onomastica Slavogermanica, *9*, 1974, s. 111—115.

Krpáčovo. — Kultúra slova, *8*, 1974, s. 176. — Tamže: Písanie historických priezvisk. (Ako písať priezvisko *Mikovíny*.) (s. 215—216). — *Letisko Sliač, letisko Tri duby* (s. 357—358).

Belianske Tatry. — Kultúra slova, *8*, 1974, s. 31. — Tamže: *Podbanské* (s. 94—95). — Názvy ulíc a iných verejných priestranstiev (s. 128). — *Kojšovská hoľa*, nie *Kojšova hoľa* (s. 189). — *Baláže, Kalište, Sklabiňa* (s. 254—255).

Belianske Tatry a *Podbanské*. — Nedeľná Pravda, 7, 1974, č. 7, s. 6. — Tamže: Názvy partizánskych obcí (č. 18, s. 6). — Zemepisné názvy na počesť SNP (č. 34, s. 6).

Chotárne názvy — národné hodnoty. — Práca, 9. 12. 1974, s. 3.

Belianske Tatry. — Krásy Slovenska, *51*, 1974, s. 234. — Tamže: *Podbanské* (s. 234). — *Pieniny*, nie *Peniny* (s. 280).

Názvy ulíc a verejných priestranstiev. — Večerník, 8. 2. 1974, s. 5. — Tamže: *Letisko Sliač, letisko Tri duby* (2. 8., s. 3).

V. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku. V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3.—7. mája 1972). — Onomastica, *19*, 1974, s. 313—316 (správa).

VI. slovenská onomastická konferencia. — Slovenská reč, *39*, 1974, s. 310—313 (správa). — Ďalšie autorove správy o konferencii, uverejnené v tom istom roku: VI. Slowakische Onomastische Konferenz. (Nitra 1974.) Onoma, *18*, 1974, s. 539—543. — VI. Slowakische Onomastische Konferenz (Nitra 1974), Namenkundliche Informationen, 1974, č. 25, s. 23—25.

Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. — Slovenská reč, 39, 1974, s. 120 (správa). — Ďalšie autorove správy o valnom zhromaždení, uverejnené v tom istom roku: Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti, Správy Slovenskej akadémie vied, *10*, 1974, č. 2, s. 41—43. — Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, Jazykovědné aktuality, *11*, 1974, č. 1, s. 11. — Valné zhromaždenie SJS, Nedeľná Pravda, 7, 1974, č. 2, s. 6.

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v období od 16. 4. 1971 do 22. 10. 1973. — Slovenská reč, *39*, 1974, s. 121—122. — Znovu odtlačené pod názvom Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v období 16. 4. 1971 — 22. 10. 1973. Jazykovědné aktuality, *11*, 1974, č. 1, s. 12—13.

Tri slovenské onomastické konferencie. — Onomastica Jugoslavica, *3—4*, 1973—1974, s. 183—188 (správa).

Zoznam prednášok Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV (v Bratislave a v pobočkách). — Jazykovědné aktuality, *11*, 1974, č. 1, s. 13—17.

Prof. Štefan Krištof šesťdesiatročný. — Slovenská reč, *39*, 1974, s. 110—111.

Ján Stanislav. — Branislav Varsik. — Štefan Krištof. — Samo Mazúr. — Onoma, *18*, 1974, s. 312—318 (spoluautor).

1975

Metódy a pramene heuristického výskumu vlastných mien. — In: Metodika výskumu vlastných mien. Red. M. Blicha — M. Majtán. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika 1975, s. 39—46.

Základné spracovanie (klasifikácia) onymického materiálu. — In: Metodika výskumu vlastných mien. Red. M. Blicha — M. Majtán. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika 1975, s. 50—67.

Monografické spracúvanie slovenskej toponymie. — In: Metodika výskumu vlastných mien. Red. M. Blicha — M. Majtán. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika 1975, s. 95—103.

Ako vznikli vlastné mená v próze Majka Tárajka. — Slovenská reč, *40*, 1975, s. 148—151.

Terénne názvy a Slovanský onomastický atlas. — Jazykovedný časopis, *26*, 1975, s. 31—35, nem. res. s. 35.

Príspevok k problematike jazykových kontaktov. (Slovenské toponymá so slovami *čup* a *ščob*.) — Slavica Slovaca, *10*, 1975, s. 53—57, nem. res. s. 57—58.

Zo žilinskej toponymie. — In: Žilina — dejiny a prítomnosť. Red. D. Halaj — R. Marsina. Martin, Osveta 1975, s. 203—212, lit. s. 276.

Špecifika heuristického výskumu súčasnej hydronymie. — In: Zborník Pedagogickej fakulty v Nitre. 23. Jazyk a literatúra. Red. Š. Krištof et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1975, s. 81—86.

Poznámky k heuristickému výskumu súčasnej slovenskej hydronymie. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *16*, 1975, s. 276—279.

Rodné mená. — In: Zdravoveda pre rodinu. Martin, Osveta 1975, s. 585—605 (spoluautor).

Na úvod. — In: Metodika výskumu vlastných mien. Red. M. Blicha — M. Majtán. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1975, s. 2—3.

Názvy zlúčených obcí. — Nedeľná Pravda, *8*, 1975, č. 44, s. 6.

II. česká onomastická konferencia. — Slovenská reč, *40*, 1975, s. 309—310 (správa).

Konferencia o pôvode a najstaršom vývine slovenčiny. — Slovenská reč, *40*, 1975, s. 177—179 (správa). — Ďalšia autorova správa o konferencii uverejnená v tom istom roku: Konferencia o pôvode slovenčiny, Nedeľná Pravda, *8*, 1975, č. 3, s. 6.

VI. slovenská onomastická konferencia. — Onomastica Jugoslavica, *5*, 1975, s. 153—154 (správa).

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za rok 1974. — Slovenská reč, *40*, 1975, s. 176—177.

1976

Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky. 1. Názvy neosídlených geografických objektov. Východoslovenský kraj. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1976. 156 s. (spoluzostavovateľ).

Mimojazyková stránka toponyma. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 31—37.

Turčianske geografické názvy motivované názvami porastov a drevín. — In:

Kmetianum. Vlastivedný zborník Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa. Red. J. Kubovčík. Martin, Osveta 1976, s. 111—122, rus. res. s. 123, nem. res. s. 123—124, angl. res. s. 124.

Základná slovenská toponomastická terminológia. — In: Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Roč. *12.* 1973. Zv. 3. Slavistika. Red. M. Blicha — M. Majtán. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976, s. 113—116.

Toponymia a súčasná spoločnosť. — In: Slavica Pragensia. 19. (Acta Universitatis Carolinae. 1976. Philologica. 4—5.) Red. M. Romportl et al. Praha, Univerzita Karlova 1976 (1983), s. 125—127, franc. res. s. 127—128.

Názvy typu *Ostré/Ostrô* a štandardizovanie slovenských geografických názvov. — Slovenská reč, *41*, 1976, s. 277—283.

Najstaršie slovenské vlastné mená. — In: Studia Academica Slovaca. 5. Prednášky XXII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1976, s. 195—207.

Neslovanské prvky v slovenských vlastných menách. — In: Studia Academica Slovaca. 5. Prednášky XII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1976, s. 209—225.

Zlučovanie a názvy zlúčených obcí. — Kultúra slova, *10*, 1976, s. 84—86.

K referátu R. Šrámka (srov. zde s. 35). — In: Slavica Pragensia. 19. (Acta Universitatis Carolinae. 1976. Philosophica. 4—5.) Red. M. Romportl et al. Praha, Univerzita Karlova 1976, s. 215.

Priezvisko *Brodziansky*. — Kultúra slova, *10*, 1976, s. 190—191. — Tamže: *Fončorda* (s. 362—363).

Štandardizácia geografických názvov. — Nedeľná Pravda, *9*, 1976, č. 33, s. 6. — Tamže: *Ostrô* či *Ostré?* (č. 34, s. 6). — *Rodina* a *príbuzenstvo* (č. 52, s. 6).

Kopce a *kopčeky*. — Československý svět, *31*, 1976, č. 25, s. 7. — Tamže: Luh a niva (č. 26, s. 7).

Prof. PhDr. Ján Stanislav, člen korešpondent ČSAV a SAV. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 277—278.

Prof. PhDr. Branislav Varsik, člen korešpondent SAV. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 287—288.

Prof. PhDr. Štefan Krištof, CSc. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 295—296.

Samo Mazúr. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 301—302.

Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti. — Slovenská reč, *41*, 1976, s. 183—184 (správa).

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za funkčné obdobie 23. 10. 1973—21. 1. 1976. — Slovenská reč, *41*, 1976, s. 185—187.

Správa o činnosti Slovenskej onomastickej komisie za roky 1973—1975. — Slovenská reč, *41*, 1976, s. 187—189.

Úvodom. — In: VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1976, s. 5—6.

Úvodom. — In: Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Roč. 12. 1973. Zv. 3. Slavistika. Red. M. Blicha — M. Majtán. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976, s. 3—4.

1977

Geografické názvoslovie základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky. 1. názvy neosídlených geografických objektov. Stre-

doslovenský kraj. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1977. 182 s. (spoluzostavovateľ).

Dotazník na výskum slovenskej geografickej apelatívnej terminológie. 1. vyd. Prešov, Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1977. 15 s.

Z najstarších slovenských osobných mien. — Onomastica, *22*, 1977, s. 133—142.

Charakteristické črty slovenskej ojkonymie. — In: Studia Academica Slovaca. 6. Prednášky XIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1977, s. 305—320.

Slovná zásoba slovenských terénnych názvov. — Slovenská reč, *42*, 1977, s. 162—168.

Slovná zásoba z okruhu získavanie kultúrnej pôdy v slovenských terénnych názvoch. — Kultúra slova, *11*, 1977, s. 156—162, 348—351.

Dedičstvo praslovančiny v najstarších slovenských vlastných menách. — In: Jazykovedné štúdie. 14. Stanislavov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1977, s. 193—206.

Die Flurnamen und das Projekt des slawischen Onomastischen Atlasses. Prel. G. Nolte. — Namenkundliche Informationen, 1977, č. 31, s. 41—45.

Štandardizovanie slovenských geografických názvov a názvy typu *Ostrô — Ostré*. — Krásy Slovenska, *4*, 54, 1977, s. 517—519.

Toponymia v prózach slovenských realistov 19. storočia. — In: Jazykovedné štúdie. 13. Ružičkov zborník. Red. J. Horecký. Bratislava, Veda 1977, s. 175—183.

Tradičná kultúra Hontu v zrkadle súpisov pozostalostí (Krupina, 2. polovica 17. stor.). — Slovenský národopis, *25*, 1977, s. 153—161, rus. res. s. 161, nem. res. s. 162 (spoluautor).

Diskusný príspevok M. Majtána. — In: Jazykovedné štúdie. 14. Stanislavov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1977, s. 78—79 (k ref. J. Štolca).

Diskusný príspevok M. Majtána. — In: Jazykovedné štúdie. 14. Stanislavov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1977, s. 102 (k ref. E. Paulinyho).

Lexik prezimena Socialističke Republike Hrvatske. Red. V. Putanec — P. Šimunović, Zagreb 1976. — Jazykovedný časopis, *28*, 1977, s. 199—200 (ref.)

Vlastivedný slovník. [Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1, Bratislava 1977.] — Nedeľná Pravda, *10*, 1977, č. 29 s. 6 (ref.).

Pavčina Lehota. — Kultúra slova, *11*, 1977, s. 127—128.

Lehoty a *Vole*. — Práca, 17. 1. 1977, s. 3.

Perspektívy rozvoja slovanskej onomastiky — Slavica Slovaca, *12*, 1977, s. 93—94 (správa).

Seminár o heuristickom výskume vlastných mien. — Slovenská reč, *42*, 1977, s. 376 (správa).

VI. slovenská onomastická konferencia. — Onomastica, *22*, 1977, s. 323—325 (správa).

Spoločenské fungovanie vlastných mien. (VII. slovenská onomastická konferencia.) — Slovenská reč, *42*, 1977, s. 117—119 (správa).

1978

Bibliografický prehľad slovenskej onomastiky za roky 1965—1977. 1. vyd. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1978. 48 s.

Toponimika i OKDA (karpatskije elementy v slovackoj toponimike). Prel. J. N. Ovčinikova. — In: Spravočno-informacionnyje materialy po OKDA. Red. S. B. Bernštejn et al. Moskva, Nauka 1978, s. 85—97.

Slovanské topoizoglosy na území Slovenska. — Slavica Slovaca, *13*, 1978, s. 264—269, rus. res. s. 269—270.

Die aussersprachliche Seite des Toponyms. — In: Recueil linguistique de Bratislava. 5. Red. J. Horecký. Bratislava, Veda 1978, s. 231—237.

Onomastika na Slovensku (1971—1975). — Onomastica, *23*, 1978, s. 333—342.

Stav a perspektívy slovenskej onomastiky. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *19*, 1978, s. 247—249.

Encyklopédia Slovenska. [Encyklopédia Slovenska. 1. Bratislava 1977.] — Večerník, 3. 2. 1978 (ref.).

Toponim i onimičeskaja situacija. — In: Nomina appellativa et nomina propria. Summaries of the papers. XIIIth International Congress of Onomastic Sciences. Cracow, August 21st—25th 1978, s. 157.

Rodné meno, rodné priezvisko. — Večerník, 15. 12. 1978, s. 3.

Medzinárodný onomastický kongres — a urbanisti. — Urbanita, vedecko-technické informácie z oblasti urbanizmu, územného plánovania a životného prostredia, 22, 1978, č. 3, s. 124—125 (správa).

5. seminár o heuristickom výskume vlastných mien. — Slovenská reč, *43*, 1978, s. 367 (správa).

1979

Krupinské prísne právo. 1. vyd. Bratislava, Tatran 1979. 280 s. (spoluautor).

Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky. 1. Názvy neosídlených geografických objektov. Západoslovenský kraj. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1979. 126 s. (spoluzostavovateľ).

Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1979. 52 s. (spoluzostavovateľ).

Toponymum a onymická situácia. — Jazykovedný časopis, *30*, 1979, s. 40—42, rus. res. s. 43.

Názvy typu *Brište, Brisko* v slovenskej toponymii. — Slavica Slovaca, *14*, 1979, s. 296—301, rus. res. s. 301.

Onomastické termíny podľa objektov pomenúvaných vlastnými menami. — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 153—159.

Z martinskej toponymie. — In: Kmetianum. 5. Red. J. Kubovčík. Martin, Osveta 1979, s. 101—108.

Z urbanonymie mesta Krupiny. (Názvy krupinských ulíc v minulosti a dnes.) — Slovenská reč, *44*, 1979, s. 71—82.

Zo slovenskej onomastickej terminológie. (Rodné meno, rodné priezvisko.) — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 115—117.

Maďarský etymologický slovník geografických názvov. [L. Kiss, Földrajzi nevek etimológiai szótára, Budapest 1978.] — Slovenská reč, *44*, 1979, s. 312—314 (recenzia).

N. V. Podoľskaja, Slovar' russkoj onomastičeskoj terminologii, Moskva 1978. — Jazykovedný časopis, *30*, 1979, s. 94—96 (ref.).

O prepise českých a slovenských geografických názvov do ruštiny. [Instrukcija po russkoj peredače geografičeskich nazvanij Čechoslovakii, Moskva 1977.] — Slavica Slovaca, *14*, 1979, s. 91—93 (ref.).

Srbochorvátska ľudová rybárska terminológia. [M. Mihajlović — G. Vuković, Srpskohrvatska leksika ribarstva, Novi Sad 1977.] — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 188—189 (ref.).

E. Tvrdoň, František Šujanský ako jazykovedec, Bratislava 1978. — Slovenská reč, *44*, 1979, s. 250—252 (ref.).

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. [Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1—3, Bratislava 1977—1978.] Kultúra slova, *13*, 1979, 20—23 (recenzia).

XIII. medzinárodný onomastický kongres v Krakove. — Jazykovedný časopis, *30*, 1979, s. 87—90 (správa).

Bibliografický prehľad slovenskej onomastiky za roky 1918—1964. 1. vyd. Prešov, Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika 1980. 33 s. (spoluautor).

Grammatische Besonderheiten der Eigennamen und propriale Grammatik. — In: Beiträge zur Onomastik. Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte 73 (I.) Red. E. Eichler — H. Walther. Berlin, Akademie der Wissenschaften der DDR Zentralinstitut für Sprachwissenschaft 1980, s. 103—105.

Príspevok k metodike výskumu historickej antroponymie. — In: Jazykovedné štúdie. 15. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1980, s. 151—155.

Mená rozprávkových hrdinov typu *Lomidrevo*. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 104—107.

Spoločenské fungovanie toponyma. — In: Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20.—24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1980, s. 43—49.

Slavianskije topoizoglossy na territorii Slovakii. — In: Perspektivy razvitija slavianskoj onomastiki. Red. A. V. Superanskaja — N. V. Podoľskaja. Moskva, Nauka 1980, s. 100—105.

Slová „beskyd" a „beščad" v slovenskej toponymii. (Príspevok k úvahám o Atlase karpatskej onymie.) — In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica. 30. 1979. Red. J. Mistrík. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980, s. 153—158.

Čechy a Morava v rukopisnej slovenskej geografii sveta z r. 1760. — Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, *21*, 1980, s. 442—449.

Málinô — Malinné. — Slovenská reč, *45*, 1980, s. 41—44.

Slovná zásoba slovenských terénnych názvov. — In: Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20.—24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1980, s. 345—351.

Nárečová slovná zásoba a terénne názvy. — In: Dialektologický zborník. 1. Materiály z I. slovenskej dialektologickej konferencie konanej v Prešove 17.—19. apríla 1975. (Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Jazykovedný zborník. 5. 1979.) Red. L. Bartko et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980, s. 105—110.

Slovenská onomastika v rokoch 1971—1975. — In: Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20.—24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1980, s. 365—483.

[Diskusný príspevok.] — In: Dialektologický zborník. 1. Materiály z I. slovenskej dialektologickej konferencie konanej v Prešove 1975. (Acta facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Jazykovedný zborník. 5. 1979.) Red. L. Bartko et al. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980, s. 237—238.

Priezviská *Škultéty, Šoltýs* a *Šulc*. — Večerník, 22. 2. 1980, s. 3.

VIII. slovenská onomastická konferencia. — Slovenská reč, *45*, 1980, s. 361—364 (správa). — Ďalšia autorova správa o tej istej konferencii: VIII. Slowakische Onomastische Konferenz, Onoma, *34*, 1980, s. 156—160.

Úvodom. — In: Spoločenské fungovanie vlastných mien. VIII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20.—24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1980, s. 5—6.

1981

Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky. 2. Názvy sídelných geografických objektov. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1981. 168 s. (spoluzostavovateľ).

Hydronymia a komplexná onomastická interpretácia. — In: Četrta jugoslovenska onomastična konferenca. Portorož od 14. do 17. oktobra 1981. Zbornik referatov. Red. F. Jakopin. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1981, s. 115—120, slovin. res. s. 120, nem. res. s. 120—121.

Toponymum v jazykovej komunikácii. (Slovensko-nemecké kontakty v slovenskej ojkonymii.) — In: Nazewnictwo obszarów językowo mieszanych. Księga referatów międzynarodowej konferencji onomastycznej w Gdańsku 25—27 pazdziernika 1977. Red. K. Górnowicz. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1981, s. 77—82, nem. res. s. 82.

Zwischensprachliche Kontakte und das Wort *rígeľ* in der slowakischen Toponymie. Prel. G. Nolte. — Onomastica Slavogermanica, *13*, 1981, s. 107—110.

1982

Zeměpisná jména Československa. 1. vyd. Praha, Mladá fronta 1982. 376 s. (spoluautor).

Toponym und onymische Situation. — In: Recueil linguistique de Bratislava. 6. Red. J. Horecký. Bratislava, Veda 1982, s. 115—118.

Toponim i onimičeskaja situacija. — In: Proceedings of thirteenth International Congress of Onomastic Sciences. Cracow, August 21—25 1978. Zv. 2. Red. K. Rymut. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódz, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1982, s. 91—94.

Riečne názvy slov. *Krupinica*, slovin. *Ljubljanica*. — Onomastica Jugoslovica, *9*, 1982, s. 61—65, srbochorv. res. s. 65.

Súčasná slovenská hydronymia. — In: Studia Academica Slovaca. 11. Prednášky XVIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1982, s. 277—288.

Začiatky slovenskej geografickej terminológie. — In: Jazykovedné štúdie. 17. Z dejín slovenskej lexiky. Red. J. Doruľa. Bratislava, Veda 1982, s. 73—92.

Používanie slovenčiny v Krupine v minulosti. — Vlastivedný časopis, *31*, 1982, s. 126—129 (spoluautor).

Slovenské geografické názvy a prostriedky masovej informácie. — In: Jazyk a štýl publicistiky. Red. J. Mistrík. Bratislava, Ústredný výbor Slovenského zväzu novinárov 1982, s. 62—65.

Súčasný stav a perspektívy slovenskej onomastiky. — Zápisník slovenského jazykovedca. Bulletin Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. *1*, 1982, č. 3, s. 20—21.

Zum 60. Geburtstag von Doz. Dr. Vincent Blanár, DrSc. — Onoma, *26*, 1982, s. 267—269.

Meno pre naše dieťa. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1983. 200 s. (spoluautor).

Geografické názvy okresu Bratislava-vidiek. 1. vyd. Bratislava, Slovenský úrad geodézie a kartografie 1983. 70 s. + mapa (spoluzostavovateľ).

Slovníkovo-areálové spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov. — Slovenská reč, *48*, 1983, s. 199—206.

Spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov. — In: Geografia nazewnicza. Materialy z VII konferencji Komisji Onomastyki Słowiańskiej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów i II poseidzenia Komisji Onomastycznej Komitetu Językoznawstwa PAN Mogilany, 23—25 IX 1980 r. Red. K. Rymut. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1983, s. 29—36.

Zdroje, tvorenie a spoločenské pôsobenie literárnych vlastných mien. — Slovenská reč, *48*, 1983, s. 71—75. — V podstate nezmenené spracovanie: Spoločenské pôsobenie literárnych vlastných mien. In: Onomastika jako společenská věda. Sborník příspěvků z 1. československé onomastické konference (18.—20. 5. 1982 v Trojanovicích). (Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. 86. Řada D-19.) Red. R. Šrámek. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1983, s. 149—152.

Oravská hydronymia na mapách 16.—19. storočia. — Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), *24*, 1983, s. 553—558.

Vlastné mená v Historickom slovníku slovenského jazyka. — In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica — Dedinky 2.—6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava — Banská Bystrica — Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV — Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici — Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 56—61.

Využitie vlastných mien pri vyučovaní dejín slovenského jazyka. — In: Miesto historicko-jazykovedných disciplín vo vyučovaní. Red. K. Habovštiaková. Nitra, Dekanát Pedagogickej fakulty v Nitre 1983, s. 65—82.

Vývin geografického názvoslovia na mapách veľkých mierok. — In: Historické mapy. Zborník zo seminára. Bratislava 18.—19. 5. 1983. Bratislava, pobočka ČSVTS pri n. p. Slovenská kartografia v spolupráci s Odbornou skupinou pre kartografiu GKS ČSVTS a Slovenskou spoločnosťou pre dejiny vied a techniky SAV 1983, s. 52—59.

Slovenská onomastika v rokoch 1976—1980. — In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica — Dedinky 2.—6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava — Banská Bystrica — Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV — Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici — Pedagogická fakulta Univerizty Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 380—409.

Slovenská onomastika v roku 1982. — Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), *24*, 1983, s. 230—231.

Pracovná porada o spracúvaní hydronymie. — Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), *24*, 1983, s. 445—447 (správa).

I. československá onomastická konferencia (Trojanovice 18.—21. mája 1982). — Jazykovedný časopis, *34*, 1983, s. 93—95 (správa).

Úvodom. — In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica — Dedinky 2.—6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava — Banská Bystrica — Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV — Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 3.

Doc. PhDr. Vincent Blanár, DrSc., šestdesiatročný. — In: VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica — Dedinky 2.—6. júna 1980. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava — Banská Bystrica — Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV — Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983, s. 375—377.

Lúčime sa... — Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), *24*, 1983, s. 472—477 (prejav na pohrebe V. Šmilauera).

Redakčná činnosť

Redakčná činnosť v časopisoch a periodických zborníkoch: Onomastický zpravodaj ČSAV (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV), *24*, 1983 (člen red. rady).

Redakčná činnosť v publikáciách: 1. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 5.—6. decembra 1967. Zborník materiálov. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV a Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV 1968 (spoluredaktor). — IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9.—10. novembra 1971. Zborník materiálov. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1973 (redaktor). — Zborník Pedagogickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Roč. 12. 1973. Zv. 3. Slavistika. V. zasadanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3.—7. mája 1972). Zborník materiálov. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976 (spoluredaktor). — VI. slovenská onomastická konferencia. Nitra 4.—6. apríla 1974. Zborník materiálov. Bratislava, Veda 1976 (redaktor). — Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia (Zemplínska šírava 20.—24. septembra 1976). Zborník materiálov. Bratislava, Veda 1980 (redaktor). — VIII. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica — Dedinky 2.—6. júna 1980. Zborník materiálov. Bratislava — Banská Bystrica — Prešov, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV — Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici — Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove 1983 (redaktor). — Metodika výskumu vlastných mien. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1975 (redaktor). — Jazykovedné štúdie. 14. O pôvode a najstaršom vývine slovenčiny. Zborník materiálov z vedeckej konferencie (Smolenice 9.—11. decembra 1974). Stanislavov zborník. Bratislava, Veda 1977 (výkonný redaktor). — V. Blanár — J. Matejčík, Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1978 (zodpovedný a vedecký redaktor). — V. Blanár — J. Matejčík, Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 2. Distribúcia obsahových modelov. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1983 (zodpovedný a vedecký redaktor).

Zostavil *L. Dvonč*

Zasadanie Medzinárodnej komisie pre štúdium gramatickej stavby slovanských jazykov v Budyšíne

Po dvojročnej prestávke sa v dňoch 17.—19. mája 1983 opäť zišli členovia Medzinárodnej komisie pre štúdium gramatickej stavby slovanských jazykov na pravidelnom pracovnom zasadaní. Miestom stretnutia bolo kultúrne a politické centrum Lužických Srbov Budyšín. Organizátorom tohto zasadania bola Aka-

démia vied NDR, konkrétne Srbský národopisný ústav vedený prof. M. Kasperom, DrSc. Organizačnú stránku podujatia mal na starosti S. Michałk, DrSc. Na programe konferencie boli tieto tematické okruhy: 1. problém sémantickej, syntaktickej a pragmatickej roviny v slovanských jazykoch, 2. vzájomné vzťahy medzi slovanskými a neslovanskými jazykmi v oblasti gramatiky.

Na konferencii sa zúčastnilo viac ako 30 vedcov z NDR a z ďalších ôsmich krajín, medzi ktorými boli zastúpení pracovníci z ČSSR (6 účastníkov), BĽR, PĽR, Juhoslávie, ZSSR, NSR, MĽR a Švédska. Bohatšie bola obsadená prvá téma, ku ktorej odznelo 18 referátov, k druhej téme odznelo šesť referátov. Závažnosť nastolenej problematiky vyvolala živú a podnetnú diskusiu, týkajúcu sa najmä statusu pragmatiky v slovanských jazykoch. Dovedna odznelo viac ako 40 diskusných príspevkov.

Úvodný referát k prvej téme mal A. V. Bondarko (ZSSR). Zaoberal sa problematikou tzv. taxy. Pri opise a analýze tohto pojmu konfrontoval syntaktickú sémantiku so syntaktickou formou, štruktúru poľa a typové situácie. Pri definovaní pojmu taxa vychádzal z Jakobsonovho chápania. Za taxu považuje spojenie dvoch dejov, ktoré musia byť zviazané niektorou aktualizačnou kategóriou, napr. časom. Rozlišuje závislú taxu, ktorá musí byť nevyhnutne jednočasová, a nezávislú taxu, pri ktorej sa podmienka jednočasovosti nekladie. V súvislosti so sémantikou vety podčiarkol, že atribút vety sa môže vyjadriť všetkými jazykovými prostriedkami. Rovnako zdôraznil, že syntaktická sémantika a syntaktická forma nie sú v opozícii, hoci sémantika vety siaha až za hranicu jazyka.

N. J. Švedovová (ZSSR) výstižne demonštrovala svoju predstavu vzájomnej podmienenosti sémantickej, syntaktickej a pragmatickej roviny na analýze lexikálneho systému existenčných slovies v ruštine. Na poslednom stupni členenia tohto systému jej ostalo 9 skupín slovies, ktoré boli charakterizované lexikálnym invariantom existencie, skrytou fázovou a kvalifikačnou charakteristikou a spoločnými subjektovými intenciami. Tým vlastne utriedila nielen slovesá, lež vyčlenila zároveň aj tematické skupiny s nimi spojených subjektov. Pragmatický aspekt sa podľa autorky uplatňuje až pri prekročení hranice neutrálneho spôsobu vyjadrovania (v zmysle použitia iba tých prostriedkov vo vete, ktoré určuje systém jazyka). Voľný výber, pri ktorom sa uplatní vlastná, subjektívna charakteristika deja, to je už oblasť pragmatiky. A tá prechádza od lexiky k syntaxi a od syntaxe k sémantike.

V. V. Lopatin (ZSSR) sa zaoberal subjektívno-hodnotiacou pragmatikou vety. Za pragmatické prvky vety považuje tie, ktoré neovplyvňujú jej sémantiku.

Aj príspevky slovenských jazykovedcov sa vzťahovali na prvú tému. J. Mistrík sa vo svojom referáte snažil nájsť odpoveď na otázku, či je slovosled v gramatike flektívnych jazykov redundantným prostriedkom. Dôsledne diferencoval pojmy veta a výpoveď a v súvislosti s tým aj slovosled vety a slovosled výpovede. Ukázal, že vo vete, ktorá má svoj syntaktický model, funguje slovosled na rovine gramatiky ako sekundárny, potenciálny, a teda často iba redundantný faktor. Naproti tomu v kontextovom modeli výpovede, ktorá je vlastne pragmatickou entitou, je slovosled primárnym výrazovým prostriedkom. Na záver zhrnujúco konštatoval, že slovosled je výrazový prostriedkok pragmatickej roviny nielen slovanských, ale všetkých indoeurópskych jazykov.

J. Kačala predniesol v referáte svoj názor na vzťah sémantiky a gramatiky

vo vete. V rámci sémantického prvku vo vete vyčlenil: 1. vlastnú vetnú sémantiku, 2. komunikovaný obsah vety, 3. gramatickú sémantiku. Tieto tri zložky tvoria sémantickú stránku vety a stoja v opozícii k výrazovej stránke vety ako obsah a forma. Do pojmu obsah vety zahrnul: 1. to, čo veta vypovedá o istom výseku skutočnosti, 2. subjektívny postoj podávateľa k tomuto obsahu, 3. členenie obsahu z hľadiska známe — neznáme. Vetnú sémantiku spája teda s gramatikou funkčná zhoda: obidve tieto roviny totiž predstavujú v stavbe vety organizujúci princíp a ako také sú bázou pre komunikovaný obsah.

Všeobecným otázkam vzťahu uvedených troch rovín sa venovali aj ďalší autori: R. Růžička, I. Zimmermannová (obaja NDR), H. Schaller (NSR), S. Karolak (PĽR), R. Nicolovová (BĽR), F. Daneš (ČSSR), ostatní riešili špecifické problémy tohto vzťahu, zväčša na pozadí materinských jazykov (B. Korubin — JSFR, K. Ivanovová — BĽR, M. B. Thelin — Švédsko, Lj. Popovič — JSFR, R. Laskowski — PĽR, D. Stanišev ová — BĽR, M. Grochowski — PĽR).

K druhej téme mal zaujímavý príspevok o zhodách a rozdieloch vo vetách slovanských a ugrofínskych jazykov L. Deszö (MĽR). W. Gladrow (NDR) sa snažil odhaliť istú hierarchiu ekvivalentných prostriedkov medzi dvoma jazykmi. Otázkam vzájomného ovplyvňovania ruštiny a bieloruštiny pri vzniku gramatických novotvarov sa venoval A. E. Michnevič (ZSSR). O jazykovej interferencii pri vyjadrovaní časového aspektu hovorila M. Ivićová (JSFR). K tejto téme odzneli ešte referáty R. Lötzscha a S. Michałka (obaja NDR).

Na neverejnom zasadnutí komisie sa prerokúvalo organizačné zabezpečenie budúcej konferencie a okruhy problémov, ktoré budú na jej programe. Budúce zasadnutie sa má uskutočniť v r. 1985 v Marburgu (NSR). Na programe vedeckej časti zasadnutia budú tieto tematické okruhy: 1. miesto funkcie v interpretačnom aparáte lingvistiky a druhy funkcií prostriedkov rozličných rovín (táto téma sa má spracovať všeobecno-teoreticky alebo demonštrovať analýzou materiálu), 2. lexikálny význam a jeho vzťah k syntaxi.

Zasadnutie zároveň potvrdilo nových členov komisie. Za slovenskú jazykovedu sa namiesto J. Ružičku stal členom dlhoročný expert komisie J. Kačala.

Na záver treba vysloviť obdiv a poďakovanie organizátorom zasadnutia a konferencie v Budyšíne, ktorým sa podarilo pripraviť pre zúčastnených príjemné a tvorivé pracovné prostredie i hodnotný kultúrny program.

E. Tibenská

Cerberus, cerberus — Kerberos, Scylla — Skylla. — V Slovníku slovenského jazyka (I, 1959, s. 163) sa samostatne uvádza heslo *Cerberus* s takýmto spracovaním: *Cerberus, -ra/-usa* i *Kerberos, -ra* m. v gréckej mytológii trojhlavý pes, ktorý strážil vchod do podsvetia; pren. *cerberus* mn. č. *-rovia/-usovia* hovor. pejor. nevľúdny, prísny strážca, dozorca (napr. o vrátnikoch, domovníkoch, manželoch a pod.): *Všetky pozície štátne strážili ich c e r e b r o v i a* (Hurb.); *Pedel stál ako cerebrus pri dverách* (Vaj.); *cerebrovský* príd.: *c-á prísnosť.*

Tie isté podoby tohto názvu sú aj v Slovníku cudzích slov od S. Šalinga, M. Šalingovej a O. Petra (3. vyd., 1970, s. 192) a v Slovníku cudzích slov od M. Ivanovej-Šalingovej a Z. Maníkovej (1979, s. 164) s tým rozdielom, že je tu rovnako ako v Slovníku slovenského jazyka aj príd. meno *cerebrovský.*

Vo všetkých uvedených slovníkoch sa na prvom mieste uvádza podoba *Cerberus* a na druhom mieste podoba *Kerberos.* Z toho možno usudzovať, že podoba *Cerberus* sa hodnotí ako základná. Z hľadiska pôvodu tohto názvu je však podoba *Kerberos* primárna a podoba *Cerberus (cerberus)* sekundárna. Pôvodná grécka podoba *Kerberos* sa v latinčine adaptovala na podobu *Cerberus.* Otázke preberania gréckych slov so spoluhláskou *k* do slovenčiny venoval najnovšie pozornosť K. Palkovič (Slová z gréčtiny so spoluhláskou *c* a *k.* Slovenská reč, *46,* 1981, s. 234—236). Konštatuje, že väčšina gréckych slov sa k nám dostala prostredníctvom latinčiny, v ktorej sa za pôvodné grécke *k* pred samohláskami *e, i, y* písala a neskôr aj vyslovovala spoluhláska *c.* Popri apelatívach, napr. *cyprus, cyklámen, hyacint,* sa aj vlastné mená používajú v latinskej podobe, napr. *Cyril, Cyprián, Inocent, Cyprus, Trácia, Fenícia, Dácia, Macedónsko.* Grécku podobu so spoluhláskou *k* si v slovenčine zachovávajú podľa K. Palkoviča vlastné mená, a to historické, mytologické aj zemepisné, napr. *Alkibiades, Kyklop (kyklop), Kirka, Kyklady,* mená národov, napr. *Kelti, Skýti, Kimeri,* ako aj niektoré iné pomenovania, napr. *keramika, kino, kinetika, kynológia, kyanovodík.* Autor spomína aj tretiu skupinu takýchto pomenovaní. Niektoré slová sa podľa neho v slovenčine používajú v obidvoch podobách, píšu sa (a vyslovujú) so spoluhláskou *k* i *c.* V Slovníku slovenského jazyka sa hodnotia ako rovnocenné *(Cerberus* i *Kerberos, kentaurus* i *centaurus)* alebo forma s *k* sa hodnotí ako zastaraná, napr. *kynik, kynizmus,* dnes *cynik, cynizmus.* Autor je výslovne za používanie podôb *Macedónsko* a *Cyprus* s *c.* Toto autorovo stanovisko pokladáme za správne. Bolo zbytočné narúšať zaužívanú podobu *Macedónsko* (a príslušných derivátov, napr. *macedónsky, Macedónčan, Macedónčanka, macedónčina*) a zavádzať novú podobu *Makedónsko* len preto, že v samotnom Macedónsku sa používa podoba s *k.* Autor tu správne pripomína, že takto nepostupujeme ani v iných prípadoch, veď používame napr. podobu *Španielsko, Taliansko,* nie *„Espaňa"* ani *„Espansko",* nie *Itália* (iba v istých osobitných prípadoch), ani *„Italsko"* a pod. Pripomeňme tiež, že ani v iných jazykoch nebýva vždy podoba s *k,* porov. napr. stav vo francúzštine alebo angličtine. Správne je aj autorovo stanovisko v prípade názvu *Cyprus.* Táto podoba je dnes už pevne ustálená.

Vráťme sa však k vlastnému menu *Cerberus* a *Kerberos*. Podľa K. Palkoviča v Slovníku slovenského jazyka sa podoby *Cerberus* a *Kerberos* hodnotia ako rovnocenné. Ukazuje sa, že tieto podoby nemožno hodnotiť ako celkom rovnocenné. Za primárnosť hovorí napr. aj vznik apelatíva *cerberus* z propria *Cerberus*. Z gréckej podoby *Kerberos* sa príslušné apelatívum nevyvinulo, čo ukazuje na to, že u nás zaužívanejšia bola a aj je latinská forma *Cerberus*. Väčšie zdomácnenie podoby *Cerberus* sa prejavuje v jej skloňovaní. Meno *Cerberus* sa skloňuje s vynechávaním koncového *-us*, ale aj bez vynechávania koncového *-us*, t. j. *Cerbera/Cerberusa* atď. Ponechávanie koncového *-us* je vždy znakom väčšieho zdomácnenia pomenovania. S týmto skloňovaním ráta aj platná kodifikácia (porov. spracovanie mena *Cerberus* v uvedených slovníkoch). Podoba *Kerberos* sa skloňuje s vynechávaním koncového *-os*, t. j. *Kerbera*, *Kerberovi* atď. Pravda, aj v tomto prípade, tak ako pri iných menách gréckeho a latinského pôvodu, preniká skloňovanie s koncovým *-os*, t. j. *Kerberosa* atď. (porov. L. Dvonč, Zo skloňovania gréckych a latinských vlastných mien osôb v spisovnej slovenčine. Slovenská reč, *31*, 1966, s. 344), sú to však iba ojedinelé prípady. V Slovníku slovenského jazyka sa aj pri slove *cerberus* uvádza dvojaké skloňovanie, ale iba v množ. čísle: *cerberovia/cerberusovia*, a to zrejme preto, aby sa pripomenulo, že tieto tvary majú pádovú príponu *-ovia*. Dvojaké skloňovanie je však aj v singulári, a preto sa mali uviesť aj obidva tvary gen. sg. *cerbera/cerberusa*.

K. Palkovič sa zmieňuje aj o tom, že v istých prípadoch je síce kodifikovaná podoba s *c*, ale v praxi sa používa aj forma so spoluhláskou *k*. Tu na prvom mieste uvádza pomenovanie *Scylla*, potom názvy *Macedónsko* (star. *Macedónia*) a *Cyprus*, za nimi podoby *Skylla*, *Makedónia* (iba *Makedónia*, nie aj *Makedónsko*) a *Kypros*. Kým na ďalšej strane autor je jednoznačne za podoby *Macedónsko* a *Cyprus*, o podobách *Scylla* a *Skylla* už nehovorí. Podľa toho prijíma aj podobu *Skylla*. Podľa nášho pozorovania sa bežne používa podoba *Scylla*. Slovník slovenského jazyka a Slovník cudzích slov z r. 1979 uvádzajú pritom podobu *Scylla* s dvoma *ll*, naproti tomu Slovník cudzích slov z r. 1970 uvádza iba podobu s jedným *l*. Možno predpokladať, že tu ide o tlačovú chybu, nie o zámerné zavádzanie podoby s jedným *l*.

Na záver konštatujeme, že v spisovnej slovenčine sa bežne používa podoba *Cerberus*, kým podoba *Kerberos* je zriedkavá. Ako zriedkavá by sa mala označiť aj v lexikografických dielach, príp. aj v iných kodifikačných prácach. Apelatívum sa používa iba so spoluhláskou *c*. So spoluhláskou *c* sa používa aj názov *Scylla*. Podoba *Skylla*, ktorej výskyt v praxi sa konštatuje v našej odbornej literatúre, je taká zriedkavá, že sa o nej normatívne príručky ani nezmieňujú.

L. Dvonč

Tvary gen. sg. a nom. pl. substantíva pamäť. — Podstatné meno *pamäť* je ženského rodu a podľa platnej kodifikácie sa skloňuje podľa vzoru *kosť*, čiže v gen. sg. je pri ňom pádová prípona *-i* a tá istá prípona je aj v nom. a akuz. pl.

Skloňovací vzor *kosť*, ku ktorému patrí aj slovo *pamäť* sa v súčasnej spisovnej slovenčine značne oslabil tým, že v ostatných desaťročiach množstvo slov prešlo z neho do skloňovacieho vzoru *dlaň*, napr. *čeľaď — čeľade* (predtým *čeľadi*), *kaluž — kaluže*, *stať — state*, *tvár — tváre*, *žlč — žlče*, *žrď — žrde* atď. (porov. i článok J. Jacka Poznámky k vzorom *dlaň* a *kosť*, Slovenská reč, *39*, 1974,

s. 40—46). Niektoré slová zakončené na *-ev*, ktoré predtým patrili do vzoru *kosť*, zmenili svoje zakončenie na *-va* a zaradili sa do gramatického vzoru *žena*, napr. *korúhva, mrkva, rakva* (L. Dvonč, Dat. a lok. pl. substantíva *reďkev*. Slovenská reč, *42*, 1977, s. 253—254). Substantíva, ktoré patria do vzoru *kosť*, sú prevažne abstraktné podstatné mená. Súvisí to s produktívnosťou slov so slovotvornou príponou *-osť*, ktoré sú abstraktami a skloňujú sa podľa vzoru *kosť* a podľa toho sa hovorí aj o produktívnosti gramatického vzoru *kosť* (J. Furdík, O vzájomnom vzťahu slovotvorného a skloňovacieho systému [na príklade skloňovacích typov dlaň a kosť]. Slovenská reč, *46*, 1981, s. 353—359). Pri podstatných menách ženského rodu zakončených na spoluhlásku sa vzor *dlaň* všeobecnejšie vydeľuje ako vzor pre konkréta a vzor *kosť* ako vzor pre abstraktá. Prechod ku skloňovaniu podľa vzoru *dlaň* sa prejavuje pri slovách, ktoré majú konkrétny alebo konkrétnejší význam. To sa ukazuje aj pri niektorých ďalších slovách, ktoré sa podľa platnej kodifikácie majú skloňovať podľa vzoru *kosť*, ale sa v skutočnosti už veľmi často skloňujú podľa vzoru *dlaň*, napr. *rukoväť — rukoväte* namiesto *rukoväti* (L. Dvonč, Skloňovanie slova *rukoväť*. Slovenská reč, *26*, 1961, s. 185—186).

Medzi slová, ktoré pozvoľna prechádzajú od skloňovacieho vzoru *kosť* ku skloňovaniu podľa vzoru *dlaň*, najnovšie sa zaraďuje aj slovo *pamäť*. V bežnej jazykovej praxi sa často stretávame najmä s tvarom gen. sg. *pamäte* namiesto tvaru *pamäti*, na čo sa upozorňuje v našej odbornej jazykovednej literatúre pri rozličných príležitostiach (porov. napr. J. Skladaná, O jazykovej stránke prvého tohtoročného čísla Sveta socializmu. Kultúra slova, *2*, 1968, s. 90). Zistili sme, že tvar gen. sg. sa bežne používa v diplomových prácach napr. aj poslucháčov Elektrotechnickej fakulty Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Ak však pri slove *pamäť* hovoríme o prechode od vzoru *kosť* ku vzoru *dlaň*, musíme si všimnúť jeho významovú stránku. Je to dôležité z toho hľadiska, že vzor *dlaň*, ako sme uviedli, sa stále viac profiluje ako vzor pre skloňovanie konkrétnych podstatných mien ženského rodu zakončených na spoluhlásku a vzor *kosť* pre skloňovanie abstraktných podstatných mien ženského rodu s rovnakým zakončením.

Slovo *pamäť* má tri významy: 1. schopnosť uchovávať a vybavovať vnemy, 2. spomienky, pripomienka, pamiatka (v tomto význame je slovo *pamäť* knižné) a 3. tech. zariadenie stroja slúžiace na zachovávanie kódovaných informácií (porov. Slovník slovenského jazyka III, 1963, s. 15). Dnes sa slovo *pamäť* čoraz častejšie používa v treťom význame, v ktorom má charakter konkrétneho podstatného mena. A práve pri používaní slova *pamäť* v tomto význame sa dnes najčastejšie stretávame s tvarom gen. sg. *pamäte*, o čom svedčia aj spomínané práce poslucháčov Elektrotechnickej fakulty SVŠT.

Tvar gen. sg. *pamäti* sa udržiava najmä v prípadoch, kde je už istým spôsobom petrifikovaný, na prvom mieste ako súčasť istých ustálených spojení, resp. frazeologických jednotiek. V Slovníku slovenského jazyka sa pri prvom význame uvádza spojenie *vštepiť, vryť si niečo do pamäti* s významom „dobre si zapamätať" a ďalej spojenie *od pamäti sveta* s významom „odjakživa, vždy, pokiaľ siaha ľudská pamäť, odpradávna". Okrem toho so skratkou arch. sa tu zaznamenáva spojenie *za pamäti našich otcov*, ktorého autorom je J. Škultéty. Pri druhom význame sa ako archaické uvádzajú spojenia *blahej pamäti* a *slávnej pamäti*, ktoré sa používajú pri spomínaní slávnych ľudí, ktorí zomreli. Všade je tu ustálené používanie tvaru gen. sg. *pamäti*, ktorý sa stal súčasťou takýchto

spojení už v dávnejšej minulosti, keď sa slovo *pamäť* skloňovalo iba podľa vzoru *kosť*. Tvar gen. sg. *pamäti* sa pevne zachováva aj v prídavnom mene *pamätihodný*.

Z tvaru nom. pl. *pamäti* vzniklo významovým osamostatnením nové slovo *pamäti* s významom „zápisky verejne činných osôb o prežitých udalostiach, spomienky, memoáre". Toto slovo si v nom. aj akuz. pl. zachováva skloňovanie podľa vzoru *kosť*, napr. *autorove pamäti, písať pamäti*. Je to už osobitné slovo s vlastným kontextom, ktorého sa vývin pri skloňovaní slova *pamäť* nedotýka.

Na záver možno konštatovať, že slovo *pamäť* vo svojom pôvodnom abstraktnom význame sa skloňuje podľa vzoru *kosť*. Tvar *pamäti* v gen. sg. sa pevne drží aj v istých ustálených vyjadreniach a je aj súčasťou príd. mena *pamätihodný*. Skloňovanie podľa vzoru *kosť* je ustálené aj pri slove *pamäti*, ktoré vzniklo osamostatnením tvaru nom. pl. V novšom konkrétnom význame „zariadenie, súčasť stroja, počítača" sa podobne ako iné slová s konkrétnym významom skloňuje podľa vzoru *dlaň*. Slovo *pamäť* v tomto význame podľahlo všeobecne pozorovanému pohybu pri podst. menách žen. rodu zakončených na spoluhlásku. Významová odlišnosť je dnes sprevádzaná aj formálnou odlišnosťou, t. j. odlišným skloňovaním. Ba vlastne možno hovoriť o tom, že pôvodne jednotné slovo *pamäť* sa postupne rozpadá na dve samostatné slová (homonymá), t. j. na slovo *pamäť*[1] s abstraktným významom a so skloňovaním podľa vzoru *kosť* a slovo *pamäť*[2] s konkrétnym významom a skloňovaním podľa vzoru *dlaň*.

L. Dvonč

Čierna Hora — Čierna hora. — V 6. zväzku Slovníka slovenského jazyka (1968, s. 265) sa zaznamenáva *Čierna Hora*. Ide o názov federálnej republiky v JSFR. Sú tu uvedené aj deriváty *Čiernohorec, Čiernohorka* a *čiernohorský*. V tom istom slovníku (na tej istej strane) sa uvádza aj názov *Čierna hora* ako pomenovanie vrchu v ČSSR. Názov *Čierna Hora* je podľa uvedeného spracovania názov republiky, teda štátu, pričom sa v ňom s veľkým začiatočným písmenom píšu obidve slová. Na rozdiel od názvu *Čierna Hora* ako pomenovania štátu, resp. krajiny sa pri názve Čierna hora ako pomenovania vrchu píše s veľkým písmenom iba časť *Čierna*, časť *hora* sa píše s malým začiatočným písmenom.

Názvy *Čierna Hora* a *Čierna hora* sú vlastné mená, pričom sa skladajú z dvoch slov. O písaní veľkých písmen vo viacslovných názvoch, ktoré chápeme ako vlastné mená, platia isté zásady, ktoré sa podrobnejšie rozvádzajú v Pravidlách slovenského pravopisu (11. vyd., 1971, s. 41—42). V názve, ktorý sa skladá z niekoľkých všeobecných mien a ktorý sa stáva vlastným menom len ako celok, píšeme s veľkým začiatočným písmenom len prvé slovo, napr. *Nový rok, Ako sa kalila oceľ, Bratislavský obchod s drobným spotrebným tovarom*. K názvom, ktorý sa stáva vlastným menom ako celok, patrí názov vrchu *Čierna hora*.

Pravidlá slovenského pravopisu uvádzajú ešte tri ďalšie poučky o písaní veľkých písmen vo vlastných menách, ktoré pozostávajú z viacerých slov. Podľa druhej poučky vlastné meno, ktoré je súčasťou viacslovného názvu, ponecháva si veľké začiatočné písmeno na ktoromkoľvek mieste názvu, napr. *Južná Amerika, Kysucké Nové Mesto, Komunistická strana Československa, Spisy Petra Jilemnického*. Pri tejto poučke sa chybne uvádza príklad *Kysucké Nové Mesto*. V tomto názve píšeme veľké písmená podľa ďalšej poučky, ktorú odcitujeme nižšie (porov. aj L. Dvonč, Písanie veľkých písmen vo viacslovných vlastných menách. Slovenská reč, *46*, 1981, s. 229). Tretia poučka znie takto: „V niektorých,

najmä zemepisných názvoch, obsahujúcich druhové meno a jeho bližšie určenie prídavným menom, pokladáme za vlastné meno len určujúce slovo, t. j. prídavné meno, napr. *Pyrenejský polostrov (polostrov Pyrenejský), Stredozemné more, Leninovo námestie (námestie V. I. Lenina), Partizánska ulica (ulica Partizánov), Slovanská cesta, Slávičie údolie.*" Táto poučka tiež nie je bez nedostatkov, na čo sme upozornili v cit. príspevku. Štvrtá poučka hovorí o tom, že vo vlastných menách obcí píšeme s veľkým začiatočným písmenom všetky plnovýznamové slová, napr. *Nové Mesto nad Váhom, Spišská Nová Ves, Oravský Podzámok, Biely Potok, Dedina Mládeže.*

Všimnime si teraz názov *Čierna Hora* z hľadiska týchto poučiek. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že sa v ňom píše s veľkým písmenom aj slovo *Hora* ako ďalšie vlastné meno, že tu teda ide o písanie názvu *Čierna Hora* podľa druhej poučky Pravidiel. V názve *Čierna Hora* ako pomenovaní štátu, resp. krajiny sa však nevydeľuje slovo *Hora* ako ďalšie vlastné meno. Pravopisná podoba *Čierna Hora* sa nedá odôvodniť ani treťou, ani štvrtou poučkou.

Ako vysvetliť vznik a používanie pravopisnej podoby *Čierna Hora*? Táto podoba zrejme vznikla napodobnením pôvodnej podoby *Crna Gora*, v ktorej sa s veľkým písmenom píšu obidve slová. Dôležitý tu môže byť aj ďalší moment. V súčasnej spisovnej slovenčine, ako sme už uviedli, sa každé plnovýznamové slovo píše s veľkým začiatočným písmenom iba v názvoch obcí, v minulosti sa však takto písali aj iné vlastné mená, napr. *Matica Slovenská* — dnes *Matica slovenská, Slovenské Pohľady* — dnes *Slovenské pohľady.* Podoba *Čierna Hora* takto zodpovedala staršiemu spôsobu písania niektorých vlastných mien. Z hľadiska poučiek o písaní veľkých písmen vo viacslovných vlastných menách, ktoré platia v súčasnej spisovnej slovenčine, takéto písanie sa nedá ničím odôvodniť. Preto ani neprekvapuje, že v dnešnej bežnej jazykovej a či pravopisnej praxi sa namiesto pravopisnej podoby *Čierna Hora* používa podoba *Čierna hora*, napr. *Navštívili i juhoslovanské republiky Bosnu a Hercegovinu a Čiernu horu* (Pravda, 14. 12. 1973, s. 8). — *Od 15. apríla postihli Čiernu horu ďalšie otrasy* (Expres, *11*, 1979, č. 21, s. 14). V prospech podoby *Čierna Hora* nemožno uvádzať ani argument, že sa takto vhodne odlišuje pomenovanie republiky od pomenovania vrchu, resp. iného rovnako znejúceho vlastného mena *(Čierna hora).* V spisovnej slovenčine sa takéto pravopisné rozlišovanie uplatňuje iba vtedy, ak ide o dva zemepisné názvy, z ktorých jeden je názvom obce, napr. *Štrbské pleso* (jazero) — *Štrbské Pleso* (obec), *Biely potok* (potok, rieka) — *Biely Potok* (osada).

Na základe tohto rozboru navrhujeme, aby sa v spisovnej slovenčine v súlade s platnými zásadami o písaní veľkých písmen vo viacslovných vlastných menách namiesto pravopisnej podoby *Čierna Hora* ako pomenovania jednej z juhoslovanských republík kodifikovala podoba *Čierna hora.*

L. Dvonč

Index 49 611

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 49, 1984, číslo 3. Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Technická redaktorka S. Číčelová. Vychádza šesť ráz za rok. Ročné predplatné Kčs 48—, jednotlivé číslo Kčs 8,—. Rozširuje poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, 813 81 Bratislava, Gottwaldovo nám. 6/VII. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin. Registračná značka F 7089.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1984.
Kčs 8,—.